

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AMERİKA VE TÜRKİYE'DE
KÜRTAJ POLİTİKALARI VE FEMİNİZM
ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

İÇTEN KESKİN
11716006

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ÖMER ÇAHA

İSTANBUL
TEMMUZ 2014

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AMERİKA VE TÜRKİYE'DE
KÜRTAJ POLİTİKALARI VE FEMİNİZM
ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

İÇTEN KESKİN
11716006

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:.....
Tezin Savunulduğu Tarih:.....

Tez Oy birliği/ Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı :	
Jüri Üyeleri :	

İSTANBUL
TEMMUZ 2014

ÖZ

TÜRKİYE VE AMERİKA'DA KÜRTAJ POLİTİKALARI VE FEMİNİZM ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Hazırlayan: İçten Keskin

Haziran, 2014

Bu tez Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kürtaj politikalarına ve her iki ülkedeki feminist hareketlerin kürtaj meselesini nasıl ele aldığına dair karşılaştırmalı bir inceleme sunmaktadır. Feminist teoride kürtaja dair temel yaklaşımlar açıklanmış, ABD ve Türkiye'de yasaklama, serbestleşme ve düzenlemelerin tarihi anlatılmış, feminist hareketlerin bu gelişmeler karşısında hangi yaklaşımları benimsediği incelenmiştir. ABD ve Türkiye kürtaj konusunda uzun yıllar tezat oluşturmuşlardır: Amerika'da kürtaj tartışmaları ülkenin en önemli gündemiyken, Türkiye'de kürtaj anti-natalist politikalar doğrultusunda serbestleşmiş ve uzun süre tartışma konusu olmamıştır. Fakat Türkiye'de nüfus trendinin değişmesiyle pro-natalist politikalar uygulanmaya ve kürtaj karşıtı bir tavır alınmaya başlanmış, bu noktadan itibaren iki devlet çok daha benzer bir manzara sunmaya başlamıştır. ABD'de geliştirilmiş kürtaj karşıtı söylemler ve kürtajı doğrudan yasaklamadan kısıtlamaya yönelik uygulamalar Türkiye'deki hükümetin kürtaj karşıtı politikaları için örnek teşkil etmektedir. Kürtaj konusundaki tartışmaları çoğunlukla hak söylemi domine etmektedir; fakat bazı feministler hak söyleminin maskülen olduğunu savunmaktadırlar. Bu nedenle hak söylemini reddetme ya da üreme hakları gibi feminist bir hak söylemi üretme yollarına gidilmiştir. Amerika'da ana akım feminizm olumsuz sonuçlara rağmen kişisel seçim hakkı söyleminde ısrar etmeye devam ederken beyaz olmayan ırklardan feministler bunu eleştirmekte ve üreme haklarını savunmaktadırlar. Türkiye'de ise kürtajı yasaklama girişimlerine verilen ilk tepkilerde kişisel seçim hakkı söylemi öne çıkmış olsa da örgütlü feminizm bunu eleştirmiştir. Kürtajı tartışmaya yeni başlayan Türkiye feminizmi daha çok üreme hakları ve hak söyleminin reddini tartışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kürtaj, feminizm, nüfus politikaları, Amerika, Türkiye

ABSTRACT

A COMPARATIVE ANALYSIS OF ABORTION POLICIES AND FEMINISM IN TURKEY AND USA

Prepared by: **İçten Keskin**

June, 2014

This thesis is a comparative analysis on abortion policies and feminist movements in Turkey and USA. Basic approaches on abortion in feminist theory, the history of bans, legalizations and regulations in Turkey and USA, and which approaches the feminist movements has taken position against these regulations are comparatively analyzed in the thesis. For many decades USA and Turkey showed a contrasting picture on abortion: while in US, abortion was one of the most important topics, in Turkey abortion was legalized as a consequence of anti-natalist policies and it didn't create a conflict. Following a change in Turkish population trends, the government started to implement pro-natalist policies and took an anti-abortion stance. From there on the two states started to show much more similarity. The anti-abortion discourse and regulations created in USA, that aim to restrain abortion rights without making it outright illegal, sets an example for anti-abortion policies in Turkey. The abortion conflict is mostly dominated by the rights discourse, but some feminists find rights discourse masculine. For that reason some chooses to reject rights discourse altogether or to create a feminist rights discourse like reproductive rights. While US mainstream feminism insists on using the personal right to choose discourse despite the negative outcomes, feminists of Color criticises that approach and they argue for reproductive rights. On the other hand in Turkey, although a personal right to choose discourse came out forward with the first reactions against a possible abortion ban, feminist organisations were critical about personal choice discourse. Turkish feminism which has just started discussing abortion has focused on reproductive rights and rejection of rights discourse.

Keywords: Abortion, feminism, population policies, USA, Turkey

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	viii
1. GİRİŞ	1
2. KÜRTAJ TARTIŞMALARI VE FEMİNİZM	6
2.1. Kürtajda Hak Söylemi	6
2.1.1.Cenin Yaşama Hakkı	7
2.1.2.Kadının Kendi Bedeni Üzerinde Tasarruf Hakkı	8
2.2. Hak Söyleminin Feminist Eleştirisi	10
2.3. Özen Etiği	11
2.4. Sorumluluk ve Karar Verme Yetkisi	13
2.5. İzin Verilemez Fedakarlık Prensibi	15
2.6. Üreme Özgürlükleri	16
2.7. Kürtaj Tartışmalarında Feminist Strateji ve Söylem	17
3. ABD'DE KÜRTAJ VE FEMİNİZM	19
3.1. ABD'de Kürtaj'ın Tarihi	19
3.1.1.Reform Girişimleri	22
3.1.2.Roe v. Wade Davası ile Kürtajın Ülke Geneline Serbestleşmesi	23
3.1.3.Kürtaj Hakkında Geri Adımlar	24
3.1.4.Cenin Hakları Hareketi	27
3.1.5.Kısmi Doğum Kürtajı Yasağı	29
3.1.6.TRAP Yasaları	30
3.1.7.Bilgilendirilmiş Rıza	31
3.1.8.Anne Karnında Ayrımcılığı Engelleme Gerekçesiyle Getirilen Kısıtlamalar	33
3.1.9.Kürtaj Kısıtlamalarında Güncel Durum	34
3.2. ABD'de Feministlerin Kürtaj Konusuna Yaklaşımı	36
3.2.1.Roe v. Wade 'den Sonra Ana Akım Feminizmde Kürtaj Savunusu	38

3.2.2.Beyaz Olmayan Kadınlardan Gelen Eleştiriler	41
3.2.3.Kürtaj Karşıtı Feminizm	45
3.2.4.Kürtajda Cinsiyet Seçimi	46
4. TÜRKİYE'DE KÜRTAJ VE FEMİNİZM	50
4.1. Osmanlı Devletinde Cenin Düşürme	50
4.1.1.İstemli Düşüğe Karşı İlk Önlemler	52
4.1.2.1838 Kanunu: Cenin Düşürme Yasağının Başlaması	53
4.1.3.1858 Ceza Kanunnamesi: Cenin Düşürme Yasağının Tekrar Ele Alınması	53
4.2. Cumhuriyet Döneminde Kürtaj	55
4.2.1.Pronatalist Dönem 1923-1965	55
4.2.2.Anti-natalist Dönem 1965-2007	57
4.2.3.İkinci Pronatalist Dönem	58
4.2.3.1.Yaşlanan Nüfus Sorunu ve AKP Hükümetinin Yeni Nüfus Politikaları.....	60
4.2.3.2.'Sağlıkta Dönüşüm'ün Kürtaj ve Doğum Kontrol Yöntemlerine Erişime Etkisi	62
4.2.3.3.Kürtajı Yasaklama Girişimleri	63
4.2.3.4.Kürtajı Kısıtlama Girişimlerine Tepkiler	66
4.2.3.5.Kürtajda Son Durum: Yasada Serbest, Uygulamada Kısıtlı	68
4.3. Türkiye'de Feminist Hareketin Kürtajı Ele Alışı	72
4.3.1.Kürtaj Yasağının Kaldırılmasına Yönelik Talepler	72
4.3.2.Kürtajın Yasallaştırılmasından Sonraki Yıllar	75
4.3.3.Üreme Hakları Tartışmaları	76
4.3.4.Hak Söylemine Karşı Sesler	78
4.3.5.Kürtaj Haktır Karar Kadınların Platformu	81
5. KÜRTAJ POLİTAKALARI VE FEMİNİZM: İKİ ÜLKE KARŞILAŞTIRMASI	83
5.1. Çıkar Gruplarının Taleplerine Karşı Tepeden İnme Nüfus Politikaları	84
5.2. ABD'de Bitmeyen Tartışma, Türkiye'de Sessizlik	86
5.3. Kürtaj Kısıtlamaları	88
5.4. Ceninler İçin Kişilik Haklarının Yasal Olarak Tanınması Ve Suni Döllenme Teknolojileri	91
5.5. Kürtajın Feminist Hareketin Gündemindeki Ağırlığı	92

5.6. Feminist Hareketin Kürtaj Konusunda Kullandığı Söylem Ve Strateji	94
5.7. Feminist Hareket İçindeki Tartışmalar	95
5.8. ABD ve Türkiye'de Feminist Hareketin Kürtaj Konusunda Kayıp ve Kazanımları	97
6. SONUÇ	101
7. KAYNAKÇA	104

KISALTMALAR

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ACCL	:American Citizens Concerned For Life
AKP	:Adalet ve Kalkınma Partisi
ALI	:American Law Institute
ASRM	:American Society For Reproductive Medicine
CARASA	:Committee for Abortion Rights and Against Sterilization Abuse
D&X	:Dilation and Extraction
FFL	:Feminist For Life
İKD	:İlerici Kadınlar Derneği
NARAL	:National Association for Repeal of Abortion Laws
NOW	:National Organisation for Women
NRLC	:National Right to Life Commitee
OECD	:Organisation for Economic Co-operation and Development
PRENDA	:Prenatal Nondiscrimination Act
SGK	:Sosyal Güvenlik Kurumu
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	:Türk Ceza Kanunu
TJOD	:Türk Jinekoloji ve Obstetık Derneği
TRAP	:Targeted Regulation of Abortion Providers
TTB	:Türk Tabipler Birliği
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	:United Nations Children's Fund

1. GİRİŞ

İstenmeyen ve yasaklar ya da imkânsızlıklar nedeniyle sonlandırılmayan hamilelik kadının özgürlüklerini kısıtlayan, fizyolojik ve psikolojik sağlığı üzerinde ciddi bir yük oluşturan, sadece dokuz ay değil yıllar boyu kadını çocuk bakımı sorumluluğunun altına sokan ve kadının bütün hayatını etkileyen bir durumdur. Doğum kontrol yöntemleri günümüzde bile mükemmel değildir. Doğum kontrol yöntemlerinin başarısız olma oranları ve doğum kontrol yöntemi kullanımında hata yapma payı hesaplandığında her yıl dünya genelinde 33 milyon kadının korunduğu halde hamile kaldığı tahmin edilmektedir.¹ Doğurganlık çağındaki her kadın önlem alsa dahi istenmeyen gebelik riskiyle karşı karşıyadır. Bu nedenle kürtaj meselesi ikinci dalga feminizmin önemli gündem maddelerinden biri olmuştur.

Eski çağlardan beri kadınlar istenmeyen hamilelikleri sonlandırmak için çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır, fakat kadınların hamileliklerini sonlandırmalarının engellenmek istenmesi daha yeni bir olgudur. İlk Çağ İbrani, Roma ve Yunan hukukunda cenini korumak gibi bir kaygı yoktur. Sadece düşük yapıldığında kan ve tanımlanamaz dokulardan mı oluştuğu yoksa ceninin insani uzuvlarını görünür olmaya mı başladığı şeklinde dini bir ayrım görülmektedir. Bu dönemde hukukun düşük konusunda ilgilendiği kısımlar, düşük kararı verilmesinde baba adayının çıkarını korumak ve kadının sağlığına zarar veren düşük ilaçlarının yasaklanması şeklindedir. Bu durumlar dışında kadın erken dönem hamilelikte hiçbir yaptırımla karşılaşmadan düşük yapabilmekteydi. Bu durum Orta Çağ İslam toplumunda da benzer şekilde ve Hristiyan toplumunda da bir dereceye kadar devam etmiştir.² Fakat Orta Çağ Hristiyan toplumunda İlk Çağa göre işler biraz değişmişti: kilise ve seküler hukuk artık cinselliği ve doğum kontrol davranışlarını denetim altına almak istemekteydi.³

Doğurganlık ve kürtaja dair ayrıntılı düzenlemeler getirilmesi modern devlet ile

¹ WHO, **Safe Abortion: Technical And Policy Guidance For Health Systems**, (2012), 23. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/70914/1/9789241548434_eng.pdf?ua=1 [19.06.2014].

² John M. Riddle, **Contraception and Abortion from the Ancient World to the Renaissance**. 4. bs. (ABD, Harvard University Press, 1994), 23.

³ Age, 109.

ortaya çıkan bir olgudur. Batı'da 19. yüzyılda kürtaja yönelik bir yasaklama dalgası, 20. yüzyılın ikinci yarısında ise 2. dalga feminizm ve nüfus politikalarında değişen trendlerin etkisiyle bir serbestleşme dalgası olmuştur. Fakat kürtaj yasaları hiçbir zaman tamamen yasak veya tamamen serbest denilemeyecek kadar karışıktır. En katı yasakların uygulandığı ülkelerde dahi hamileliğin devamı kadının hayatını tehlikeye soktuğunda kürtaja izin verilir. Kürtajın yasak olduğu çoğu ülke tecavüz ve ensest vakalarında ve ceninde bir sağlık sorunu tespit edilmesinde yine kürtaja izin vermektedir. Kürtajın serbest olduğu ülkelerde ise sınırsız bir serbestlik söz konusu değildir, kürtaj genellikle hamileliğin 12. haftasına kadar serbesttir. Serbestlikten genelde kürtaj olmak için kadının talepte bulunmasının yeterli olması anlaşılır. 12 haftalık süreden sonra tecavüz, ceninde genetik sorun tespit edilmesi ve sağlık sorunu gibi durumlarda kürtaj için ek süre tanınması yaygındır, bu ek süre genellikle 24. haftaya kadar olur. Kürtajın ne dereceye kadar serbest ve ne dereceye kadar kadınlar için ulaşılabilir bir hizmet olduğunu kürtaj sağlayıcılarına dair düzenlemelerin nasıl olduğu, kürtaj ücretlerinin ne düzeyde olduğu ve kürtaj ücretlerinin karşılanmasında devlet yardımının olup olmadığı, kadının yasal kürtaj hakkını kullanabilmesi için başka bir kişi ya da kurumun (eş, ebeveyn, hastane heyeti, savcılık vs.) iznine gerek olup olmaması da belirlemektedir. Dahası sadece ayrıntılı yasal düzenlemeler değil, kamuoyunun kürtaja yönelik tavrı da kürtajın ne derece serbest olduğunu etkileyen bir unsurdur. Kürtaja bakışın daha olumlu olduğu yerlerde yasaya aykırı da olsa sağlık çalışanları kürtaj yapma konusunda daha serbest davranabilmekte, kürtaja bakışın çok olumsuz olduğu yerlerde doktorlar ve hatta hukukçular kadınların yasada tanınan haklarını dahi tanımayabilmektedirler.

Serbestliğin göreceli olması ve yasada serbest görülen durumların uygulamada farklı olabilmesi nedeniyle kürtaj serbestleşmesinden sonra bile pek çok ülkede feministler için önemli bir mücadele alanı olmaya devam etmiştir. Bu mücadelenin nasıl bir teorik zemine oturması gerektiği ise feminizm için başka bir çetrefilli konuyu oluşturmaktadır. Maskülen bir hak söylemi kullanmadan, kadın ile kadının bir parçası olan cenini çatışan çıkarlara sahip iki rakip gibi kurgulamadan kürtaj hakkının nasıl savunulabileceği ve hatta yasal ve güvenli kürtaj için kürtajı bir hak olarak savunmanın gerekli mi olduğu çokça tartışılmıştır. Çeşitli ülkelerde feminist hareketlerin kürtaj mücadelesinde nasıl bir yol izlediği sonrasında kadınların kürtaja erişim konusunda nasıl şartlarla ve nasıl bir atmosferle karşılaştığını

etkileyebilmektedir.

Bu tezde kürtaj konusunda izlenilen politikalar ve feministlerin kürtaj mücadelesini nasıl ele aldığı açısından Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye arasında karşılaştırmalı bir inceleme yapacağız. Bu iki ülkeden Amerika için kürtaj son 50 yıldır ülke gündemindeki en önemli tartışma konularından biri olmuştur. Kürtajın serbestleşmesinden itibaren kürtaj karşıtlarının bitmeyen saldırıları sonucu kürtaj serbestliği giderek geriletilmiştir. Amerika’da yasal kürtaj yanlılarının ve kürtaj karşıtlarının ürettiği argümanlar ve sloganlar diğer ülkelerdeki kürtaj tartışmalarını da etkilemektedir. Bu nedenle Amerika, kürtaj çalışmalarında dikkate alınması gereken bir ülkedir. Türkiye ise kürtajın uzun yıllar mesele yapılmaması ve muhafazakâr eğilimlerin güçlü olduğu bir ülke olmasına rağmen kürtaj karşıtı bir hareketin oluşmaması nedeniyle Amerika’dan çok farklı bir görüntü sunmaktadır ve dikkat çekici bir örnektir. Türkiye’de nüfus artış hızının düşmesi ve nüfusun hızla yaşlanması nedeniyle bir anda patlak veren kürtaj tartışmalarının ve hükümetin kürtaj karşıtı politikalarının nüfus eğilimleri aynı şekilde sürdüğü sürece devam edeceğini tahmin etmek zor değildir. Türkiye’de feministler ise bu duruma büyük ölçüde hazırlıksız yakalanmıştır ve nasıl bir politika üretileceği konusunda feminist hareket içinde önemli tartışmalar yapılmaktadır. Yakın gelecekte önemini koruyacağına ve kadınların hayatını ciddi ölçüde etkilediğine inandığımız için bu konuyu çalışmayı önemli görüyoruz.

Tezin Giriş’ten sonraki ilk bölümünde özellikle feminist teoriye odaklanarak kadınların kürtaja yasal erişiminin hangi temele oturtularak savunulması gerektiğine dair teorilerin ve tartışmaların bir dökümünü yapıyoruz. Bu bölümde yaygın liberal argümanlardan başlayarak kişisel otonomi hakkı, hak söyleminin feminist eleştirisi, özen teorisi, üreme özgürlüklerine değinilecektir. Kürtaj konusunda feminizm içi tartışmanın asıl ekseninin hak söylemine dayanmak, hak söylemini tamamen reddetmek veya feminist bir hak söylemi üretmeye çalışmak şeklinde üç konum üzerinde durduğu gösterilecektir. Bölümün sonunda da pratikte feministlerin yasal kürtajı savunurken kullandıkları söylem ve stratejileri nasıl belirledikleri ve farklı stratejilerin nasıl sonuçlar aldıklarına dair karşılaştırmalı çalışmalardan örnek verilecektir.

İkinci bölümde Amerika’daki kürtaj politikaları ve Amerika’lı feministlerin kürtaj

meselesini nasıl ele aldıkları, feminizm içinde farklılaşan tutumlar ve tartışmalar anlatılacaktır. Amerika’da ana akım feminizmin kullanmayı tercih ettiği seçim yanlısı (*pro-choice*) söyleminin daha çok orta sınıf, beyaz kadınlarla özdeşleştirildiği ve buna karşın Renkli Irktan kadınların üreme özgürlükleri söylemini benimsediği görülmektedir.

Üçüncü bölümde Osmanlı'dan 2014 Türkiye'sine kadar olan kürtaj politikaları pro-natalist dönem, anti-natalist dönem ve AKP hükümetiyle birlikte ikinci pro-natalist dönem şeklinde üçe ayrılarak incelenecektir. Daha sonrasında özellikle feminist dergilerde yayımlanan yazılar üzerinden Türkiye'de feministlerin kürtaj meselesine nasıl yaklaştığı ve hükümetin kürtaj karşıtı politikalarına verilen tepkiler sonucunda ortaya çıkan feminizm içi tartışmalara değinilecektir. Türkiyeli feministler arasında üreme özgürlükleri söylemine yakın bir tavır ile hak söylemini eleştiren bir tavır yaygındır.

Son bölümde iki ülkenin kürtaj politikaları karşılaştırılacak, iki devletin uzun süre farklı seyir izlemesine rağmen 2000'li yıllarda Türkiye'nin kürtaj politikalarının Amerika'yı örnek alır hale geldiğine dikkat çekilecektir. İki ülkede feminist hareketlerin yöneldiği strateji ve söylemler ve feministler açısından ortaya çıkan kayıplar ve kazanımlar bakımından da bir karşılaştırma yapılacaktır ve Amerika'daki feminist hareketin Türkiye feminizminde yeni başlayan kürtaj tartışmaları için nasıl bir örnek sunduğu incelenecektir.

Türkçe'de hamileliğin sonlandırılması anlamında kullanılan terimlerle ilgili ciddi bir karışıklık mevcuttur. Türkçe'de düşük daha çok bir kaza ya da hastalık sonucu hamileliğin istenmeden sonlanması anlamında kullanılmaktadır. Hamileliğin bilinçli sonlandırılmasını anlatmak için kullanılan kelimeler daha çok 'çocuk aldırma', 'çocuk düşürmek' ve 'kürtaj'dır. Tıp jargonunda hamileliğin bilinçli olarak sonlandırılmasına 'istemli düşük' denilmektedir. Bu tezde de hamileliğin ilkel ya da modern herhangi bir yöntemle sonlandırılması anlamında 'istemli düşük' ve Osmanlıcadaki 'ıskat-ı cenin'in karşılığı olarak 'cenin düşürmek' kullanılacaktır.

İngilizcede hem isteyerek hem de kaza sonucu oluşan düşükleri ve hem tıbbi hem de tıp tarafından onaylanmayan yöntemlerle hamileliğin sonlandırılmasını anlatmak için kullanılan 'abortion' kelimesi Türkçeye çoğunlukla 'kürtaj' diye çevrilmektedir. Fakat

kürtaj aslında modern yöntemlerle, alet kullanılarak hamileliğin sonlandırılması anlamında kullanılmaktadır. Tıp jargonunda kürtaj yerine 'rahim tahliyesi' terimi tercih edilir ve kürtaj ya da küretaj aslen artık kullanımdan kalkmış olan bir rahim tahliyesi yönteminin adıdır. Fakat 'abortion'ın karşılığı olarak 'kürtaj'ın kullanılması çok yaygın olduğu için bu tezde de 'kürtaj' kullanılmaya devam edilmiştir.

Günümüzde hamileliği sonlandırmak için kullanılan tıbbi yöntemler 12 haftaya kadar olan hamileliklerde basit bir işlem olan vakumlu aspirasyon, ilerlemiş hamileliklerde ise D&X yani genişletme ve tahliye denilen cerrahi yöntemdir. Türkiye'de henüz yaygın olarak kullanılamayan bir diğer yöntem ise iki adet hap ile kadının evde, kendi kendine güvenli düşük yapmasını sağlayan, 'tıbbi düşük' de denilen, ilaçla düşük yöntemidir.

2. KÜRTAJ TARTIŞMALARI VE FEMİNİZM

Kürtaj meselesi felsefe, hukuk ve tıbbın kesiştiği canlı bir tartışma alanı yaratmıştır. Kürtajın kabul edilebilir ya da izin verilebilir bir eylem olup olmadığını etik ve hukuki temellerde tartışan pek çok argüman mevcuttur. Kürtaj tartışmalarını çoğunlukla “hak” temelli argümanlar domine etmektedir. Tartışma genellikle yaşama hakkının hangi noktada başladığı ve kişinin kendi bedeni üzerinde tasarruf hakkının sınırları üzerinde dönmektedir. Genel olarak kabul gören ve feministlerce de kullanılan argümanlar yine bazı feministlerce eleştirilmiş ve feminizmin kürtajı hangi temelde savunması gerektiği ayrı bir tartışma konusu olmuştur.

2.1. Kürtajda Hak Söylemi

Laurie Shrager, kürtajı savunan liberal argümanların çoğunlukla dört hak altında toplandığını söylemektedir:

- 1- Üreme gibi kişisel konularda sosyal baskıdan bağımsız olma hakkı.
- 2- Ahlaki açıdan tartışmalı konularda kişinin kendi vicdanını dinleme özgürlüğü.
- 3- Kritik durumlarda bile başkasına yardım etmeyi reddetme hakkını kapsayan, gönüllü olmadığı bir hizmete zorlanmama özgürlüğü.
- 4- Bedensel müdahale ve zarara maruz kalmama özgürlüğü.

İlk madde ceninin birey olmadığını var sayar. İkinci madde ise ceninin birey olup olmaması meselesinin çözüme bağlanamayacağını var sayar. Birey kategorisinin ceninleri kapsayacak şekilde genişletilmesi durumunda ilk iki savunma zayıflar fakat son ikisi etkilenmez. Hatta dördüncü madde ceninlerin ahlaki ve yasal açıdan tam bireyler sayılmasıyla daha da güçlenir. Fakat üçüncü ve dördüncü savunmalarda belirtilen özgürlük haklarına dair istisnalar da vardır. Örneğin ebeveynlerin çocuklarına kritik derecede gerekli yardımları sağlamayı reddedemeyeceği ve bir insanın bedenine kriminal deliller toplamak ya da hayat kurtarıcı bir tedavide bulunmak için isteği dışında müdahale edilebileceği gibi. Hamileliğin de bu istisnalardan birini oluşturup oluşturamayacağı cevaplanması gereken bir sorudur. Bu

konuda hukukçular hamileliğe dair istisnanın benzer durumlarda benzer kişilere de uygulanıp uygulanmadığına bakılması gerektiğini söylemektedirler. Aksi halde bu devletin hamile kalma olasılığı olan kişilere karşı eşit davranmadığı ve cinsiyet ayrımcılığı yaptığı anlamına gelir.⁴

2.1.1. Ceninin Yaşama Hakkı

Kürtaj konusundaki en temel tartışma ceninin kişilik haklarına sahip olup olmadığı meselesidir. Bu konuda değişik yaklaşımlar bulunsa da kürtaj hakkını savunanlar çoğunlukla, insanların kişilik haklarını döllenme anından itibaren değil daha sonraki bir aşamada elde ettiğini ve hamileliğin erken evrelerinde ceninin bir “kişi” sayılamayacağı için kürtajın cinayet gibi ahlaki açıdan izin verilemez bir eylem olarak görülemeyeceğini savunurlar. Yaşama hakkı üzerinden kürtaja karşı çıkan kişiler tüm insanların yaşama hakkının kutsal olduğunu ve ceninin de bir insan olduğunu savunurlar. Fakat kürtaj hakkı savunucuları bu argümanda iki farklı insan kavramının yer aldığına dikkat çekmiştir. Birisi biyolojik olarak Homo sapiens türüne dahil olmak anlamında “insan” olmaktır. Cenin insan DNA’sı taşıması nedeniyle bu gruba girmektedir. Diğeri ise ahlaki anlamda insan topluluğunun bir parçası olmaktır.⁵ Yeni döllenmiş bir zigotu bu ikinci anlamda insan kabul edip diğer insanlarla aynı haklara sahip olduğunu söylemek “insan“ kavramının içini boşaltmaktır.

İnsanı diğer hayvan türlerinden ayıran ve kutsal sayılan haklara layık görülmesini sağlayan özelliklerin neler olduğu tartışmalı bir konudur; fakat kürtaj hakkı savunucularına göre insanlar bu hakları sadece insan DNA’sına sahip olmak nedeniyle veya bir gün tam bir insan haline gelebilme potansiyeline sahip olmaları nedeniyle elde etmezler. Sonuçta yumurta ve sperm hücreleri de insan DNA’sına ve insan olma potansiyeline sahiptir fakat kimse bu hücrelerin yaşama hakkını savunmamaktadır.⁶ Dolayısıyla cenin yaşam hakkını, öldürülmesi cinayet sayılamayacak bir zigottan öldürülmesi cinayet sayılacak bir çocuğa giden sürecin bir noktasında elde etmektedir. Hamileliğin hangi aşamasında bu hakkın elde edildiği konusunda görüşler kişi ve insan kavramlarının nasıl tanımlandığına göre değişiklik

⁴ Laurie Shrage, **Abortion and Social Responsibility: Depolarizing the Debate**, (New York: Oxford University Press, 2003), 41.

⁵ Jennifer Mather Saul, **Feminism: Issues and Arguments**, (New York: Oxford University Press, 2003), 135-140.

⁶ David Boonin, **A Defense of Abortion**, 2. Bs. (New York: Cambridge University Press, 2003), 19-90.

göstermektedir. Elisabeth Porter, “Kişi olmak dölleme ile mi başlar, beyin yaşamı ile mi, hareketlenme ile mi, akciğer gelişimi ile mi, doğumla mı, karakter ya da rasyonel seçim yetisi ile mi?” diye sormaktadır. Bir görüş, beyin ölümü hayatın bitimi olarak görüldüğüne göre beyin yaşamı da kişi olmanın başlangıcı olmalıdır der.⁷ Bir başka görüşe göreyse, kişi olmak kendi varlığına dair bilinç sahibi olmayı gerektirir. Bu argüman yeni doğmuş bebeklerin dahi kişi olmadığı ve bizim sahip olduğumuz gibi bir yaşama hakkına sahip olmadıkları sonucuna gitmektedir.⁸

2.1.2. Kadının Kendi Bedeni Üzerinde Tasarruf Hakkı

Cenin diğer insanlarda olduğu gibi devlet tarafından korunması gereken kutsal bir yaşama hakkı olup olmadığı meselesi, tartışmayı insanların yaşamın hangi aşamasında kişilik haklarını elde ettikleri gibi cevabı kesin verilemeyen soruların olduğu muğlak ve felsefi bir alana çekmektedir. Bu nedenle kürtaj hakkı savunucuları genellikle kürtaj hakkını ceninin yaşam hakkı olup olmamasına bağlamak istemezler. Bu noktada da devreye kadının kendi bedeni üzerinde tasarruf hakkı girmektedir. “Bedensel otonomi argümanı” çerçevesinde toplayabileceğimiz görüşlere göre her insanın yaşama hakkı vardır fakat başkasının bedeni üzerinden, o kişinin isteği dışında yaşama hakkı yoktur. Bu nedenle ceninin tüm kişilik haklarına sahip bir insan olduğunu kabul etsek bile kadın ceninin yaşamı için hamileliği sürdürmeye zorlanamaz. Bu görüş en çarpıcı şekilde Judith Jarvis Thomson’ın kemancı analojisi ile savunulmuştur.⁹ Thomson 1971 tarihli makalesinde şöyle bir düşünce deneyi ortaya koymuştur: Bir sabah uyandığınızda kendinizi bir hastane odasında ünlü bir kemancıyla dolaşım sistemleriniz bağlanmış olarak buluyorsunuz. Böbrek yetmezliği çeken kemancıyı hayatta tutabilmek için sizin böbrekleriniz hem sizin hem kemancının vücuduna kanı temizleyip göndermek için kullanılmaktadır. Kemancıyı hayatta tutmak için şart olan bu işleme sadece sizin vücudunuz uygundur ve bu nedenle müzik severler tarafından kaçırılıp bu duruma sokulmuşsunuzdur. İstedığınız zaman sizi kemancıya bağlayan kabloları söküp hastaneden ayrılabilirsiniz fakat bu kemancının ölmesine yol açacaktır. Öte yandan doktor size 9 ay boyunca bu duruma katlanırsanız kemancının sizden sorunsuz bir şekilde ayrılacağını ve ikinizin ayrı hayatlarınıza devam edebileceğinizi söylemektedir.

⁷ Elisabeth Porter, “Abortion Ethics: Rights and Responsibilities”, *Hypatia* c. 9, s.3, (1994): 73.

⁸ Saul, age, 140

⁹ Judith Jarvis Thomson, “A Defense of Abortion”, *Philosophy and Public Affairs* c. 1, (1971): 47-66.

Thomson'a göre kemancının hayatta kalması için bu duruma katlanmayı seçmeniz büyük bir iyilikseverlik olacaktır, fakat kimse sizi buna zorlayamaz. Öte yandan bedeninizi kemancıdan ayırmayı seçmek bencilce bir davranış olarak nitelendirilebilir fakat bu seçimi yapmaya kesinlikle hakkınız vardır. Hiç kuşkusuz kemancı yaşama hakkı olan bir insandır ama kemancıya bağlanmış olan kişi burada kemancının yaşayıp yaşamaması konusunda değil kendi bedenini nasıl kullanacağı konusunda bir karar vermektedir. Thomson'a göre kürtaj da böyle bir karardır.

Thomson'ın makalesi kürtaj tartışmalarını derinden etkilemiştir ve otonomi hakkı kürtaj hakkının savunulmasında en ağır basan argümanlardan biri haline gelmiştir. Fakat otonomi hakkı denildiğinde ilk başta akla gelen kemancı analojisi de hem yasal kürtaj yanlıları hem de kürtaj karşıtlarınca çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Öncelikle bu analojinin hamilelik sürecini doğru yansıtmadığı düşünülmektedir: hamilelik 9 ay hastane yatağına bağlı kalmak kadar özgürlükleri kısıtlayıcı bir süreç değildir. İkinci olarak analogide cenin yerine tanımadığımız bir kemancının koyulması kadın ve cenin arasındaki yakın ilişkiyi göz ardı etmektedir. Kemancıların aksine 9 ay sonunda kadınlar doğan bebeklerden ayrılmamakta, uzun yıllar bakımlarını üstlenmeye devam etmektedirler. Thomson'ın 9 ay sonunda kemancıdan sorunsuzca ayrılmaktan kast ettiğinin bebeğin evlatlık verilmesi olduğunu varsaysak bile kadınların kendi bebeklerine veda etmelerinin hayatlarını kurtardıkları yabancılara veda etmeleriyle aynı psikolojik etkiye sahip olmayacağı açıktır. Thomson'a yöneltilen üçüncü yaygın eleştiri, kemancı analojisindeki kişinin müzik severler tarafından kaçırılıp kendi isteği dışında kemancıya bağlanmasının daha çok tecavüz sonucunda oluşan hamileliklere denk düştüğü veyahut da olsa olsa korunma konusunda üzerine düşeni yapmış fakat korunma yönteminin başarısızlığa uğraması sonucunda hamile kalmış kadınlara uyarlanabileceği görüşüdür. MacKinnon korunmadığı için hamile kalan kadınların sorumsuzlukla suçlanamayacağını ve bundan ötürü cezalandırılmayacağı çünkü içinde yaşadığımız cinsiyetçi toplumda kadınların korunma ve cinsellik konusunda özgürce seçim yapamadığını, partnerlerinin baskısı altında olduklarını, bazen “hayır” deme ya da korunmayı önerme gücünü bulamadıklarını söylemektedir.¹⁰ Feministler, korunmadığı için hamile kalan kadınların seçim hakkını da savunmalıdır ve kemancı analojisi bu konuda yetersiz görülmektedir.

¹⁰ Catharine MacKinnon, **Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru**, çev. Türkân Yöney, Sabir Yücesoy (İstanbul: Metis Yayınları, 2003), 214.

2.2. Hak Söyleminin Feminist Eleştirisi

Hak temelli argümanlarla ilgili başlıca sorun kürtaj karşıtı hareketler tarafından kolaylıkla istismar edilmiş ve pratikte kadınların aleyhine sonuçlar doğurmuş olmasıdır. Konu kadınların devlete karşı hak mücadelesi yerine kadınların ceninlere karşı hak mücadelesi şeklinde gösterilmiştir. Ceninlerin de hak sahibi insanlar olduğu hatta masum olmaları nedeniyle ahlaki açıdan, istenmeyen gebeliğe yol açmış hatalı kadınlardan üstün konumda oldukları ve yaşama hakkının, seçim hakkına oranla daha fazla ahlaki ağırlığa sahip olması gerektiği savunulmuştur.¹¹ Feministlere göre maskülen bir bakışla yapılandırılmış “hak sahibi birey” kavramı geçmişte kadınların hak sahibi sayılmamalarını meşrulaştırmaya yaramıştır. Bugün ise kürtaj tartışmasında kadınların aleyhine olarak ceninlerin hak sahibi bireyler olarak kurgulanmasını sağlamaktadır. Bu gibi nedenlerle feminist siyaset teorisinden hak kavramını tümüyle çıkarma girişimleri olmuştur. Adalet etiğine alternatif olarak özen etiği ortaya atılmıştır. Kürtaj seçimi de özen etiği çerçevesinde soyut haklar değil toplumsal sorumluluklar üzerinden savunulmuştur.¹²

Sally Markowitz felsefecilerin otonomi argümanını kadının haklarına odaklanıyor olması nedeniyle feminist bir yaklaşım olarak gördüğünü fakat kürtaj hakkının bu argümana dayandırılmasında feminizm açısından üç sorunlu nokta olduğunu söylemektedir. Öncelikle bu argüman birey olarak kadınların haklarıyla ilgilenmektedir ki, bu da konuyu ceninin haklarına kilitleyen tartışmalara oranla ileri bir adım olarak görülebilir. Fakat cinsiyetçi toplum içerisinde ezilen bir grup olarak kadınların durumu hesaba katılmamaktadır. İkinci olarak, otonomi savunusu kadınların fiziksel farklılıklarını da hesaba katmamakta, cinsiyetten bağımsız olarak tüm bireylere yönelik bir bedensel otonomi hakkı ortaya atarak isteği dışında hamile kalan kişilerin sadece kadınlar olduğu gerçeğini gözden saklamaktadır. Halbuki feministler kimi durumlarda hak taleplerinin cinsiyet farklılıklarını da göz önüne alması gerektiği görüşündedirler. Üçüncü olaraksa otonomi bir erkeklik ideali olarak görülürken, bakım, özen ve başkalarına karşı sorumluluk kadınlık ideali olarak görülmektedir. Feminist bir kürtaj hakkı savunusu feministlerin reddettiği erkeklere özgü idealler üzerinden yapılmamalıdır. Marxist ve sosyalist feministler için de otonomi, kapitalizmin bireycilik ideolojisinden gelen bir kavram olarak görülebilir

¹¹ Lisa Smyth, “Feminism and Abortion Politics: Choice, Rights, and Reproductive Freedom”, **Women's Studies International Forum**, c. 25, (2002): 336.

¹² Age, 340.

ve feministlerin bu kesiminin kolayla benimseyemeyeceği bir argümandır.¹³

April Cherry pek çok radikal feministin bireysel hakların sağlanması üzerinden devlet gücünü meşrulaştırdığı gerekçesiyle hak söylemine eleştirel yaklaştığını söylemektedir. MacKinnon'ın, soyut hakların erkeklerin dünya deneyimini dikte ettiğine dair görüşlerinden alıntı yapan Cherry hak söylemiyle kadınların üreme teknolojilerini düzenleyen yasalar önünde nasıl muamele gördüğü ya da fiziksel ihtiyaçları gibi kadın deneyimlerinin meşruiyetinin silindiğini söylemektedir. Radikal feministler, rahimden bağımsız var olan ceninlere dair o tuhaf soyutlamayı yaratanın hak söylemi olduğunu söylemişlerdir.¹⁴

2.3. Özen Etiği

Kadınların belki de erkeklerden daha farklı bir zihin dünyasına sahip olduğu görüşü feministlerce sıklıkla dile getirilmiştir. Josephine Donovan kadınların siyasal olarak eziliyor olmak, ev içi işlerle görevlendirilmiş olmak, mensturasyon, doğum, emzirme süreçlerini yaşamak gibi erkeklerden farklı bir takım belirleyici deneyimlerden geçtiğini ve bu farklı koşullar sonucunda özel bir bilinç, özel bir epistemoloji, özel bir etik ve özel bir estetiğin oluştuğunu söylemektedir.¹⁵

Carol Gilligan, *In a Different Voice* isimli kitabında kadınların farklı bir ahlaki zihne sahip olduğunu ortaya koymuştur.¹⁶ Bu farklı ahlaki yapıya “özen etiği” (ethics of care) denilmektedir. Gilligan'a göre erkekler ahlaki sorunları çatışan haklar şeklinde algılayıp soyut bir haklar hiyerarşisi içinde çözümlemekteyken, kadınlar ahlaki sorunları ilişki içinde bulunan insanlara karşı duyulan sorumlulukların çatışması şeklinde ele almaktadır. Etik konusundaki çalışmalar erkeklerin ahlaki çözümlemelerini norm kabul etmiş kadınların ahlakını görmezden gelmiştir. Kürtaj üzerinden dönen tartışmaların genellikle kadınların deneyimlerini göz önüne almadığı dikkati çekmektedir. Kürtaj sorununun özen etiği açısından ele alınması, kadınların kürtaj kararı alırken nasıl bir ahlaki çözümlemede bulunduğu eğilimlerini sağlamıştır. Ahlaki çelişkilerin çözülmesinde erkeklerin "hak" ve

¹³ Sally Markowitz, "Abortion and Feminism", **Social Theory and Practice**, c. 19, (1990): 2-4.

¹⁴ April L. Cherry, "Feminist Understanding of Sex-Selective Abortion: Solely a Matter of Choice?", **Wisconsin Women's Law Journal** c. 10, (1995): 214.

¹⁵ Josephine Donovan, **Feminist Teori: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri**, çev. Aksu Bora, Fevziye Sayılan, Meltem Ağduk Gevrek (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 325-326.

¹⁶ Carol Gilligan, **In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development**, 38. bs. (USA: Harvard University Press, 2003)

"adalet" kavramlarını öne çıkardığı kadınların ise "sorumluluk" ve "özen" ekseninde kararlar verdiği görülmektedir. Kadınlar ahlaki bir karar vermeleri gerektiği zaman sorunu bir ilişkiler yumağı olarak görmekte kendileri ve ilişkide oldukları diğer insanların çıkarlarını göz önüne alarak sorumluluk almak ve bencil davranmak arasında bir seçim yapmaya çalışmaktadırlar. Kürtaj meselesini, sıkça yapıldığı gibi, hamile kadın ve cenin arasındaki bir haklar hiyerarşisi üzerinden sonuca bağlamak aslında kürtaj kararı veren kadınların düşünce sürecini yansıtmamaktadır. Kadınlar bu tür ahlaki ikilemleri çatışan haklar yerine çatışan sorumluluklardan kaynaklı sorunlar olarak değerlendirmektedirler.

Hamilelik, kadının yaptığı hemen her türlü seçimin ve hareketin hem kendisini hem başkalarını (ailesini ve özellikle de cenini) etkilediği bir dönemdir. Hamile kadının müzikle gevşemesi de, yorulması da, içki içip uyuşturucu madde kullanması da cenini olumlu ya da olumsuz etkileyecektir. Bu etkileşim nedeniyle kadının seçim hakkı ile ceninin hakları arasındaki çatışma çözülemez bir ahlaki ikilem olarak sunulmaktadır. Fakat Janet Farrell Smith'e göre kürtaj meselesi hak çatışması yerine özen, bakım ve sorumluluk üzerinden kurgulanabilir. Hamile kadının hamileliği sürdürme, çocuk doğurma ve çocuk yetiştirme kapasitesi üzerinde düşünme yükümlülüğü vardır. Dünyaya yeni bir insan getirmek ahlaki açıdan o kadar ciddi bir karardır ki, bu kararı vermek hamileliği sürdürme yükümlülüğünden daha önemlidir.¹⁷

Kürtaj üzerine tartışmaların önemli bir kısmının hamilelik sürecine odaklandığı görülmektedir. Örneğin Thomson'ın kemancı analogisi hamileliği 9 aylık bir hastane tutsaklığı ile özdeşleştirme ve kürtaj kararını vücudunu başkasının kullanmasına izin verme ve 9 aylık bu özgürlükleri kısıtlayıcı sürece girip girmeme kararı olarak ele almaktadır. Oysa ceninler kemancılar gibi 9 ay sonunda el sıkışıp ayrılacağımız yabancılar değildir. Kadınlar çoğunlukla kürtaj kararını hamilelik sürecinden kaçınmaktan ziyade anne olmak istememeleri nedeniyle almaktadırlar.¹⁸ Kürtaj konusunda kadınların bakışını inceleyen ve hamilelikten çok annelik konusuna odaklanan bir çalışma Leslie Cannold tarafından yapılmıştır.¹⁹ bu çalışmada da

¹⁷ Janet Farrell Smith, "Rights- Conflict, Pregnancy and Abortion", **Beyond Domination: New Perspectives on Women and Philosophy**, ed. Carol Gould, (New Jersey: Rowman and Allanheld, 1984), 265'ten aktaran Porter, age, 80.

¹⁸ Saul, age, 119.

¹⁹ Leslie Cannold, **The Abortion Myth: Feminism, Morality, and The Hard Choices Women Make**, (Hanover: University of New England, 2000).

kadınların özen ahlakı teorisine uygun hareket ettiği görülmektedir. Cannold'a göre kadınlar ceninleri önemsemedikleri için değil, tam tersine son derece önemsedikleri için kürtajı seçmektedirler. Bebeğe iyi bir hayat verememe, iyi bir anne olamama kürtajı düşünen kadınların başlıca endişelerinden biridir. Doğum yapıp evlatlık verme kadınların en az tercih ettiği seçenek olarak görülmektedir. Evlatlık veren kadınlar kürtaj olan kadınlara oranla çok daha yoğun ve hayat boyu süren bir pişmanlık ve bunalım içine düşmüşlerdir. Kadınlar bir kez doğurduktan sonra bebeklerini vermeye kıyamayacaklarını düşündükleri için bebeğin hayat boyu sorumluluğunu yüklenemeyecekleri durumlarda kürtaj olmayı tercih etmektedirler. Cannold artık hamileliğin çok daha erken evrelerinde dünyaya gelen prematüre bebeklerin hayatta tutulabildiğine ve bu gidişle gelecekte kürtajla ceninin öldürülmesi yerine yapay bir rahme transfer edilip orada büyütülmesinin söz konusu olacağına dair teoriyi de dikkate almış ve mülakat yaptığı kadınlara böyle bir seçeneği tercih edip etmeyeceğini sormuştur. Kadınlar böyle bir yöntemi acımasız ve tehlikeli bulmakta, yapay rahim seçeneğinden ceninin en başından öldürülmesini tercih etmektedirler. Kadınların cenini öldürmeyi değil olumsuz koşullarda yaşamaya mahkum etmeyi zalimlik olarak gördüğü ve kendi rahimlerinde taşımayacak olsalar dahi cenine karşı sorumluluk hissettikleri ve bu sorumlulukla karar verdikleri anlaşılmaktadır.

Özen ahlakı da feminist açıdan eleştiriye açıktır. Her şeyden önce özen ahlakı kadınların bakıma, özen göstermeye, başkalarının sorumluluğunu yüklenmeye yatkın bir karakteri olduğu konusundaki ön yargıları pekiştirmektedir. Kadınlığı maternal terimlerle tanımlamakta ve toplumsal cinsiyetin içinde çalıştığı ahlaki çerçeveyi eleştirmek yerine olumlamaktadır.²⁰ Öte yandan kürtaj seçimini özen ahlakı çerçevesinde ele almak kadınların deneyimlerinin ve düşüncelerinin öne çıkarılmasını sağlamaktadır. Bu tür çalışmalar kürtaj seçimini sadece bedensel otonomi argümanları ile ele alıp hamilelik döneminin zorluklarına odaklamanın kadınların verdiği kararı anlamak ve savunmak açısından ne kadar yetersiz kaldığını göstermektedir.

2.4. Sorumluluk ve Karar Verme Yetkisi

Alison Jaggar da kürtaj kararının hamilelik sürecini sonlandırmaktan ibaret

²⁰ Smyth, age, 339.

olmadığına, doğum sonrasında bebeğin tüm sorumluluğunun annenin üzerine kaldığına dikkat çeken bir argüman üretmiştir.²¹ Jaggar kürtaj kararının neden kadına ait olması gerektiğini iki ilkeye dayanarak açıklamıştır. Birinci ilke insanlar için yaşama hakkının sadece hayatta kalmak ya da dünyaya gelmek değil, tam bir insan hayatına sahip olabilmek anlamına geldiğidir. Tam bir insan hayatının neleri gerektirdiği tartışılabilir fakat en azından yeterli gıda, solunabilir hava, diğer insanlardan duygusal yakınlık görmek gibi temel ihtiyaçları içerdiği söylenebilir. Bir kişi veya kurum çocuğun doğumdan önceki ve sonraki ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ciddi bir girişimde bulunmuyorsa o çocuğun koruyucusu olarak görülemez. Çocuğun koruyucusu, çocuğun tam bir insan hayatına erişebilmesi için gereken bütün ihtiyaçları karşılamayı üstlenendir. Çocuğun çoğu ihtiyacını karşılamayı üstlenmeyecek olan kişi ve kurumlara yaşama hakkını oluşturan öğelerden sadece birini (dünyaya gelme hakkını) garanti altına alacak bir otorite bahsedilemez. Sonuç olarak içinde yaşadığımız toplumda devlet, doktorlar ya da baba çocuğun koruyucusu olamaz ve çocuğun dünyaya gelmesini sağlamak adına kadını kürtaj seçimini yapmaktan alıkoyamazlar. Kürtajın yasaklanması çocuğun yaşamı için gereken bütün diğer koşulların gerçekleştirilmesinin, yukarıdaki tanımlamaya göre çocuğun asıl koruyucusu olan annenin üzerine yıkılması demektir.

Jaggar'ın ele aldığı ikinci ilke kararların sadece o kararların sonuçlarından ciddi bir şekilde etkilenecek olanlar tarafından verilmesi gerektiğidir. İçinde yaşadığımız toplumsal düzende çocuk bakımı neredeyse tamamiyle kadınların üstüne düşen bir görevdir. Dolayısıyla hem biyolojik hem de toplumsal koşullar nedeniyle hamileliğin devamı ya da sonlandırılması kararından en çok kadınlar etkilenebilir. Baba adaylarının da kürtaj kararından etkilendiği savunulabilir fakat erkekler hamileliğin ve doğumun zorluklarına/ risklerine katlanmak durumunda olmadıkları gibi çocuk bakımına ne derece müdahil olacaklarını seçme lüksüne de sahiptirler. Babayı çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması için maddi destek olmaya zorlayacak yasal koşullar var olmayabilir, ya da bu yasal koşulların var olması durumunda baba sadece nafaka ödeyip çocuktan ayrı yaşamayı seçebilir. Devlet ve toplum da kürtaj kararlarından hiç kuşkusuz etkilenebilir fakat bu kadının yaşadığı etkiyle karşılaştırılamayacak kadar azdır. Hamileliği devam ettirme kararından asıl

²¹ Alison M. Jaggar, "Abortion and a Women's Right to Decide", **Living With Contradictions: Controversies in Feminist Social Ethics**, ed. Alison M. Jaggar, (Colorado: Westview Press, 1994), 281-286.

etkilenecek olan kişi kadındır ve bu yüzden bu kararı o vermelidir.

Alison Jaggar bu ilkelerin tüm kadınlar için her zaman ve koşulda geçerli mutlak bir kürtaj hakkı getirmeyeceğinin de altını çizmektedir. Çocuk bakımının getirdiğı yüklerin daha çok devlet, toplum ve babalar tarafından üstlenildiğı ve kadına daha az sorumluluğun düştüğü bir toplumda hamileliğin sonlandırılması kararının alınmasında diğerk kişi ve kurumlara da söz hakkı düşecektir. Jaggar gebeliğı sonlandırma kararının kadına ait olması gerektiğini söylerken bunu kadının doğası gereğı çocuk yetiştirici olmasına değıl, içinde bulunduğumuz toplumun bu sorumluluğı kadına yüklemiş olmasına dayandırmakta ve bunu değışebilir bir durum olarak görmektedir.

2.5. İzin Verilemez Fedakarlık Prensibi

Thomson kemancıyı hayatta tutmak için bedenini kullandırmanın bir zorunluluk değıl bir iyilikseverlik olduğunun altını çizmiştir. Kürtajı yasaklayan yasalar temelde fedakarlık yapmayı, yardım severliğı dayatan yasalar olarak görülebilir. Devletlerin bazı durumlarda yardım severliğı zorunlu kılan yasaları olduğu doğrudur. Örneğın vatandaşlardan toplanan vergilerin bir kısmı yaşı ve kimsesiz çocuk bakımına gitmektedir. Devlet bu şekilde dolaylı yoldan gelirimizin bir kısmının yardım amaçlı kullanılmış olmasını zorunlu kılmaktadır. Fakat bu tür yardım severliğı dayatan yasaların istenmeyen gebeliğın sürdürölmesinin dayatılmasından bir farkı vardır. Markowitz'in belirttiğı gibi herkes vergi ödemektedir fakat sadece kadınlar hamileliğı devam ettirmek gibi bir fedakarlığı zorlanabilmektedir. Markowitz, "İzin verilemez Fedakarlık Prensibi" dediğı bir ilke ortaya atmıştır. Buna göre eğer bir toplumsal grup sistematik olarak baskı altında tutuluyorsa o grubun üyelerinden ezilmişliklerini arttıran ya da ezilmişliklerinin sürmesini sağılayan fedakarlıklar beklenemez.²²

David Boonin, Thomson'ın kemancı argümanının sadece kadınların hamile kaldığı gerçeğini görmezden geldiğini kabul etmiş fakat argümanın Markowitz'in eleştirilerini kapsayacak şekilde şöyle geliştirilebileceğini söylemiştir: Varsayalım ki kemancılar bu böbrek desteğı işlemine sıkça ihtiyaç duyuyor olsunlar ve yine varsayalım ki toplumda sadece belli bir ırkın böbrekleri başkalarını da destekleyebilecek yetiye sahip olsun. Bu baskı altında tutulan bir ırk olsun ve diyelim

²² Markowitz, age,7.

ki siz de bu ırka mensupsunuz. Kemancılara bağlanmak sadece sizin ırkınızın karşılaştığı bir durumdur ve ırkınızın ezilmişliğine de katkıda bulunmaktadır. Sizden beklenen bu fedakarlık ezilen bir ırkın mensubu olarak karşı karşıya kaldığınız engelleri aşmanızı zorlaştırmaktadır. Bu şartlar altında kemancıya bağlı kalma fedakarlığının size devlet tarafından dayatılması kemancı analojisinin orijinal versiyonuna göre çok daha insafsız görünmektedir.²³

Markowitz “izin verilemez fedakarlık” prensibini sadece kürtaj konusunda değil toplumsal eşitsizliğin söz konusu olduğu diğer alanlarda da uygulanacak şekilde tasarlamaya çalışmıştır. Örneğin bu prensip bir iş yerinde ücretlere kesinti yapılması gerektiği zaman bu kesintinin zaten güçsüz durumda olan işçilerden değil yönetici kesimden yapılması gerektiğini öngörmektedir. Hem Markowitz hem Jagger, kürtaj seçimini evrensel ilkelere dayandırmaya çalışmış fakat bunu yaparken, liberal hak söylemlerinin aksine, evrensellik kisvesi altında bu sorunun ezilen bir grup olarak kadınların karşı karşıya kaldığı bir sorun olduğu gerçeğini gözden kaçırmamışlardır.

2.6. Üreme Özgürlükleri

Feministlerin hak teorisine getirdikleri eleştiriler sadece hak söyleminden uzaklaşma çabalarını değil feminist bir hak söylemi geliştirme çabalarını da doğurmuştur. Soyut, havada kalan bir liberal haklar söylemine karşı ortaya atılan üreme özgürlükleri kavramı Amerika’daki Beyaz olmayan ve fakir kadınların kürtaj serbest olsa da maddi yoksunluk nedeniyle kürtaj hakkını kullanamıyor olmasından ve bu kadınların kürtaj harici konularda da kendi doğurganlıkları konusunda karar verme hakkından yoksun bırakıldıkları gerçeğinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Üreme özgürlükleri kadınların istedikleri zaman istedikleri kadar çocuk sahibi olma ya da hiç çocuk sahibi olmama hakkını kapsamaktadır. Sadece kürtaj hakkını değil doğum kontrolü ve çocuk yetiştirme ile ilgili konuları da içermektedir.²⁴ Elizabet Porter'a göre üreme özgürlükleri mücadelesinin önemli bir parçası vatandaş olarak hem birey hem de toplumun bir parçası olduğumuzu anlamaktan geçmektedir. Sadece kadının bireysel seçim hakkına ya da kişisel mahremiyet hakkına odaklanan oluşumlar bunu görmekten uzaktır. Üreme hakkı indirgenemez bir şekilde hem sosyal hem de bireyseldir. “Kadınlar kürtaj hakkına sahip olabilir ama masraflarını karşılayacak maddi kaynağa sahip olmayabilirler. Başka kadınlar hukuksal olarak bu hakka sahip

²³ Boonin, age, 262.

²⁴ Smyth, age, 340.

olmayabilir -erişimi kısıtlanmıştır- bu yüzden umutsuz yöntemlere başvururlar. Bu feminist hak söylemi üreme ile ilgili ihtiyaçların bireyselliğini kadınların ortak ihtiyaçları bağlamına oturtmaktadır.”²⁵ Kürtajı üreme özgürlükleri çerçevesinden savunan görüşler kadına üreme konusunda mutlak bir karar hakkı mı verileceği, yoksa karar hakkının toplumla mı paylaşılacağı konusunda net cevap verememektedirler.²⁶

2.7. Kürtaj Tartışmalarında Feminist Strateji ve Söylem

Kürtajın nasıl bir temelde savunulması gerektiğine dair çok çeşitli argümanlar olsa da bir ülkedeki kürtaj tartışmalarında hangi söylemin ön plana çıkacağını belirlemekte o ülkenin siyasi ya da kültürel yapısı da etkili olmaktadır. Myra Marx Ferree, Amerika ve Almanya'da kürtaj konusunda feministlerin nasıl bir söylem oluşturduğunu karşılaştırır.²⁷ İki ülkede de 1970'lerde anayasa mahkemeleri kürtaj konusunda önemli kararlara imza atmıştır 1980'lerde ve 1990'larda bu kararlar üzerinde oynamalar yapılmışsa da ana ilkelerine sadık kalınmıştır. Her iki ülkede de hem anayasa mahkemesinin hem de feminist hareketin konuyu ele alış şekli çok farklıdır. Amerika'da öne çıkan liberal bireysellik ve sosyal refah politikaları konusundaki cimrilik kadının kürtaj kararı verme konusunda özerkliğini tanıma yönünde bir karar ortaya çıkarmış, bireyi devletin müdahalesinden koruyan bir negatif özgürlük anlayışı kürtaj düzenlemelerine yansımıştır. Almanya'da ise pek çok Avrupa ülkesi gibi sosyal korumacı bir anlayış hakimdir ve kürtaj konusunda kadını istenmeyen gebeliğin getirdiği zarardan ve yasa dışı kürtajın risklerinden korumaya yönelik, belli şartlar altında ve devlet güvencesiyle yasal kürtaja erişim sağlayan bir düzenleme getirilmiştir. Ferree'ye göre bu iki ülkedeki liberal bireyci ve sosyal korumacı gelenekler feminist hareketin önündeki stratejik fırsatları ve söylemsel çerçevelerini de belirlemiştir. Almanya'da kürtaj tartışmalarında hem feministler hem de diğer kürtaj yanlısı örgütler tarafından daha çok cinsiyetlendirilmiş bir söylem kullanılıyor ve *kadının* otonomi hakkına vurgu yapılıyor, Amerika'da ana akım feminizmin tıpkı feminist olmayan kürtaj savunucuları gibi cinsiyetlendirilmemiş soyut bir birey kavramı üzerinden kürtajı savunduğu görülüyor. Kürtajın ahlaki açıdan sorunlu bir karar olarak görülmemesini normalleştirilmesini istiyorlar. Kürtajı devlet

²⁵ Porter, age, 71-72.

²⁶ Smyth, age, 340.

²⁷ Myra Marx Ferree ve diğ., “Resonance and Radicalism: Feminist Framing in the Abortion Debates of the United States and Germany” *American Journal of Sociology* c. 109, s. 2, (2003): 304-344.

müdahalesinden uzak, mahremiyet sınırları içerisinde, kişisel bir seçim olarak ortaya koymaları yoksul kadınların kürtaja erişiminin devlet tarafından sağlanmasını engellediği gibi kadınları istemedikleri bir kürtaji olmaktan koruyacak devlet politikalarına da imkân vermiyor. Almanya'da ise kürtaj bireysel ve mahrem değil toplumsal ve kompleks bir konu olarak görülüyor. Feministler kadınların gerektiğinde yasa dışı bile olsa kürtaja zaten başvuracağını bu yüzden cenini kadına karşı korumaya çalışmak yerine kadınla beraber korunmak gerektiğini, kürtajın daha az tercih edileceği çocuk dostu bir toplumun yaratılması gerektiğini savunuyorlar. Ayrıca ceninle kadın arasında duygusal bağ olduğu, bu yüzden kürtajın kadın için yarı intihar olduğu, kadını cezalandırmak yerine yardım etmenin gerektiği ve kürtaj olup olmama kararını sadece içinde yaşadığı şartları en iyi değerlendirecek ve çocuğun sorumluluğunu bir ömür yükleneyecek olan kadının verebileceğini savunmaktadırlar.

Annula Linders benzer bir karşılaştırmayı Amerika ve İsveç'teki kürtaj hareketleri ve elde ettikleri başarılar konusunda yapıyor.²⁸ Her iki ülkede de 1960'lar boyunca formüle edilip geliştirilen bir hareket sonucu kürtaj sadece tıbbi ve ahlaki bir konu olmaktan çıkarılıp cinsiyet eşitliği temeline oturtulmuş ve İsveç'te 1974'te Amerika'da ise 1973'de kürtaj yasal hale gelmiştir. Her iki hareket de içinde bulundukları farklı kurumsal, kültürel, sosyopolitik yapılar nedeniyle farklı stratejiler izlemiş ve farklı sonuçlar elde etmiştir. Amerika'da güçlü bir kürtaj karşıtı hareket ve kadınlar için kürtaj hakkını kullanma konusunda zor, çatışmacı bir ortam oluşurken, Feree'nin Almanya için anlattıklarına benzer bir yol izleyen İsveç'te kürtajı özel sektöre bırakan Amerika'nın aksine kürtaj masrafları devlet tarafından karşılanmış ve kürtaj karşıtı hareket destek bulamamış, Amerika'dakine benzer saldırgan ve kürtaj olan kadını bencillikle suçlayan stratejiler izlediğinde ters tepkiyle karşılaşmıştır. Kürtaj hakkının nasıl bir söylem üzerine oturtulduğu ileriki yıllarda kadınların kürtaja erişim konusunda yaşadığı sıkıntıları da belirlemektedir.

²⁸ Annula Linders, "Victory and beyond: A Historical Comparative Analysis of the Outcomes of the Abortion: Movements in Sweden and the United States" **Sociological Forum**, c. 19, s. 3, (Eylül 2004): 371-404.

3. ABD'DE KÜRTAJ POLİTİKALARI VE FEMİNİZM

Amerika’da 19. Yüzyıl’dan itibaren uygulanmaya başlandığı görülen kürtaj hakkındaki yasal düzenlemeler üzerinde, günümüze kadar, kısıtlama ve serbestleştirme yönünde pek çok değişiklik yapılmıştır. Bu yasal düzenlemeleri çeşitli çıkar gruplarının taleplerinin yönlendirdiği dikkati çekmektedir. Bu bölümde ilk olarak Amerika’daki kürtaj düzenlemelerini tarihi sonrasında ise Amerikan feminizmindeki kürtaj tartışmalarına yer verilecektir.

3.1. ABD'de Kürtajın Tarihi

On dokuzuncu yüzyılda ilk kürtaj yasalarının çıkmaya başladığı dönemlerde kürtaj hem yaygın hem de görünür bir uygulamaydı. İngiltere'deki uygulamalar örnek alınıyor ve *quickening* denilen ceninin hareketlerinin kadın tarafından hissedilmeye başlandığı ve ceninin hayat kazandığı var sayılan dönemin öncesindeki düşükler farklı değerlendiriliyordu. Başlangıçta ceninin hareketlenme dönemi öncesinde düşürülmesini suç sayan herhangi bir yasa yoktu. O dönemde hamileliğin hangi aşamada olduğunu tespit edecek bir teknoloji olmadığı için ceninin hareketlenme dönemine girip girmediğini sadece hamile kadın bilebilirdi. Bu nedenle kadınların izin verilen kürtaj dönemini geçirip geçirmediğini tespit etmek zordu. Bu da kürtaj konusunda büyük ölçüde serbestlik sağlıyordu. Örneğin 1809'da Massachusett'te savcı kürtajın hareketlenme döneminden sonra gerçekleştiğini kanıtlayamadığı için Yüksek Mahkemenin bir kürtaj davasını düşürdüğü kayıtlara geçmiştir. On dokuzuncu yüzyıl boyunca Ufak tefek regülasyonlar dışında kürtaj çoğunlukla görmezden gelinen bir olguydu. 1830'larda gazetelerde adet döngüsündeki tıkanmalara kesin çözüm sunan üstü kapalı kürtaj hizmeti ilanlarına sıkça rastlanıyordu. 1850'ler ve 60'larda NewYork, New Orleans, Cincinnati, Louisville, Cleveland, Chicago ve Indianapolis'te kürtaj hizmetine rahatlıkla erişiliyordu. Bu dönemde canlı doğumların dörtte biri kadar kürtaj yapıldığı tahmin ediliyor. Kürtaja dair ilk yasa 1821'de Connecticut eyaletinde çıkarılmıştır. Fakat bu kürtajı yasalamaktan çok kadının sağlığını korumaya yönelik bir düzenlemeydi. O dönem sıkça kullanılan zehirli ilaçların hareketlenme döneminden sonra düşük yapmak için

kullanılmasını yasaklıyordu.²⁹

Amerika'da kürtajın yasaklanmasında Kilise'den çok hekimlerin payı olmuştur. Kürtajla uğraşan şifacılar karşı tıbbi otoritelerini korumak ve kürtajı sadece hekimlerin onayıyla gerçekleştirebilecek bir işlem haline getirmek istemişlerdi. Hekimlerin girişimiyle kürtaj sadece hastane komitelerinin hamileliğin devamının kadının hayatını tehlikeye attığına dair karara vardığı durumlarda yasal olarak uygulanabilen bir işlem haline gelmiştir. Hekimlerin kürtajı tıbbi otoritelerinin sağlamlaştıracak bir arena olarak görmesinin ardında Amerika'da 19. yüzyılın ortalarının hemen hemen herkesin doktorluk yapabildiği bir dönem olduğu gerçeği yatar. Sağlık alanında farklı eğitim seviyelerine sahip gruplar rekabet halindeydi. Bunların arasında akademik eğitim görmüş normal hekimler, başka bir hekimin yanında yetişmişler, ebeler, homeopaticiler, bitkisel şifacılar vardı. Genellikle beyaz, üst sınıftan erkeklerden oluşan diplomalı hekimler sağlık sektöründe kontrol sağlamak istiyorlardı, fakat bu tıbbın henüz pek gelişmemiş olması nedeniyle diplomalı hekimlerin hastalıkları tedavi konusunda rakiplerinden daha fazla etkili olmadıkları bir dönemdi.³⁰

Hekimlerin kürtaj karşıtı kampanya başlatmasının ardındaki bir diğer neden de 1840'larda Amerika'nın yoğun bir İrlandalı göçü almasıdır. Çoğunluğu yoksul, eğitimsiz ve Katolik olan bu göçmenlere karşı ciddi bir yabancı düşmanlığı doğmuştu. Üstelik Protestan nüfusun 18. yüzyılın sonlarından beri düşüşte olan doğurganlık oranları ile karşılaştırılınca göçmenlerin doğurganlık oranları çok yüksekti.³¹ 1840'lar aynı zamanda kürtajın artık bir serbest piyasa hizmeti olarak ulaşılır hale geldiği yıllardı. Ebeler, eczacılar ve bazı doktorlar gazetelere kürtaj reklamları vererek rekabet ediyorlardı. Kürtaj oranları 1840'lardan sonra hızla yükselmeye başlamış ve 1870'ler boyunca da yüksek seyretmiştir.³² Hekimler kürtaj karşıtı söylemlerinde sık sık demografik kaygılara yer vermişlerdir. Kürtajın en çok orta sınıf Anglo-Saxon kadınlar arasında yaygın olduğu, buna karşın sonradan göç eden Katolik İrlandalıların daha çok çocuk sahibi olduğu, kürtajın Amerika'yı

²⁹ Alesha Doan, **Opposition and Intimidation: The Abortion Wars and Strategies of Political Harassment**, 4. bs. (The University of Michigan Press, 2010), 46.

³⁰ Catherine Kohler Riessman, "Women and Medicalization: A New Perspective", **The Politics of Women's Bodies : Sexuality, Appearance, and Behavior**, ed. Rose Weitz (New York : Oxford University Press, 1998), 50.

³¹ Simone M. Caron, **Who Chooses?: American Reproductive History since 1830**, (University Press of Florida, 2008): 14.

³² age, 15.

demografik bir felakete sürüklediği, Protestan Anglo-saxon ırkının bu gidişle hakimiyetini yitireceği argümanları dile getirilmiştir. Erkeklerin patriyarkal otoritelerinin zayıflaması yönündeki kaygılarına seslenilmiş, çocuk doğurmak kadının asli görevi olarak tanımlanmıştır. Neden bu kadar çok kadının kürtaj olarak doğalarına aykırı davrandığı ise orta sınıf kadınların hareketlenme döneminden önce de bebeğin rahimde canlı olarak bulunduğu konusundaki cahillikleri ile açıklanmıştır. Kürtaj konusunun toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıfsal kaygıların kesişiminde bulunduğu görülmektedir.³³

Hekimlerin kürtajı kendi yetkileri altına alma çalışmaları zamanla meyvelerini vermiştir. 1840'a gelindiğinde sadece 8 eyalet kürtaja dair yasalar çıkarmıştı fakat Amerikan iç savaşı (1861-1865) sonrasında bu sayı hızla arttı. 19. yüzyılın sonlarına doğru hareketlenme dönemi öncesi ve sonrası ayrımı da neredeyse tamamen kalkmıştı. 20. yüzyıla gelindiğinde ise annenin hayatını kurtaracak durumlar haricinde kürtaj tamamen yasaktı.³⁴

Tabii ki de yasa dışı ilan edilmesi kürtajı ortadan kaldırmadı. Yasalar kadının hayatının tehlikede olması durumunda kürtaja izin veriyordu ve hayati tehlikeden ne anlaşıldığı dönemden döneme ve doktordan doktora değişiyordu. Bu yasal boşluk doktorlara karmaşık bir rol vermişti. Kürtaj yasakları ile doktorlar kadınların doğurganlık tercihleri üzerinde kontrol elde etmişken devlet de doktorlar üzerindeki denetimini arttırmıştı. Yine de pek çok doktor ve ebe kürtaja devam etmiştir. 1950'lerde kürtajın yeniden gündeme gelmesinde artan doğum oranları ve çevresel sorunlarla ilgili endişeler, cinselliğe daha açık yaklaşılmaya başlanması ve yeni, güvenli kürtaj tekniklerinin ortaya çıkması etkili olmuştur. Pek çok doktor yüz yıldır süren kürtaj yasaklarının kürtajın istikrarlı bir şekilde devam etmesini engellemediğini görmekteydi. 1940 ve 50'lerde yürürlüğe giren yeni uygulamalarla hayati tehlike durumunda yapılan kürtajlarla ilgili yasal boşlukları sıkılaştırılması kürtaja olan talebin de arttığı bir döneme denk gelmiş ve yasa dışı kürtajdan kaynaklanan ölümlerin artmasıyla sonuçlanmıştır.³⁵

³³ Nicola Beisel, Tamara Kay, "Abortion, Race, and Gender in Nineteenth-Century America", **Sociological Review**, c. 69, s. 4, (Ağustos 2004): 498-518.

³⁴ Mary Boyle, **Re-Thinking Abortion: Psychology, Gender, Power and The Law**, (London: Routledge, 1997), 19.

³⁵ Caron, age, 8.

3.1.1. Reform Girişimleri

Kürtajın yasaklanmasına hekimler önayak olmuş olsa da, çok katı bir hal almış kürtaj yasakları sonraki kuşaklardan hekimlerin yetkilerini kısıtlamakta ve rahatsızlık yaratmaktaydı. Bu nedenle kürtaj yasalarının reforme edilmesine dair ilk girişimler de yine hekimlerden gelmiştir. Bu konuda ittifak yapmak durumunda kalan hekimler ve feministler aslında kürtaj reformuna ve özellikle kürtajda hekimin sahip olacağı yetkiye dair farklı görüşlere sahiptiler. NARAL konuya kadınların kendi bedenleri üzerindeki tasarruf hakkı açısından değil hekimin hastanın sağlığını korumak için uygulayabileceği seçeneklerin kısıtlanması, sıkı kürtaj yasaklarının ellerini kollarını bağlaması açısından yaklaşıyor ve feministlerin kürtaj kararını kadına bırakma taleplerine sıcak bakmıyorlardı. Kürtajda reform isteyen tıbbi çevrelerin öncelikli amacı kürtaj yasasını modern tıbbi uygulamalarla uyumlu hale getirmektir. Bu doğrultuda Amerikan Hukuk Enstitüsü (ALI) 1959'da daha önce İskandinav'da kadınların değil, yine hekimlerin talebiyle gerçekleştirilmiş olan kürtaj reformunu örnek alan bir yasa taslağı hazırladı. Bu olaya tıbbi seçenekler açısından yaklaşan son derece mütevazı bir reform girişimiydi. Daha radikal bir reform istenmemesi ve “kadının kararı” konusunda mesafeli tutum alınması kürtaj aktivistleri ve hekimler arasında kopuş yaşanmasına yol açtı. Tıbbi çevrelerden bağımsız olarak örgütlenen aktivistler hastane bürokrasisinden uzak bağımsız kürtaj klinikleri fikrine sarıldılar.³⁶

ALI tarafından hazırlanan yasa taslağında, 3 durumda yasal kürtaja izin verilmesi öngörülüyordu: bunlar kadının fiziksel ve ruhsal sağlığının zarar gördüğü durumlar, taciz ve ensest durumları ve bebeğin engelli doğacak olduğu durumlardı. Bu yasa önerisinin sunulmasının ardından gerçekleşen iki olay kürtaj reformu taleplerini güçlendirdi. İlk Thalidomide isimli yeni bir ilacın sakat doğumlara yol açtığı anlaşıldı, ikincisi 1962-1965 Alman Kızamığı salgınının hamile kadınlarda %50 oranda ceninde deformasyona yol açmasıydı. İlk olarak 1967'de California'da ceninde ciddi deformasyon olması durumunda ve annenin ruh sağlığını korumak için kürtaja izin verildi. Aynı yıl Colorado ALI'nın önerisi üzerinden modellenmiş kürtaj reformunu hayata geçiren ilk eyalet oldu. 1967-70 yılları arasında 10 eyalet daha kürtaja izin verilen durumları genişletmişti. 1970'te Alaska, Hawai, New York ve Washington hiçbir şarta bağlamadan, kadının talep etmesi durumunda kürtaj olmasını serbestleştirdi. Roe v. Wade davasının görüldüğü 1973 yılına kadar kürtaj yasalarını

³⁶ Linders, age, 371-404.

esnekleştiren eyalet sayısı 16 idi.³⁷

3.1.2. Roe v. Wade Davası ile Kürtajın Ülke Geneline Serbestleşmesi

Amerikan demokrasisinin iki temel ilkesi olan “çoğunluk yönetimi” ve “temel hukuk”, çoğunluk yönetimince geçirilen bir uygulamanın anayasaya aykırı olduğu iddia edildiğinde bir çelişki ortaya çıkarır. Bu çelişkileri çözmekte en büyük sorumluluk Yüksek Mahkemeye düşmektedir. Her ne kadar yasama, yürütme ve yargı teoride eşit kabul edilse de kamuoyunun yargının üstünlüğüne olan inancı Yüksek Mahkemeyi anayasanın yorumlanmasında son sözü söyleyen kurum haline getirmiştir ve Yüksek Mahkeme pek çok tartışmalı konuyu sonuca bağlayan kararlara imza atmıştır.³⁸ Kürtajda seçim yanlısı hareket, mahkeme kararları ile yasaları değiştirmeyi başaran Sivil Haklar hareketini örnek alıyordu. Doğum kontrolünün serbestleştiği 1965 Griswold v. Connecticut davasında da Yüksek Mahkeme devletin evli bir çiftin özel hayatına, aile ve doğum kontrol konusundaki kararlarına karışamayacağı bir “mahremiyet alanı” tanımlamıştı. Roe v. Wade ile kürtajın serbestleşmesi de aynı mahremiyet alanı gerekçesine dayandırıldı. Bu iki karar da 1930'lardan beri hukukta mahremiyet anlayışını geliştirmeye çalışan Connecticut Birth Control League ve American Civil Liberties Union'ın çalışmalarının sonucu olarak değerlendirilmektedir.³⁹

1971'de Griswold v. Connecticut davası ile aynı stratejiyi izleyen iki feminist savcı Teksas eyaletinin kürtaj yasağına karşı anayasal itirazda bulundular. Böylece Yüksek Mahkemenin Amerika'da kürtaj yasağının kalkmasını sağlayan ünlü 1973 Roe v. Wade kararını almasını sağladılar. Mahkeme Teksas eyaletinin geniş ve katı kürtaj yasağını anayasaya aykırı bulmuş ve hamileliği 3 aylık 3 dönme ayırarak incelemiştir. Mahkemeye göre ilk 3 ayın sonuna kadar kürtajın uygulanabilirliği tamamen kadının doktorunun tıbbi hükmüne bırakılmalıdır. İkinci 3 aylık dönemde devlet kadının sağlığını korumak için kürtaj sürecini makul düzenlemelere tabi tutabilir. Ceninin anne rahmi dışında yaşayabilir düzeye geldiği son dönemde ise, devlet eğer isterse potansiyel yaşamı koruyacak düzenlemeler getirebilir, kürtajı kadının sağlığının tehlikede olduğu durumlar haricinde yasaklayabilir.⁴⁰ Bu kararla

³⁷ Caron, age, 8-9.

³⁸ Earl Pollock, **The Supreme Court and American Democracy : Case Studies on Judicial Review and Public Policy** (Westport Conn, Greenwood Press: 2009), xi.

³⁹ Leslie J. Reagan, “Medicine, Law and State”, **A Companion to American Women's History**, Ed: Nancy A. Hewitt (Blackwell: 2005), 351.

⁴⁰ Cornell University Law School Legal Information Institute “Roe v. Wade”

birlikte hamileliğin ilk üç aylık dönemi için eyaletlerin kürtajı yasaklayacak bir kanun yapması anayasaya aykırı ilan edilmiştir. Mahkeme kadının mahremiyet hakkının yanı sıra doktorun tedavi uygulayabilme hakkını ve devletin öncelikle kadının sağlığı, hamileliğin son döneminde ise ceninin yaşamı üzerindeki çıkarlarını da dikkate almıştır. Tarafların çıkarları açısından şöyle bir hiyerarşi kurulmuştur: birinci sırada kadının mahremiyeti, ikinci sırada doktorun mesleki konumu, üçüncü sırada devletin çıkarları yer almaktadır. Bu çerçevede ceninin çıkarları tek başına değil devletin müdahalesi üzerinden kendine yer bulmaktadır.⁴¹

Kürtajın yasak olduğu dönemlerde doktorların kürtaj ile ilgili deneyimleri çoğunlukla kanama ya da enfeksiyon nedeniyle acil servise yetiştirilen merdiven altı kürtaj kurbanı kadınlara müdahale etmekten ibaretti. Fakat yasallaşmadan sonra pek çok doktor sayısı hızla artan özel kürtaj kliniklerinde çalışmaya başlamıştır. Kürtajın New York gibi daha liberal eyaletlerde tek tük serbestleşmeye başladığı, daha sonra da Roe v. Wade ile tamamen yasallaştığı 70'li yıllar aynı zamanda çok daha kolay ve güvenli olan vakum tekniğiyle kürtajın geliştiği dönemlerdi. Bu sayede 10 yıl içerisinde kürtajdan ölümlerde %98 azalma oldu, yükselen talep nedeniyle kürtaj kliniği açmak karlı bir alan haline geldi. Erkek egemen sağlık sektörünü eleştiren feministler de kendi kürtaj ve kadın sağlığı kliniklerini açtılar. Bu kliniklerde kürtaj ve doğum kontrolü ile ilgili kadınların kendi doğurganlıkları üstünde kontrol sahibi olmalarını sağlayan bilgiler veriyor ve feminist ilkeleri çerçevesinde kadınlara kendilerini rahat hissedebilecekleri bir kürtaj hizmeti sunuyorlardı. Bağımsız kürtaj klinikler modeli hem feministlere, hem doktorlara, hem de iş adamlarına hitap etmekteydi.⁴²

3.1.3. Kürtaj Hakkında Geri Adımlar

Roe v. Wade kararı kürtajın serbestleşmesi açısından büyük bir zafer olsa da kürtaj seçiminin mahremiyet hakkına dayandırılması ilerde kürtajın sadece parası olanların ulaşabildiği bir hizmet haline gelmesi gibi sorunlara yol açacaktır. Roe v. Wade kararını eleştirenler bu kararın bu kadar tartışmalı bir hale gelmesini Yüksek Mahkemenin mahremiyet hakkını sağlam bir temele dayandırmadan genişletmesine

<http://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/410/113> [25.09.2014]

⁴¹ Dorothy McBride Stetson, "US Abortion Debates 1959-1998: The Women's Movement Holds On", **Abortion Politics, Women's Movements, and The Democratic State: A Comparative Study of State Feminism**, ed. Dorothy McBride Stetson (Oxford University Press, 2002), 253.

⁴² Johanna Schoen, "Living Through Some Giant Change The Establishment of Abortion Services" **American Journal of Public Health**, c. 103, s. 3, (2013): 416-425.

ve demokratik yasama sürecine müdahale etmiş olmasına bağlamaktadır. Roe v. Wade taraftarları ise bu eleştirilere kürtaj hakkının mahremiyet temelini detaylandırarak ve Yüksek Mahkemenin dezavantajlı grupları koruma konusundaki rolünü vurgulayarak cevap vermişlerdir.⁴³

Roe v. Wade darbesinden sonra kendilerini “yaşam yanlısı (pro-life)” olarak tanımlayan kürtaj karşıtı çevreler harekete geçmiş ve kürtajı yasaklatamamasalar da elde edilen gelişmeyi büyük ölçüde aşındırmış ve kürtajı özellikle alt sınıftan kadınlar, taşrada yaşayan kadınlar ve gençler için çok zorlaştırmışlardır. 1976 yılındaki başkanlık seçimi adayların kürtaj konusundaki görüşlerinin ciddi olarak sorgulandığı ilk seçim olmuştur.⁴⁴ Katolik Kilisesi, Yeni Sağ, Cumhuriyetçi parti ve çeşitli yerel ve ulusal örgütlerin ittifakından oluşan Pro-life kampı her zaman iyi organize olmuş ve iyi finanse edilmiş bir grup olmuştur. Pro-life kesim genellikle sadece kürtajın değil okullardaki cinsellik eğitiminin ve ergenlik çağındaki gençlerin doğum kontrol yöntemlerine erişiminin de yasaklanması taraftarıdır. Yaşam yanlıları kürtajı anneliğin değersizleştirilmesinin sembolü olarak görmektedir.⁴⁵

Kürtaj meselesi zamanla Demokrat ve Cumhuriyetçi partilerin karşıt ve katı tutumlar aldıkları bir çatışma alanı haline gelmiştir. Demokrat parti üyeleri her zaman pro-choice konum alırken, Cumhuriyetçiler her zaman kürtaj karşıtı bir konum almış ve Cumhuriyetçi senatörler ısrarla kürtaj hakkını geriletecek yasa tasarıları gündeme getirmiştir. Yüksek mahkeme kararından sonra kürtaj üzerindeki çatışmanın ve kürtaj hakkına erişim konusundaki değişikliklerin sürekli devam etmesi Yüksek mahkemenin kürtaj gibi önemli bir politik tartışmayı bir hamlede sonuca ulaştıramayacağını göstermiştir. Dağınık ve federalize Amerikan sistemi itirazlara açıktır ve açık kanalların varlığından hem kürtaj karşıtları hem kürtaj yanlıları yararlanmış, kürtaj konusundaki çekişmeler sürüp gitmiştir.⁴⁶ Aile planlamasından kürtaj hizmetine ulaşma ve masrafların karşılanmasına, cenin araştırmalarından aile ve eş onayına, reklamlardan protestoların sınırlandırılmasına kadar kürtaja alakalı olabilecek her alan tartışma ve yasal düzenlemelere konu olmuştur. Kürtaj Amerika'da savaş sonrası dönemin en büyük tartışma alanı olarak görülmektedir.⁴⁷

⁴³ Laurie Shrage, **Abortion and Social Responsibility : Depolarizing the Debate** (Oxford University Press, 2003), 3.

⁴⁴ Gayle Binion, “Feminist Theory Confronts US Supreme Court Rhetoric: The Case of Abortion Rights”, **International Journal of Law, Policy and the Family**, c. 11, s.1, (1997): 64.

⁴⁵ Caron, age, 11.

⁴⁶ Linders, age, 391.

⁴⁷ Stetson, age, 247.

Kürtaj konusunda ilk geri adım 1975-77 Hyde yasa değişikliği ile gelmiştir. Kürtaj için kamu fonlarının kullanımını yasaklayan uygulamaların anayasallığını inceleyen Yüksek Mahkeme bu uygulamaları anayasaya uygun bulmuştur. Mahkemeye göre hükümet kadınların kürtaj olmalarına yardımcı olmak konusunda bir anayasal yükümlülüğe sahip değildir. Roe v. Wade kararı anayasal bir kürtaj hakkı getirmediği, bu hakkın daha ziyade kadının hamileliğini sonlandırma kararı verirken gereksiz külfet getiren müdahalelerden korumakta olduğu vurgulanmıştır.⁴⁸ Bu kararlar kürtaj dar gelirli vatandaşların tıbbi harcamalarını karşılayan Medicaid kapsamından çıkarılmıştır ve yoksul kadınların kürtaj hakkını kullanmaları zorlaşmıştır. 1981'de McRae v. Harris davasında “Özel yaşamın korunumu devletin kürtaj masraflarını karşılamasını gerektirmez” tanımlamasıyla önceki karar perçinlenmiştir. 1989 Webster v. Üreme Sağlığı Hizmetleri davasında Missouri eyaletinin annenin hayatını kurtarmak için gerekli olan kürtajlar dışında kamu personelinin ve kamu tesislerinin kürtaj için kullanımını yasaklayan kararı incelenmiş ve eyalet haklı bulunmuştur.⁴⁹ Birbiri ardına gelen bu kararlar sonucunda kürtaj sadece özel kliniklerde alınabilen, masrafları devlet tarafından hiçbir ölçüde karşılanmayan bir hizmet haline gelmiştir.

1991'deki Planned Parenthood v. Casey davası Amerika'daki kürtaj yasalarının şekillenmesi açısından önemli davalardan biri oldu; bu dava ile zorunlu düşünme süreleri gibi kısıtlamalar Yüksek Mahkeme tarafından onaylanmış oldu. Bu davada Pennsylvania eyaletindeki kürtaj kısıtlamaları ele alınmıştı. Bunlar kürtaj için 24 saat zorunlu bekleme süresi, kadının ceninle ilgili bilgilendirildikten sonra rızasının alınması, evli kadınlarda eşin bilgilendirilmesi, 18 yaşından küçüklerde ise ebeveynlerden birinin onayının zorunlu kılınmasıydı. Yüksek Mahkeme Pennsylvania'nın kürtaj yasalarına yönelik itirazı “gereksiz külfet” (undue burden) ilkesi açısından ele aldı. Buna göre eyaletlerdeki uygulamalar kadınların kürtaja erişiminde gereksiz bir külfet yaratıyorsa, kürtajı zorlaştırma amaçlı düzenlenmişse hukuksuzdu, bunun dışında hükümetin yetkileri dahilindeydi. Söz konusu yasada sadece eş onayı gereksiz külfet olarak değerlendirildi, diğer kısıtlamalar ise korundu. Böylece kürtajı kısıtlayan yasaların geçerliliğini değerlendirmede yeni bir standart,

⁴⁸ age, 256.

⁴⁹ Dorothy E. Roberts, “The Future of Reproductive Choice for Poor Women”, **Politics of Women's Bodies: Sexuality, Appearance and Behaviour** (Oxford University Press, NewYork: 1998), 273-274.

gereksiz külfet standardı uygulanmış oldu.⁵⁰ Planned Parenthood v. Casey, Roe v. Wade ile karşılaştırıldığında seçim yanlısı hareket açısından bir kayıptı. Mahkeme Roe v. Wade'in getirdiği katı 3 aylık kategorileri reddettiğini açıkladı. Hükümet hamileliğin başlangıcından itibaren potansiyel yaşamı korumakla ilgilenebilirdi. Bu nedenle kadının seçimini bilgilendirildikten sonra yapmasını sağlamak için önlemler alabilirdi. Kadının kürtaj yerine doğumu seçmesi için alacağı önlemler gereksiz külfet oluşturmayaacağı sürece geçersiz sayılamazdı.⁵¹

Pro-life hareketinin kürtajı engelleme girişimleri yasal düzeyle sınırlı kalmamıştır, 1980'ler boyunca kürtaj hizmeti verilen pek çok klinik baskılar ve saldırılar sonucu kapanmak zorunda kalmıştır. Kürtajın yasak olduğu dönemlerde bile kürtaj sağlayıcıları gizlilik içinde çalışmak zorunda olsalar da ölüm riskiyle karşı karşıya olmamışlardır; fakat kürtajın serbest, kürtaj karşıtı hareketin en saldırgan olduğu dönemde kurşun geçirmez yelek giymek gibi önlemler almak zorunda kalmışlardır.⁵² Ulusal Kürtaj Federasyonunun raporlarına göre 1977 ve 2005 yılları arasında kürtaj sağlayıcılarına yönelik 365 ölüm tehdidi, 87 bombalama ve kundaklama tehdidi kayda geçmiştir. 42 bombalama, 173 kundaklama, 3 insan kaçırma olayı, 17 cinayete teşebbüs ve 7 cinayet gerçekleştirilmiştir. Bunların dışında da çok sayıda darp, taciz ve özel mülkü işgal etme olayı mevcuttur.⁵³ Her gün klinikler önünde bekleyen kalabalık protestocu grupları kadınları kürtaj kararından döndüremeseler de daha fazla strese girmelerine yol açmışlardır. İki yıllık dönemi kapsayan bir anket çalışmasına katılan 615 kadından %87.7'si kürtaj için geldikleri kliniğin önünde protestocularla karşılaştıklarını, %79.5'i protestocuların kendileriyle konuştuğunu, %42.2'si protestocuların kendisinin kliniğe girmesini engellemeye çalıştıklarını söylemiştir.⁵⁴ Bu tür baskılar özellikle şehir merkezlerinden uzaklaştıkça kürtaj kliniği sayısının çok azalmasına ve bu bölgelerdeki kadınların kürtaj olabilmek için uzun yolculuklar yapmasına yol açmıştır. Kürtaj karşıtı hareketin asıl başarısı kürtajı suç haline getirememiş olsalar da milyonlarca kadın için zor ulaşılır hale getirebilmiş olmalarındadır.

⁵⁰ “Planned Parenthood v. Casey”, The Oyez Project at IIT Chicago-Kent College of Law, http://www.oyez.org/cases/1990-1999/1991/1991_744/ [20. 04. 2013].

⁵¹ “Planned Parenthood of Southeastern Pa. v. Casey - 505 U.S. 833 (1992)” <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/505/833/case.html#878> [20. 04. 2013].

⁵² Rickie Solinger “Pregnancy and Power Before Roe v. Wade: 1950-1970” **Abortion Wars: A Half Century of Struggle, 1950-2000**, ed. Rickie Solinger, (University of California Press, California. 1998), 17.

⁵³ Doan, age, 110.

⁵⁴ age, 127.

3.1.4. Cenin Hakları Hareketi

1980'lerin ortalarından itibaren baskın hale gelen cenin hakları hareketi kadınların haklarının aşınmasına neden olmuş, bir ceninin doğmuş bir çocuktan daha fazla hakka sahip olduğu, hamile kadınınsa normal bir insandan daha az hakka sahip olduğu şeklinde yorumlanabilecek mahkeme kararlarına ve uygulamalara yol açmıştır. Kürtaj karşıtı hareket ceninin bir kişi olduğu argümanını kürtajla alakasız pek çok alanda uygulamaya koymuştur. Bu girişimler yavaş yavaş hukukta “ceninin kişi, kadınınsa onun taşıyıcısı” gibi muamele gördüğü olayların artmasına yol açmıştır.⁵⁵ 1987'de bir Yüksek Mahkeme yargıcı kanserden ölmekte olan Angela Carder isimli hamile bir kadının rızası dışında sezaryen ameliyatı olmasına karar vermiştir. Bebeğin hayatta kalma şansının düşük olmasına ve hem kadının hem de ailesinin isteğine aykırı olmasına rağmen Temyiz mahkemesinin kararı bir hekimin ceninin hayatta kalma şansına dair keyfe keder öngörüsünün kadının kendi bedeni üzerindeki tasarruf hakkına ağır bastığı yönünde olmuştur. Sezaryen gerçekleştirilmiş ve hem bebeğin hem de kadının zamanından önce ölmesine yol açmıştır.⁵⁶

1992'de hamile iken uyuşturucu ve alkol tüketen 167 kadın cenin'e göbek bağı aracılığıyla uyuşturucu vermekten, doğum öncesi çocuk istismarından, ölü doğum yapılması durumunda ise cinayetten yargılanmıştır. Hastaneler hamile kadınları sezaryen benzeri ameliyatlara zorla sokmak için mahkeme emirleri çıkarmışlardır. Önceleri de hamile kadınların nasıl hareket etmesi gerektiğine dair görüşler dile getirilmekte olsa da bunların hukuk yoluyla kadınlara dayatılması cenin hakları sonucunda gerçekleşmiştir. Cynthia R. Daniels'a göre, Amerikan muhafazakârlığının imgesinde cenin “en yeni sosyal aktör”, “minik bir vatandaş”, “hamile kadından farklı ve çoğu zaman ona zıt ihtiyaç, çıkar ve haklara sahip bağımsız bir varlık” haline gelmiştir.⁵⁷ Cenin hakları hareketinin başarısında ultrason teknolojisinin yaygın olarak kullanılmaya başlaması da etkili olmuştu. Bu ultrason görüntüleri cenin ile dünyaya gelmiş bir bebek arasındaki kafa, kollar, parmaklar gibi benzerlikleri gösterecek kadar belirgin ve gelişmemiş beyin, merkezi sinir sistemi ve akciğerler gibi farklılıkları gizleyecek kadar belirsizdi. Tabii ki de bu ultrason

⁵⁵ Katha Pollitt, “Fetal Rights: A New Assault On Feminism”, **Politics of Women's Bodies: Sexuality, Appearance and Behaviour**, (Oxford University Press, NewYork. 1998), 278-287.

⁵⁶ Dorothy E. Roberts, “The Future of Reproductive Choice for Poor Women”, **Politics of Women's Bodies: Sexuality, Appearance and Behaviour**, ed. Rose Weitz (Oxford University Press, NewYork. 1998), 273.

⁵⁷ Cynthia R. Daniels, **At Women's Expense: State Power and The Politics of Fetal Rights**, (Harvard University Press: 2009), 2-3.

görüntülerinde anne görünmez olmak zorundaydı. Bebek bekleyen aileler ve doktorların da olayı dramatize etmesiyle hamileliğin giderek daha da erken dönemlerinde cenin bağımsız bir birey gibi algılanmaya başladı.⁵⁸

Cenin haklarının daha radikal bir şekilde ele alınması “Personhood” (Kişilik Hakları) hareketini ortaya çıkardı. Personhood USA derneğinin başı çektiği bu hareket embriyoların dölleme anından itibaren kişilik haklarına sahip olduğunun anayasal olarak kabul edilmesini amaçlıyordu. Embriyo ve ceninlerin kişi olarak tanınması ertesini gün hapı gibi bazı doğum kontrol yöntemleri, kürtaj, tüp bebek ve embriyo temelli kök hücre araştırmalarının yasaklanması anlamına gelmektedir. Kişilik hakları hareketi Pro-life hareketi içinde bir bölünmeye neden olmuştur. Kimi kürtaj karşıtları kişilik hakları hareketinin radikal yaklaşımına karşı çıkmaktadır. Muhafazakar olmayan bir Yüksek Mahkemenin bakacağı bir kişilik hakları davasının büyük olasılıkla ret ile sonuçlanacağı ve Roe v. Wade kararının yeniden altının çizilmesine yol açacağından endişe edilmektedirler. Özellikle tüp bebek yöntemini kısıtlayacak olması ve dış gebelik gibi tehlikeli durumlarda dahi doktorların müdahalesini zorlaştırabilecek olması kürtaj yanlısı olsun olmasın pek çok kesimi endişelendirmektedir. 2008'den itibaren pek çok eyalette kişilik hakları yasası geçirilmeye çalışılmış ve başarısız olmuştur. 2011'de son derece muhafazakâr bir eyalet olan Mississippi'de embriyolara kişilik hakkı tanıyan yasa oylamadan hemen öncesine kadar %80 destek bulmaktaydı. Fakat son anda özellikle kadınların ve bazı din adamlarının kendilerinin de pro-life oldukları halde kişilik haklarına karşı oldukları şeklindeki propagandası kamu oyunu etkilemiş ve yasanın kabulünü son anda engellemiştir. 2012'de ise Virginia'da geçirilmeye çalışılan kişilik hakları yasasında, özellikle kısırlık tedavisi savunucularının karşı çıkmasını engellemek için yasal tüp bebek tedavilerinin engellenmeyeceğine dair madde eklenmiştir. Fakat bu maddenin tüp bebek tedavilerini güvence altına almak açısından yeterli olmayacağını düşünen RESOLVE (Ulusal Kısırlık Birliği) ve ASRM'nin (Amerikan Üreme Tedavileri Topluluğu) çalışmaları sonucu muhafazakâr senatörler şüpheye düşmüş ve geçmesine kesin gözüyle bakılan yasa askıya alınmıştır.⁵⁹ Henüz başarı sağlamış olmasa da inatla sürdürülen ceninlere kişilik hakkı sağlama girişimleri kadın hakları üzerinde ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

⁵⁸ age, 16-17

⁵⁹ Lee Rubin Collins, Susan L. Crockin, “Fighting Personhood Initiatives In The United States” **Reproductive Biomedicine Online**, c. 24, s. 7, (Haziran 2012): 689-691.

3.1.5. Kısmi Doğum Kürtaşı Yasağı

Daha önce Clinton döneminde veto edilen kısmi doğum kürtaşı yasağı Bush tarafından 2003'te yasalaştırıldı. Kürtaşı karşıtlarınca kısmi doğum kürtaşı adı verilen yöntem aslında tıpta D & X (Genişletme ve Çıkarma) adı verilen, geç dönem hamileliklerini sonlandırmakta kullanılan bir prosedür. Normalde ilerlemiş ve normal kürtaşıyla sonlandırılmayacak hamileliklerde önce cenin içeride parçalanır sonra genişletilmiş doğum kanalından tahliye edilirdi. Aşırı kanamaya ve kadının bir daha çocuk sahibi olamamasına yol açabilecek bu yöntemin yerine geliştirilen D&X'te cenin ayaklarından çekilerek genişletilmiş doğum kanalına doğru ilerletilir, daha sonra kafasının parçalanıp doğum kanalından geçebilecek hale gelmesiyle kürtaşı sonlandırılır. Kulağa korkunç gelse de 20 haftayı geçmiş hamileliklerde, ceninde geç ortaya çıkan sakatlıklarda, anne adayının sağlığının tehlikede olduğu durumlarda gerekli olabilecek bir uygulamadır. Bill Clinton onay için kendisine sunulan kısmi doğum yasağını, sağlık gerekçesiyle yapılabileceğine dair bir istisna içermediği için veto ettiğini açıklamıştır; fakat sağlık gerekçesi tanımının çok geniş olduğunu düşünen kürtaşı karşıtı hareket D&X yöntemini bütün koşullar altında tamamen yasaklamak istemiştir.⁶⁰ Bu yöntemin yasaklanması belli bir aşamayı geçmiş hamileliklerde kürtaşın dolaylı olarak yasaklanması anlamına geleceği için önemli bir mücadele alanı olmuştur.

3.1.6. TRAP Yasaları

TRAP yasaları olarak bilinen Kürtaşı Sağlayıcılarını Hedef Alan Uygulamalar son dönemde Amerika'da kürtaşı erişimin önündeki en büyük tehdidi oluşturmaktadır. TRAP yasalarıyla eyaletler kürtaşı kliniklerinden diğer sağlık merkezlerinden beklenilenden çok daha yüksek standartları karşılamalarını beklemektedirler. Bu yasalar hamile kadının sağlığını ve hayatını korumak amacıyla çıkarıldıkları gerekçesiyle meşrulaştırılmak istense de kürtaşı hakkı savunucularının gözünde TRAP yasaları hiçbir geçerli sağlık gerekçesi taşımamakta ve sadece kürtaşı kliniklerini kapanmak zorunda bırakmak ya da kürtaşı kadınların ulaşamayacağı kadar pahalı bir seçenek haline getirmek için çıkarılmaktadır. Bu yasalarla kürtaşı kliniklerine hazırda bulundurulması gereken sağlık çalışanları, uyulması gereken tavan yükseklikleri, oda ve kapı genişlikleri gibi zorlayıcı standartlar getirilmektedir. Örneğin Güney Carolina

⁶⁰ Julie Rovner, "Partial-Birth Abortion: Separating Fact from Spin", NPR, 21 Şubat 2006, <http://www.npr.org/2006/02/21/5168163/partial-birth-abortion-separating-fact-from-spin> [22. 04. 2014]

kürtaj kliniklerinin etrafının çöp, çimen ve ottan arındırılmış olmasını ve odalardaki hava sıcaklığının 22-24 derecede tutulmasını istemektedir. Missouri'de kürtaj sağlayıcıları hastanelere en fazla 30 mil (48 km) uzaklıkta olmalı, kürtaj yapılan odalar en az 12 feet (3.65 m) uzunlukta, 12 feet genişlikte ve tavanları 9 feet (2.74 m) yükseklikte olmalı, kapıları en az 44 inç (111 cm) genişlikte olmalıdır. Louisiana'da kürtaj odaları en az 39.5 metrekare genişlikte olmalıdır. Connecticut kürtaj kliniklerin sosyal çalışmalardan lisans derecesine sahip bir danışman bulundurmasını şart koşturmaktadır. Bu tür yasaların geçirilmesi kürtaj hizmeti vermekte olan kliniklerin yeni elemanlar işe almak, büyük değişiklikler yapmak zorunda kalmasına, yapamayanların da kapanmasına yol açmaktadır. Roe v. Wade kararı sabit kalsa bile bu tür yasaların yaygınlaşması kadınların kürtaj hakkını ciddi ölçüde aşındırmaktadır.⁶¹

2013 Haziran'ında Teksas'da geçirilmek istenen kürtaj kliniklerine ameliyathane bulundurma zorunluluğu getirecek ve 20 haftadan sonraki tüm kürtajları yasaklayacak yasa Wendy Davis isimli senatörün kürsü işgali ile engellenmişti. Amerikan siyasi geleneğinde yeri olan Filibuster denilen ve bir fiziksel/ zihinsel dayanıklılık gösterisi olan eylemle Davis hiç oturmadan, bir yere yaslanmadan ve konudan sapmadan gece yarısına kadar konuşarak yasanın onaylanması için zaman bırakmamaya çalıştı. İnternette canlı yayınlanan ve büyük destek alan konuşma 10 saat 45 dakika sürdü. Senatörün 3 kez filibuster kurallarını ihlal ettiği gerekçesiyle konuşması olması gerekenden 1 buçuk saat erken bitirildi. Yine de itirazlar ve protestolarla yasanın geçmesi geçici olarak engellendi.⁶²

3.1.7. Bilgilendirilmiş Rıza

Hastanın tıbbi bir prosedüre vereceği onayın riskler ve faydalar konusunda yeterince bilgilendirilmediği zaman anlamlı olmayacağı görüşü 1970 Canterbury v. Spence davasında gündeme gelmiştir. Rızanın anlamlı olabilmesi için doktorun hastasına bütün alternatifleri ve riskleri anlatmış olması gerektiği düşüncesi öne çıkmıştır.⁶³ Son yıllarda kürtaj konusunda kadının bilgilendirilmiş rızasının alınması konusunda

⁶¹ Marshall H. Medoff, Christopher Dennis, "Trap Abortion Laws and The Partisan Political Party Control of State Government", **The American Journal of Economics and Sociology**, c. 70, s. 4, (Ekim 2011): 951-973.

⁶² "Texas Senatörü Wendy Davis Kürtaj Karşıtı Yasayı Bloke Etti", **Feminist Politika**, s. 19, (Yaz 2013): 7.

⁶³ Sonia M. Suter, "The Politics of Information: Informed Consent in Abortion and End-of-Life Decision Making", **American Journal of Law & Medicine**, s. 39 (2013): 12.

regölasyonlar kadınları kürtajdan vazgeçirmeye yönelik olacak şekilde uygulanmaya başlanmıştır. 1982 yılındaki “City of Akron v Akron Center for Reproductive Health” davasında mahkeme devletin “bilgilendirilmiş rıza” kavramı altında kadının seçimini çocuk doğurmak yönünde etkilemeye çalışmasının anayasaya aykırı olduğuna karar vermiştir. Mahkemeye göre devlet doktorlardan hastalarının kürtajın fiziksel ve duygusal sonuçlarını anladıklarından emin olmasını isteyebilir fakat hastanın rıza gösterdiği prosedüre dair bilgilenmesinden ziyade tamamen prosedürden vazgeçmesine yönelik, örneğin doğmamış çocuğun dölleme anından itibaren insan olduğu ve bu doğmamış çocuğun anatomik özelliklerinin neler olduğu şeklinde bir bilgilendirmeyi zorunlu tutamaz.⁶⁴

1992 Casey davasına kadar eyaletlerin doktorların hastalarına kürtaj konusunda yapacakları açıklamalarla ilgili düzenlemelerinin anayasallığı açıklamanın bilgilendirme amaçlı mı yoksa kadını kararından döndürme amaçlı mı olduğuna bakılarak değerlendiriliyordu. Fakat Casey davasıyla Yüksek Mahkeme devletin fetüsün yaşaması yönünde meşru bir isteği olabileceğine ve kadının kürtajdan vazgeçmeye yöneltecek şekilde bilgilendirilmesini istemesinin anayasaya aykırı olmadığına hükmetmiştir. Verilen bilgiler yanlış ve yanıltıcı olmadığı sürece kadına tıbbi olmayan konularda da bilgi verilebilecektir. Bütün eyaletler evlatlık verme seçenekleri konusunda bilgilendirmeyi zorunlu tutmaktadır. Kimi eyaletlerde hamilelik merkezler aracılığıyla kürtaj konusunda geniş bir çerçevede bilgi verilmektedir. Oklahoma'da bir kadının kürtaj olmadan önce bu merkezlere başvurması zorunludur. Yaşam yanlısı hareketten ve devletten aldığı desteklerle kürtaja karşı tıbbi olmayan ve yanıltıcı bilgiler veren bu merkezlerin sayısı artmıştır. 2013 yılı itibariyle 1800 kürtaj sağlayıcısı varken, 2500 kürtaja karşı bilgilendirme merkezi vardır. Bazı eyaletler fetüse dair resim ve video aracılığıyla görsel bilgi verilmesini, bazıları da kadının fetüsün ultrasondaki görüntüsünü görmek isteyip istemediğinin sorulmasını zorunlu tutmaktadır. 10 eyalette prosedür için gereksiz de olsa ultrason zorunludur ve Texas, Oklahoma ve Kuzey Carolina'da gözlerinin kaçırmasını zorlaştırmak için ultrason ekranının kadına döndürülmesi istenmektedir. Bu ultrasonların çoğunun da hamileliğin erken bir döneminde olunduğu için vajinal yolla yapılması gerekmektedir.⁶⁵

⁶⁴ Age, 20-21

⁶⁵ Suter, age, 22-27.

Bazı eyaletlerin “kadını bilgilendirme” adı altında vajinal ultrason zorunluluğu getirmesi büyük tepki görmüş ve devlet eliyle tecavüz olarak nitelendirilmiştir. Anne karnındaki ceninin görüntüsünü almaya yarayan ultrason iki şekilde yapılabilmektedir: daha bilindik olan karın üzerinden yapılan ultrason ve pek bilindik olmayan vajina içinden yapılan ultrason. İkinci yöntem vajina içine 12-25 cm uzunluğunda bir alet sokulmasıyla yapılmaktadır ve bu işlem 15-20 dakika sürmektedir. Hamileliğin erken dönemlerinde ya da kadının obez olduğu durumlarda görüntü alınmak istenirse transvajinal ultrason yönteminin kullanılması gerekmektedir. Ultrason zorunluluğu getiren eyaletlerden Alabama “transvajinal ultrason terimini özellikle vurgulamıştır. Indiana'nın 2013'te geçirdiği yasa tıbbi düşük (ilaçla düşük) yönteminin kullanıldığı durumlarda hem düşükten önce hem düşükten sonra ultrasona girme zorunluluğu getirmiştir. Idaho'da geçen yasada vajinal ya da transvajinal terimleri kullanılmasa da farklı ultrason teknikleri olduğundan söz edilmiştir. Pennysylvania, Kentucky, Texas, Virginia ve Kuzey Karolina da kürtaj için ultrason görüntüsü almayı zorunlu kılmıştır.

Kürtajların çoğunlukla hamileliğin erken dönemlerinde gerçekleştiği göz önüne alınırsa zorunlu ultrason yasalarının çoğu durumda, kürtaj olmak isteyen kadını isteği dışında transvajinal ultrasona girmek zorunda bıraktığı anlaşılr. Yasalarda “embriyo ve ceninin daha net gösteren ultrason tekniği tercih edilir” şeklindeki ifadeler kaçınılmaz olarak tüm hastalar için zorunlu transvajinal ultrason anlamına gelmektedir. Kadının sağlığı açısından hiçbir gerekliliği olmayan bu prosedürler “Kadının bilme hakkı” söylemi altında kürtaj karşıtı senatörlerce geçirilmiştir. Texas'taki ultrason yasasının destekçisi olan Senatör Dan Patrick, yasanın her beş kürtajdan birini engelleyebileceğini söylemiş ve başka hiçbir yasal düzenlemenin bu derece etkili olmadığıyla övünmüştür.⁶⁶

3.1.8. Anne Karnında Ayrımcılığı Engelleme Gerekçesiyle Getirilen Kısıtlamalar

Süre kısıtlamaları ve kürtajı zorlaştırmak için ortaya atılan ek prosedürlerin yanı sıra, kürtaj karşıtları kadınların hamileliklerini hangi niyetle sonlandırmak istedikleri üzerinden de kısıtlamalar getirme stratejisi yürütmektedir. Ceninin cinsiyeti ya da sahip olduğu bir anormallik nedeniyle aldırılmasının ayrımcılık olup olmadığı kürtaj

⁶⁶ Kelsey Anne Green, “Humiliation, Degregation, Penetration: What Legislatively Required Pre-Abortion Transvaginal Ultrasounds and Rape Have In Common” *Journal of Criminal Law & Criminology*, c. 103, s. 4, (Ekim 2013): 1171-1199.

karşısı olmayan gruplarca da tartışılmaktadır. Fakat kürtaj karşıtı hareket bir adım ileri gitmiş ve anne karnında ayrımcılığı engelleme adı altında kadının kürtaj olma kararının ardında hangi motivlerin olduğunu sorgulayacak yasa tasarıları öne sürmeye başlamıştır. 2011 yılında Arizona eyaletinde kısaca PRENDA olarak bilinen doğum öncesi ayrımcılığa karşı yasa tasarısı gündeme getirildi fakat kabul görmedi. PRENDA ile ceninin cinsiyeti, ırkı ya da ebeveynlerinden birinin ırkı nedeniyle aldırılmak istendiğini bilerek işlem yapan kürtaj sağlayıcılarına beş yıla kadar hapis cezası getirilmek isteniyordu. Bu girişim kadınları kürtaj olma nedenlerine göre kürtajdan alıkoymayı amaçlayan bir yasama trendinin parçası olarak yorumlanmaktadır. PRENDA'dan önce 3 eyalet cinsiyet seçilimine yönelik kürtajı zaten yasaklamıştı. Başarısız olan ilk girişimden birkaç ay sonra Arizona da ceninin ırk ve cinsiyeti nedeniyle yapılan kürtajı yasaklayan ilk eyalet oldu. Sonrasın da da başka eyaletlerde benzer girişimler sürdü ve 2013 yılında Kuzey Dakota ceninin genetik anormallik yaşıyor olması nedeniyle kürtaj yapılmasını yasakladı.⁶⁷

Ceninlerin anne karnında ırksal ayrımcılığa da uğradıklarını söyleyen kürtaj karşıtı gruplar 2010 yılından beri çeşitli billboard kampanyalarıyla Siyah kadınları hedef almaktadır. Kullanılan posterlerden birinde “Siyah çocuklar soyu tehlikede olan bir türdür” denilmiştir.⁶⁸ Başka bir posterde “Bazı çocuklar için en tehlikeli yer rahimdir.” denilerek Siyah bir oğlan çocuğunun resmi kullanılmıştır.⁶⁹ 2011 yılındaki bir billboard kampanyasında ise Başkan Barack Obama'nın silüeti kullanılmış ve “Her 21 dakika'da bir, bir sonraki muhtemel liderimiz kürtajla alınıyor.” denilmiştir.⁷⁰ Bu kampanyalar Siyah kadınlar arasında kürtaj oranlarının çok daha yüksek olduğu gerçeğinden yola çıkmakta ve fakir ve Siyah kesimler için bir numaralı kürtaj hizmeti sağlayıcısı olan Planned Parenthood derneği etnik temizlik yapmakla suçlanmaktadır.

⁶⁷ Justin Gillette, “The Constitutionality of Race and Sex Selective Abortions”, **Washington Law Review**, s. 88 (2013): 645-646.

⁶⁸ Anna North, “‘Womb Lynching’: On The Anti-Choice Targeting Of African-American Women”, <http://jezebel.com/5483679/womb-lynching-on-the-anti-choice-targeting-of-african-american-women> [22.04.2014].

⁶⁹ Margaret Hartmann, “Another Anti-Abortion Ad Campaign Targets African-Americans”, <http://jezebel.com/5717047/another-anti-abortion-ad-campaign-targets-african-americans> [22.04.2014].

⁷⁰ “Anti-Abortion Movement Targets Black Women In Latest Efforts” http://www.huffingtonpost.com/2011/04/22/black-women-anti-abortion-movement_n_852591.html [22.04.2014].

3.1.9. Kürtaj Kısıtlamalarında Güncel Durum

Guttmacher Enstitüsünün araştırmasına göre 2011 yılında kürtajı kısıtlamaya yönelik 80 hüküm çıkarılmıştır, kürtajı kısıtlama çabaları önceki yıllara göre yaklaşık 4 kat artış göstermiştir. 2013 yılında bu sayı 43'tür. Son yıllarda momentum kaybetmiş olsa da kişilik haklarının döllemeden itibaren başladığını kabul ettirerek kürtajı yasaklama çabaları varlığını sürdürmektedir. Fakat eyaletlerdeki uygulamalar daha çok geç dönem kürtajı yasaklayıp erken dönem kürtajda zorlukları arttırmaya yönelik olmuştur. Arkansas'da kadının son adet döneminden 12 hafta sonra olan kürtajlar yasaklanmak istenmiş fakat yargı kararıyla yasa engellenmiştir. Yasanın amacı döllemeden itibaren 12 hafta olan kürtaj süresini adet döneminden itibaren 12 hafta yani döllemeden itibaren 10 hafta olarak alıp süreyi kısaltmaktır. Kuzey Dakota'da ise ceninde kalp atışı tespit edilmesinden sonraki kürtajlar yasaklanmak istemiştir. Bu da son adet döneminden sonraki 6. haftaya denk gelmektedir. Aynı zamanda Arkansas ve Kuzey Dakota hamileliğin 20 haftasından sonraki tüm kürtajları istisnasız yasaklamak istemiştir. Tüm bu yasal girişimler hukuki itirazla karşılanmıştır. Beş eyalet de, kürtaj kliniklerinin açık kalmasını zorlaştıracak ameliyathane bulundurma, acil durumlarda hastaları transfer etmek için hastanelerle anlaşmalı olma zorunluluğu, kürtaj kliniklerinin sahip olması beklenen standartların yükseltilmesi gibi uygulamalar geçirilmiştir. Tıbbi düşük haplarını yasaklayan eyalet sayısı 12'ye çıkmıştır. Kimi eyaletlerde kürtaj olmak isteyen kadınlara ultrason ya da ceninin kalp atışlarını dinleme zorunluluğu getirilmiştir. Güney Dakota 72 saatlik zorunlu bekleme/düşünme süresini hafta sonları ve tatillerin bu süreden sayılmamasıyla mümkün olduğunca uzatmıştır.⁷¹

Tektaş'ta 40 yıldır kürtaj hizmeti veren bir jinekolog olan Sherwood Lynn, TRAP yasaları ve zorunlu düşünme süresi gibi uygulamaların çok fazla gereksiz külfet yarattığını ve kürtaj olmak isteyenlerle kürtaj hizmeti verenlerin işini çok zorlaştırdığını söylemektedir. Kürtaj kliniklerinin hastanelerle klinikten gönderilecek acil durumdaki hastalar için kabul önceliği anlaşması yapması şartının tamamen gereksiz olduğunu çünkü yasa gereği acil durumdaki hastayı zaten kabul etmek zorunda olduklarını söyleyen Lynn kendisinin kabul önceliği anlaşması yapmak istediği hastanelerden geri dönüş alamadığını, gerekli belgelerin gönderilmediğini ya da açıklama yapılmadan reddedildiğini anlatmaktadır. Kürtaj kliniklerinin sayısının

⁷¹ Guttmacher Institute, "State-Level Assault on Abortion Rights Continues in First Half of 2013" 8 Haziran 2013 <http://www.guttmacher.org/media/inthenews/2013/07/08/index.html> [7.04.2014].

azalması nedeniyle kadınlar uzun mesafe katetmekte ve zorunlu düşünme süresi yüzünden bir gün bekletilmektedir. Dr. Lynn evlere temizliğe giden bir hastasının, kocasının kendisini uzak mesafeden arabayla getirmek zorunda kalması nedeniyle hem kendisinin hem kocasının iki gün işe gidememelerini kürtaj kısıtlamalarının yarattığı zorluklara örnek olarak anlatmakta ve uzak mesafeden gelenler için kliniği geç saatlere kadar açık tuttuklarını ve haftanın 7 günü çalıştıklarını söylemektedir.⁷²

Araştırmalar Medicaid fonlarının kaldırılmasının, bilgilendirilmiş rıza uygulamalarının ve 18 yaşından küçükler için ebeveyn onayı uygulamalarının eyalet içi kürtaj oranlarını düşürdüğünü göstermektedir. Medicaid kısıtlamaları kürtajı %8-9 oranında azaltmıştır. Ebeveyn onayının zorunlu tutulması ise 13-17 yaş arası kadınların eyalet içi kürtaj oranını %15 azaltmıştır. Bu azalmaların nedeni bazı kadınların kürtajdan vazgeçmesi, kürtaj olmak için yasaların daha serbest olduğu eyaletlere gitmeleri ya da yasal kürtaj dışında yöntemlere başvurmaları olabilir. 1970 ve 1980 arasında kürtaj oranları yükselmiş olmasına rağmen 1990 ve 2005 arasında yasal kürtaj oranlarında yüzde 22.2 düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşün pek çok nedeni olabilir fakat kürtajı zorlaştıran uygulamaların bu nedenlerin başında geliyor olması mümkündür.⁷³

Cumhuriyetçi politikacıların kürtaj hakkını geriletmeye yönelik girişimleri hız kesmeden devam etmektedir. Kabul edilmeyen, döllenen yumurtaya kişi hakları vermeye yönelik yasalar eyaletlerde tekrar tekrar gündeme getirilmektedir ve Cumhuriyetçilerin bu girişimlerden yakın gelecekte vazgeçeceğine dair bir işaret görülmemektedir. 2008'de başkan adayı John McCain, Roe v. Wade'i yanlı bir karar olarak tanımlamış ve başkan seçilmesi durumunda yürürlükten kaldırmak için elinden geleni yapacağını vaat etmiştir. Cumhuriyetçilerin başkan adayı olma konusunda rakibi olan Sarah Palin ise tecavüz vakaları dahil olmak üzere her durumda kürtaja karşı olan bir siyasetçi olarak bilinmekteydi.⁷⁴

3.2. ABD'de Feministlerin Kürtaj Konusuna Yaklaşımı

⁷² Erika L. Sanchez, "A Texas OB/GYN Details the Horrific Consequences of Abortion Restrictions" <http://www.cosmopolitan.com/advice/health/texas-doctor-denied-admitting-privileges> [7.04.2014].

⁷³ Michael J. New, "Analyzing the Effect of Anti-Abortion U.S. State Legislation in the Post-Casey Era", *State Politics & Policy Quarterly*, c. 11, s. 1 (2011): 28-47.

⁷⁴ Bertha Alvarez Manninen, "Rethinking Roe v. Wade: Defending the Abortion Right in the Face of Contemporary Opposition", *The American Journal of Bioethics*, c. 10, s. 12, (2010): 34.

Güvenli ve yasal kürtaj 1960'ların sonlarına doğru Amerika'da ikinci dalga feminizm için en önemli konuların başında geliyordu. Bilinç yükseltme çalışmalarında tekrar tekrar gündeme gelen bir konuydu. Bu herkesin istenmeyen gebelik korkusunu yaşadığı ve yasa dışı kürtaja başvurmak zorunda kalmış bir tanıdığının olduğu bir dönemdi. Yasa dışı kürtaj ücretini karşılayabilecek durumda olan kadınlar bile özellikle genç ve bekâr iseler kürtaj yapacak birini bulmakta zorluk çekiyorlardı.⁷⁵

Kürtajın yasa dışı olduğu dönemde kadınlar tehlikeli ve güvenilmez kürtaj sağlayıcılarına başvurmak zorundaydı. Sadece 1960'larda her yıl 200.000 ile 1.000.000 arası yasa dışı kürtaj yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Yasa dışı kürtajın yarattığı tehlikeler nedeniyle 1969'da Chicago'da Jane adıyla bilinen bir grup kadın bir yeraltı kürtaj ağı oluşturdu. Zamanında köleleri özgürlüğe kavuşturmak için çalışan yeraltı örgütlenmeleriyle aynı yapılanmayı izleyen kürtaj ağının 1969'da kürtajın serbestleştiği 1973'e kadar 11.000 güvenli kürtaj sağladığı tahmin edilmektedir. Normalde yasa dışı kürtajın maliyeti 600 ile 1000 dolar arasında değişirken örgüt üyesi kadınların kendilerinin kürtaj yapmayı öğrenmeleriyle ihtiyacı olan kadınlar için kürtaj ücreti 40 dolara inmiştir. Kolektif üyeleri çoğunlukla beyaz kadınlardan oluşurken kürtaj olmak için başvuranlar çoğunlukla siyah kadınlardı. Bu nedenle üyeler aralarına daha çok siyah kadın almak istemişlerdir. Fakat dönemin Siyah haklarını savunan örgütleri ile yakınlaşma çabasına girmemişlerdir. Çünkü bu tür örgütler o dönemde her türlü doğum kontrol yöntemini kendilerine yönelik soykırım aracı olarak görmekte ve eleştirmektedir.⁷⁶

1966'da kurulan NOW (Ulusal Kadın Örgütü) 1967'de kürtaj haklarını gündemine eklemiştir. Kürtaj yasaklarına karşı izlenilen başlıca strateji, tıpkı daha önce sivil haklar hareketinin uygulayıp başarı elde ettiği gibi, anayasal itirazlarda bulunarak, kadınlara karşı ayrımcı olan yasaların federal mahkemeler tarafından gözden geçirilmesini sağlamaktır.⁷⁷ NOW'ın kürtaj hakkını savunmaya başlaması kolay olmamıştır, özellikle meslek sahibi kadınlar NOW'ın daha çok ekonomik konulara eğilmesini istemiş; kürtaj, cinsellik gibi konuların NOW'ın imajını zedeleyeceğini düşünmüşlerdir. NOW'ın, tek gündemli, sadece kürtajı yasallaştırmak için çalışan organizasyonların başı çektiği kürtaj hareketine eklenmesi genç üyelerin talebiyle

⁷⁵ Jennifer Nelson, **Women of Color and the Reproductive Rights Movement** (New York University Press, 2003), 4.

⁷⁶ Loretta J. Ross, "African-American Women and Abortion", **Abortion Wars: A Half Century of Struggle**, ed. Rickie Solinger, (University of California Press, California: 1998), 161-208.

⁷⁷ Stetson, age, 251.

olmuştur. NOW gibi yaş ortalaması yüksek örgütlerin gönülsüzlüğüne karşın ülkenin her yerindeki yerel kadın örgütleri kürtaja büyük önem veriyorlardı. Örneğin Chicago Women's Liberation Union (Chicago Kadınların Özgürleşme Birliği) Yeni Sol ve savaş karşıtı hareketlerden gelen üniversite öğrencisi ya da eski öğrenci olan genç kadınlardan oluşuyordu. İstenmeyen hamilelik durumunda kendileri ya da arkadaşları için kürtaj sağlayıcısı arama çaresizliğini bizzat yaşamış insanlar oldukları için kürtaj bu tür örgütlerin gündemindeki en önemli konulardan biriydi.⁷⁸

1969'da Radikal feminist bir örgüt olan Redstockings de “repeal” (kürtaj yasalarını iptal ettirme) tutumuna katılmıştır. Fakat onlar kendilerini daha radikal bir söylem ile diğerlerinden ayırmıştır. Redstockings'e göre kadınların hamileliğin her aşamasında herhangi bir neden için kürtaj hakkı olmalıdır. Ezilen kadınların doğurganlıkları üzerinde kontrol sahibi olabilmeleri sadece ücretsiz kürtaj ile sağlanabilir ve kadınlar doğurganlıkları üzerinde tam kontrol sahibi olmadan kadın cinselliğinin özgürleşmesinden söz etmek mümkün değildir. Redstockings üyeleri NOW içindeki feministleri kürtaj hakkını yarım yamalak savunmakla eleştirmişlerdir.⁷⁹ Redstockings'in ilk eylemlerinden biri kürtaj reformuna dair bir oturuma müdahale etmek olmuştur. Uzman olarak 14 erkek ve bir rahibenin çağrıldığı bu oturumda uzman olarak çağrılanlardan birinin kadınların topluma karşı olan görevini yerine getirip 4 çocuk doğurduktan sonra kürtaj olabileceğini söylemesi üzerine Redstocking üyeleri artık gerçek uzmanları, yani kadınları dinlemeleri için tartışmaya müdahale etmiştir. Kadınların fikirlerinin dinlenmesi yönünde ısrarlar karşılık bulmamış ve toplantı başka bir odada, kapalı oturumda devam etmiştir. Bu olaydan ilham alarak kadınlar kürtaj deneyimlerini anlattıkları toplantılar düzenlemiştir.⁸⁰

Kürtaj için mücadele eden feministler içinde Siyah ya da Beyaz olmanın yarattığı ayrılık gibi sosyalist feminizme ya da radikal feminizme daha yakın olmak gibi ideolojik farklılıklar da hareket içerisinde ayrılık yaratmaktaydı. Radikal feministler daha çok evrensel bir kadın olma deneyimine vurgu yapıyorken, sosyalist feministler kürtaja dair herhangi bir çözümün kapitalizm eleştirisi içinde ele alınması gerektiğini savunuyorlar ve üreme haklarına erişimin Siyah ve fakir kadınların istismarını

⁷⁸ Suzanne Staggenborg, **Pro-Choice Movement: Organization and Activism in the Abortion Conflict** (New York: Oxford University Press, 1991), 20-21.

⁷⁹ Nelson, age, 28.

⁸⁰ Rory Dicker, **History of U.S. Feminisms**, (California: Seal Press, 2008), 85.

engelleyecek koruyucu yasalarla desteklenmesini istiyorlardı.⁸¹

3.2.1. Roe v. Wade 'den Sonra Ana Akım Feminizmde Kürtaj Savunusu

Amerika'daki hakim liberal anlayış ve Roe v. Wade davasında öne çıkan “özel yaşam” kavramı kürtajı savunma konusunda izlenecek stratejiyi belirlemiştir. Amerika'da ana akım feminizm kürtajı kadınların yaşadığı bir sorundan çok liberal bireysellik çerçevesinde ele almıştır. Kadını otonomi hakkına vurgu yapmış ve bu otonomi hakkını devletin koruması ve yardım gerekmeyecek şekilde kurgulamışlardır. Ayrıca kürtajın ahlaki olarak sorunlu, kadının almak zorunda kaldığı korkunç bir karar olarak sunulmasını, kürtaj olan kadının herhangi bir bahane ya da özür ortaya koymak zorunda kalmasını istememişlerdir. Genel olarak seçim yanlısı söylemi yeterince kapsayıcı olmadığı için eleştiriler de kürtaj konusunda etkili olduğunu düşündükleri için sahiplenmişlerdir. Seçim yanlısı söyleme yönelik eleştirileri daha çok kürtajın mecburen başvurulacak korkunç bir seçim gibi gösterilmesi ya da parası olmayan kadınların bu seçime ulaşamıyor olması konusundadır. Seçim yanlısı söyleminin yoksulluk nedeniyle kürtaja itilen, seçimlerini çocuk sahibi olma yönünde kullanamayan kadınları kapsamamasını çok fazla eleştiri konusu yapmamışlardır.⁸²

Toplumdan büyük destek gören NOW ve NARAL gibi yasal kürtajı destekleyen örgütler seçim özgürlüğü kavramını feminist taleplerden arındırıp özel hayata hapsedmekle eleştirilmektedirler. 1977'de Hyde yasa değişikliği ile kürtajın mahremiyet hakkına dayanmasından yola çıkılarak yoksul kadınların Medicaid sağlık sigortasıyla sağlanmakta olan kürtaj desteği ellerinden alınırken ana akım Beyaz feminizmin neden tepki vermediği Siyah feministler tarafından sorgulanmıştır.⁸³

1967-1973 arasında gerçekleşen kürtaj yasası reformlarında feminist talepler etkili olamamıştır. Feminist gruplar kadın hakları söyleminde çok ısrarcı olmadıklarını kabul etmişlerdir. Feminist taleplerde ısrar etmemelerinin nedeni nüfus kontrolü, refah politikalarından tasarruf ve doktorların devlet müdahalesi olmadan mesleklerini icra edebilmeleri gibi başka nedenlerle kürtajda serbestleşmeyi destekleyen diğer

⁸¹ Wendy Kline, **Bodies of Knowledge: Sexuality, Reproduction and Women's Health in The Second Wave**, (Chicago: The University of Chicago Press, 2010), 69.

⁸² Ferree ve diğ., age, 330.

⁸³ Marlene Gerber Fried, **From Abortion to Reproductive Freedom: Transforming a Movement** (Boston:South End Press, 1990), x.

güçlü grupları uzaklaştırmak istememeleridir. Simone Caron'a göre 21. yüzyıl'da Amerika'da kürtaj hakkının hala sallantıda olmasının nedeni yasal kürtajın feminist temeller üzerinde yükselmemiş olmasıdır.⁸⁴

Her ne kadar feministler stratejik nedenlerle Yüksek Mahkemenin kürtaj hakkı için ortaya koyduğu çerçeveyi savunmak zorunda kalmış olsalar da mahkeme kararında kürtaj hakkının özel yaşamın dokunulmazlığına dayandırılmış olması, özel alan ve kamusal alan ayrımına karşı çıkan feministler için çelişki yaratmaktadır. Gayle Binion ev içi emek, evlilik içi tecavüz, çocuk istismarı gibi pek çok sorun özel yaşam perdesi ardında bırakılırken ve insan hayatındaki belki de en “özel” olan konulardan biri üreme iken, kürtajın kamusal mesele ilan edilmesindeki ironiye dikkat çekmektedir. Devletin kürtaja müdahalesinin “özel hayat” sayesinde sınırlandırılmış olması da ikinci bir ironi ortaya çıkarmaktadır. Kürtaj hakkının Anayasadaki özel hayatın dokunulmazlığı hakkına dayandırılması zaten zayıf bir temeldir çünkü Anayasa'da özel hayat meselesi açık bir şekilde yazmamaktadır ve hakimlerin yorumuna bağlıdır. Binion özel hayat savunusuna gelen feminist itirazları şu şekilde toparlamıştır: Catharine MacKinnon kürtaj seçiminin özel hayata dayanmasını reddetmektedir; çünkü özel hayat erkekler tarafından kadının ve çocuğun ev içindeki istismarının temeli olarak dayatılmaktadır. Ruth Bader Ginsburg özel hayatın doktorların devlet kontrolünden korunmasıyla fazlasıyla ilişkilendirilmiş olmasına değinmektedir. Frances Olsen kürtaj seçiminin bu şekilde savunulmasının fakir kadınların kürtaj masraflarının devlet tarafından karşılanmasını engellediğini söylemektedir. Twiss Butler ise eğer kürtajı savunmanın temeli özel hayat olursa kürtajın pornografi tarafından rehin alınacağından korkmaktadır.⁸⁵ Kürtaj meselesinde özel hayat söyleminin kabul edilmesi feministlerin başka alanlarda özel hayat ardına saklanan cinsiyetçilikle mücadelesini zorlaştıracaktır.

1980'lerin başından itibaren pro-choice hareketle birlikte kadın hareketi de kurumsallaşmış ve kürtaj politikalarının devamlı katılımcısı halini almıştır. Fakat Washington'daki kadın lobisi içeride kullandıkları taktiklerin dışarıdaki talepleri yansıtmıyor olması nedeniyle eleştirilmiştir. Roe v. Wade sürecinde kürtaj ilk defa feminist terimlerle, kadının hakları ve sağlığı ile ilgili bir konu olarak

⁸⁴ Simone M. Caron, **Who Chooses?: American Reproductive History since 1830** (University Press of Florida, 2008), 9.

⁸⁵ Gayle Binion, “Feminist Theory Confronts US Supreme Court Rhetoric: The Case of Abortion Rights” **International Journal of Law, Policy and the Family**, c. 11, (1997): 71-72.

çerçevelemiştir. Fakat sonraki yıllarda devam eden tartışmalar bu çerçevelendirmedeki feminist unsurları zayıflatmıştır. Cenin hakları da kadın hakları kadar yasalarda kendine yer bulur hale gelmiştir. Gittikçe köşeye sıkışan seçim yanlısı hareket kürtaj karşıtlarının saldırılarına karşı sürekli bir savunma pozisyonunda kalmıştır. Kısmi Doğum Kürtajı Yasağının çıkarılmaya çalışıldığı süreçte dışarıdaki kadın örgütlerinin üreme haklarına dair kapsayıcı bir yaklaşım talep etmesine rağmen kurumsallaşmış kadın lobileri sıkıştırıldıkları savunma alanının çok dışına çıkmamışlardır. Tartışma, ceninin yaşama hakkı ile doktorun bu prosedürü seçme hakkı konusuna sıkışmıştır. Yasağa karşı çıkanlar bunun kadın için kişisel bir seçim olduğu ve bazı durumlarda kadının sağlığı için gerekli olduğunu savunmuşlardır.⁸⁶

80'lerin ortasında feministler kürtaj karşıtı hareketin cenini kadın bedeninden ayrı kurgulayıp kürtaj tartışmasının yıldızı haline getirdiğini fark etti. Sessiz çılgılık isimli kürtaj karşıtı film ceninin reklamını yapmakta çok başarılı oldu. Kamuoyunun hamilelik ve kürtaja bakışı değişmekteydi. 1987'de Rosalind Petchesky kadınların bu gidişata karşı bir şey yapması gerektiğini, ceninin imajının, ceninleri rahmin içine, rahmi kadının bedenine, kadının bedenini de sosyal konumuna geri yerleştirecek şekilde yeniden kurgulanması gerektiğini söyledi. Fakat feministler cenini tahtından indirecek bir simge bulmakta zorlanmışlardır. Kürtaja dair pozitif bir simge bulmak zordur. Daha çok merdiven altı kürtaj nedeniyle ölen kadınlara ve kısıtlı imkânlarla yapılan tehlikeli kürtajın araçlarından biri olan metal elbise askısına yönelmişlerdir.⁸⁷

Kürtajın ahlaki açıdan sorun içermeyen sıradan bir operasyon olarak ele almasının da kamuoyunda, özellikle Roe v Wade kararından sonra dünyaya gelen genç kuşakta ters teptiği iddia edilmektedir. Genç kadınlar kürtaj hakkını ciddi bir risk altında ve canla başla savunulması gereken bir konu olarak algılamamaktadırlar. Dahası kadının kürtaj kararına devletin hiçbir şekilde karışmaması gerektiğini düşünmekle birlikte kürtaj olan kadının da gayri ahlaki bir harekette bulunduğu inananlar ve pro-choice hareketin kürtajın ahlaki yönünü tartışmamasından rahatsızlık duyanlar yaygındır.⁸⁸ Bu genç kuşak üzerinden hem pro-choice hareketin seçim hakkına devletin karışamayacağı yönündeki ısrarlı propagandasının hem de pro-life hareketin ceninin

⁸⁶ McBride, age, 263-265.

⁸⁷ Shrage, age, 88-89.

⁸⁸ Bertha Alvarez Manninen, "Rethinking Roe v. Wade: Defending the Abortion Right in the Face of Contemporary Opposition" *The American Journal of Bioethics*, c. 10, s. 12 (2010): 35.

ahlaki değeri olduğu ve kürtajın ahlak dışı olduğu yönündeki propagandasının aynı anda etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.2.2. Beyaz Olmayan Kadınlardan Gelen Eleştiriler

Amerika'da diğer ırklardan gelen feministler pro-choice hareketin daha çok Beyaz, orta sınıf kadınların çıkarlarını güvence altına almasını eleştirmiştir. Fakir kadınlar ve Siyah ırktan kadınlar doğum kontrol yöntemleri ve güvenli kürtaja ulaşamamanın yanı sıra, zorla kısırlaştırma gibi başka üreme sağlığı istismarları ile de karşı karşıyaydılar. Bu nedenle Beyaz olmayan ırklardan kadınlar kendilerini kürtajı en öncelikli konu olarak gören ana akım feminizmden, yani Beyaz, orta sınıf kadınlardan ayırmış ve hem doğum kontrol ve kürtaja ulaşımı içeren hem de çok daha fazlasını talep eden daha karmaşık bir üreme hakları söylemi geliştirmişlerdir.⁸⁹

Roe v. Wade kararından önce yasa dışı kürtaj nedeniyle hayatını kaybeden kadınların çoğunluğunun Siyah olduğu bilinmektedir. Örneğin New York'ta kürtajın yasallaşmasından önceki birkaç yıl içinde yasa dışı kürtajdan ölenlerin %80'ini Siyah ve Porto Rikolu kadınlar oluşturmaktaydı.⁹⁰ Bunun yanı sıra Siyahlar üzerinde 1930'lardan beri gelen bir nüfusu azaltma politikası uygulanıyordu. Pek çok doktor yirminci yüzyılın başlarında çıkarılmış olan öjeni yasalarından yararlanarak fakir Siyah kadınları rızaları dışında kısırlaştırıyorlardı.⁹¹

Diğer ırklardan aktivist kadınlar 1980 ve 1990'larda bir grup için üreme adaleti anlamına gelen gelişmelerin bazen diğer kadınlar için üreme diktası anlamına gelebileceğini fark etmişlerdir. Çünkü doğum kontrol ve kısırlaştırma yöntemlerinin yasallaştırılması orta sınıf kadınlar için seçim hakkı sağlarken bir yandan da sağlık görevlilerinin Siyahlar, Latinler ve diğer azınlıklardan kadınların doğurganlıklarını kontrol altına almak için bu yöntemleri kullanmalarına yol açmıştır. Bu nedenle azınlık kadınları Beyaz örgütlerden uzaklaşmış ve üreme özgürlükleri için “Ulusal Siyah Kadınlar Sağlık Projesi” (1984) ve “Ulusal Latina Sağlık Örgütü” (1986) gibi kendi örgütlerini kurmuşlardır.⁹²

⁸⁹ Nelson, age, 4.

⁹⁰ Patricia Hill Collins, **Black Feminist Thought : Knowledge, Consciousness and the Politics of Empowerment** (London: Routledge, 2000): 196.

⁹¹ Nelson, age, 4.

⁹² Rickie Solinger, “Undivided Rights: Women of Color Organize for Reproductive Justice (review)”, **Feminist Formations**, c. 17, s. 1, (Bahar, 2005): 239-241.

Andrea Smith, üreme özgürlüklerinin yaşam yanlısı ve seçim yanlısı ikilemine sıkıştırılmasının Beyaz olmayan kadınları marjinalize eden bir yönü olduğunu ve üreme özgürlüklerini savunanların argümanlarını yaşam yanlısı-seçim yanlısı ikilemi üzerine oturtmaktan kaçınmaları gerektiğini söylemektedir. Smith seçim yanlısı hareketi tüm kadınların kürtaj hakkını güvence altına alacak hak temelli argümanı reddedip mahremiyeti devletten korumak adına seçim temelli argümana yönelmekle eleştirmektedir. Bu strateji sadece Roe-Wade kararını en daraltılmış şekliyle korumaya yaramıştır. Dezavantajlı durumdaki kadınların da kürtaj hizmeti almasını garanti altına alacak daha geniş bir yaklaşım reddedilmiştir. Seçim yanlısı hareketinin ürettiği “devlet üreme haklarına dair kararlara kesinlikle karışmamalıdır” düsturu kürtaj karşıtlarınca devletin kürtaj masraflarına destek olmayacağı yönünde kararlar çıkarılması için kullanılmıştır. Fakir kadınların büyük bir kısmını oluşturan Yerli, Siyah ve Latin kadınların kürtaj olmak için yararlandıkları imkânlar ellerinden alınırken seçim yanlısı hareket hiçbir şey yapmamıştır. Dahası bazı pro-choice kişi ve kuruluşların tehlikeli yan etkileri olan uzun vadeli hormonal doğum kontrol yöntemleri konusunda eleştirel olamadığı hatta daha çok marjinalleştirilmiş gruplardan gelen kadınlar üzerinde ve bilgilendirilmiş rızaları alınmadan kullanılan bu yöntemleri aile planlaması adı altında destekledikleri görülmektedir. Smith en önemli seçim yanlısı örgütlerden olan Planned Parenthood'un temellerinin öjenik hareketinde yattığını ve Üçüncü Dünya ülkelerinde tehlikeli ve bazen kadının rızası alınmadan yapılan kısırlaştırma ve doğum kontrol yöntemlerinin kullanımını desteklediğini söylemektedir.⁹³

Loretta J. Ross seçim yanlısı hareketi doğurganlık haklarının kısıtlanması konusunda ırk, sınıf ve cinsiyetin kesişmekte olduğunu görememekle eleştirmektedir. Pronatalist politikaların hedefi olan genç Beyaz kadınların kürtaj ve doğum kontrol yöntemlerine erişimi engellenirken, önlerine kürtaj için eş onayı, 18 yaşından küçükler için velinin onayı gibi zorluklar çıkarılırken, Beyaz olmayan kadınlar tehlikeli doğum kontrol teknikleri ve zorla kürtaja maruz kalmaktadır. Beyaz olmayan kadınların kürtaj kısıtlamalarıyla karşılaşması daha çok Beyaz kadınların daha çok çocuk sahibi yapılması mücadelesinin yan etkisidir. Meseleyi sadece kürtajdan ibaret görenler bu nüfus kontrol politikalarının hem yerel hem uluslararası etkileri olduğunu görememektedirler. Amerika'da kürtaj karşıtı muhafazakâr

⁹³ Andrea Smith, “Beyond Pro-Choice Versus Pro-Life: Women of Color and Reproductive Justice” **Feminist Formations**, c. 17, s. 1, (Bahar, 2005): 119-140.

hükümetlerin, aynı kürtaj karşıtı tavrı anti-natalist politikalar izledikleri Üçüncü Dünya ülkelerinde de devam ettirmeleri gibi ilk bakışta çelişkili görünen bir durum söz konusudur. Ross'a göre çelişki yoktur kürtaj ve korunma karşıtı politikaların Üçüncü Dünya ülkelerinde anti-natalist politikalarla beraber uygulanabilmesinin nedeni bu ülkelerde anne-çocuk ölümleri ve AIDS'in nüfusu kontrol altında tutmada aile planlamasından daha etkili olmasıdır. Global Gag Rule (Küresel Susturma Kuralı) olarak bilinen politika çerçevesinde Üçüncü Dünya ülkelerinde Amerikan yardımı alan kliniklerin kadının hayatını kaybedeceği durumlarda dahi kürtaj seçeneğinden söz etmesi yasaklanmaktadır. Doğurganlık kontrolü meselesinin ırk ve sınıfla ilgili yanını bir türlü göremeyen, orta sınıf Beyaz kadınların hakim olduğu seçim yanlısı hareket yasal kürtajın yararları hakkında propaganda yaparken Siyah kadınların kürtaj olabilmeleri sayesinde Roe v. Wade kararından 18 yıl sonra suç oranlarında düşüş görüldüğü şeklinde bilimselliği şüpheli ve ırkçı araştırmaları kullanmakta beis görmemiştir.⁹⁴

Üreme adaleti örgütlerinden CARASA (Kürtaj Hakkı İçin ve Kısırlaştırma İstismarına Karşı Komite) kendini sosyalist feminist olarak tanımlayan, kadınların ezilmesinin ekonomik temellerine dikkat çeken bir örgüttür. Mücadeleye ilk olarak 1970'lerin ortasında yoksul kadınların kürtaj için sağlık sigortasını kullanmasını engelleyen Hyde yasa değişikliğine karşı çıkarak başlamışlardır. CARASA'ya göre üreme özgürlüğü hem çocuk sahibi olma hem de çocuk sahibi olmama hakkını kapsar. Zorla kısırlaştırma ya da sosyal haklardan mahrum bırakma gibi kadınların çocuk sahibi olma hakkını kısıtlayan politikalarla, kadınları çocuk sahibi olmaya zorlayan politikalar bağlantılıdır. İki tür politika da devletin doğurganlığı kontrol altına almasına hizmet eder ve kadınların haklarını doğurganlık yeteneğine sahip olmaları nedeniyle sınırlar.⁹⁵

2003 yılında seçim yanlısı örgütler Bush tarafından kabul dilen Kısmi Doğum Kürtajı yasağı gibi kadın düşmanı politikaları protesto için bir yürüyüş düzenlemeye karar vermiştir. Fakat kamuoyunun dikkatinin Irak savaşında olduğu, sol hareketin savaş karşıtı protestolarla meşgul olduğu bu dönemde sadece kürtaj hakkından ibaret bir yürüyüşün yeterli katılım alamayacağını düşünen pro-choice hareketi Üreme Hakları İçin Ulusal Latina Enstitüsü, Siyah Kadınlar Sağlık Örgütü ve SisterSong

⁹⁴ Loretta J. Ross, "The Color of Choice", **Color of Violence: The INCITE! Anthology**, (South End Press, 2006), 57-70.

⁹⁵ Nelson, age, 133-134.

gibi renkli ırklardan kadınların örgütlerinden destek istemiştir. SisterSong yürüyüşü düzenleyen komitenin karar verme mekanizmasında sadece Beyazların olmasını ve yürüyüşün sadece mahremiyet hakkına dayanan kısıtlı bir seçim özgürlüğünü savunmasını eleştirmiş ve onun yerine üreme adaleti kavramı çerçevesinde bir yürüyüş önermiştir. Seçim Özgürlüğü Yürüyüşü yerine Kadınların Yaşamları İçin Yürüyüş adını alan ve renkli ırktan kadınların üreme adaleti taleplerini de kapsayan eylem Nisan 2004'te 1.15 milyon kişinin katılımıyla Amerika tarihindeki en büyük gösteri yürüyüşü olmuştur.⁹⁶

3.2.3. Kürtaj Karşıtı Feminizm

On dokuzuncu yüzyıl Amerika'sında feministler kürtaja da doğum kontrol yöntemlerine de karşı çıkmaktaydılar. Doğum kontrol yöntemleri kullanılması yerine gönüllü anneliği, yani kadınların sadece çocuk sahibi olmak istediklerinde cinsel ilişkiye girmesini savunuyorlardı. Böylece evlilik içi tecavüzün azaltılması ve o dönem orta sınıf kadınların ulaşabildiği tek yüksek statü olan anneliğin kutsallığının korunması amaçlanıyordu. Kürtajın yasaklanması yönünde bir talepleri olmasa da dönemin feministlerinin kürtaja bakışları son derece olumsuzdu. Kürtajın çocuk katli olduğu ve göçmen İrlandalı Katoliklere karşı Anglo-Sakson nüfusun çoğunluğu kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu konusunda kürtaj karşıtı hekimlerle hemfikir olsalar da kadınları cahillik ve asli görevlerinden kaçınmakla suçlayan hekimlerin aksine feministler kürtaj ve istenmeyen gebelikten erkeklerin vahşi cinsel davranışlarının sorumlu olduğunu düşünüyorlardı. Kadınları kocalarının ve diğer erkeklerin cinsel saldırganlıklarından, dolayısıyla da kürtajdan korumanın yolunun onlara oy hakkı ve söz hakkı tanımaktan geçtiğini savunuyorlardı.⁹⁷

Sadece Birinci Dalga feminizm içinde değil, 1970'ler ve sonrasında da kürtaj karşıtı bir feminist hareket var olmuştur. 1973'te Ohio'da FFL (Yaşam İçin Feministler) grubu kurulmuştur. FFL İkinci Dalga feminizmin diğer görüşleriyle uyum içerisinde olmasına karşın kürtaja karşı çıkmakta hatta kürtaj karşıtlığının feminist ajandanın doğal bir sonucu olduğunu savunmaktaydı. FFL'ye göre kürtaj erkeklere kadınların cinselliğini istismar etme ve sonuçlarına katlanmaktan kurtulma fırsatı vermektedir ve devlete çocuk bakımı ve kariyer arasında denge kurmak isteyen kadınlara destek vermeme konusunda bahane sağlamaktaydı. Ayrıca yasal kürtaj sonucunda dışı

⁹⁶ Ross, age, 57-70.

⁹⁷ Beisel, Kay, age, 498-518.

ceninlerin orantısız bir şekilde daha çok kürtajla alınacağından endişe ediyorlardı. Kürtaj karşıtı feministler pro-life örgütlerden NRLC'nin (Ulusal Yaşama Hakkı Komitesi) ilk yıllarında etkili olmuş ve Evlilik dışı hamileliğe yönelik ön yargıların ve “gayri meşru” çocuk damgasının kadınları kürtaja yöneltecek sebeplerden biri olduğu düşüncesiyle doğum sertifikalarından gayri meşruluğa dair tüm tanımlamaların kaldırılması için çalışmışlardır. Kürtaj karşıtı feministler NRLC'nin hamile kadınlara devlet desteği sağlanması konusunda bazı çalışmalar yürütmesinde de etkili olmuşlardır. Kürtaj karşıtı örgütlerden ACCL (Yaşam Konusunda Endişeli American Vatandaşları) seçim yanlısı feministlerle de birlikte çalışmalar yapmanın önemli olduğunu vurgulamıştır. ACCL aktivistlerinin hepsi kendisini feminist olarak tanımlamıyor olsa da feminist örgütlerle yakın ilişkiler içinde kürtajı ihtiyaç duyulmayacak hale getirmek için doğum kontrol masraflarının devlet tarafından karşılanması ve hamilelere yönelik ayrımcılıkların kaldırılması yönünde çalışmışlardır. 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında Yeni Sağ ve Dindar Sağ'ın mobilize olup kürtaj karşıtı hareketi domine etmesiyle birlikte pro-life hareket muhafazakârlık ve anti-feminizm ile özdeşleşmeye başlarken feminizm de pro-choice hareket ile özdeş kabul edilmeye başlanmıştır. Pro-life feministler kürtaj karşıtı hareket içerisinde kıyıya itilmiş ve etkilerini kaybetmişlerdir.⁹⁸

3.2.4. Kürtajda Cinsiyet Seçimi

Amerika'da feministler için cinsiyet seçimli kürtaja karşı alınacak tutum önemli tartışma konularından biridir. Özellikle Hindistan'da çok ciddi bir sorun haline gelmiş olan, Amerika'daki bazı göçmen gruplar içinde de görülen ve teknolojik imkânların artmasıyla yaygınlaşmasından korkulan dişi ceninlerin kürtajla alınması meselesi özellikle seçim yanlılığı söylemine sıkı sıkı sarılmış olan feminist grupları bir çelişki içerisine düşürmektedir. Dişi ceninlere yönelik kürtaj seçimine getirilecek bir kısıtlamanın kadınların seçim hakkına yönelik bir kısıtlama olacağı ve başka kısıtlamalara da kapı aralayabileceği endişeleri mevcuttur. Kürtajda dişi ceninlere yönelik ayrımcılık sorunlu bulunuyorsa engelli ceninlere yönelik ayrımcılığın neden sorunlu bulunmadığı ya da kadınların dişi ceninleri aldırırken özgür bir seçimde bulunmadığı, aile ve toplum baskısı altında karar verdiği kabul edilirse buradan bekâr kadınların da toplum baskısı altında kürtaja karar verdiği ve özgür bir seçimde

⁹⁸ Mary Ziegler, “Women's Right on The Right” *Berkeley Journal of Gender, Law & Justice*, c.28, s. 2, (Yaz 2013) : 232-268.

bulunmadığı sonucuna varılıp varılamayacağı gibi sorular öne çıkmaktadır.

Amerika’da ebeveynlerin ağırlıklı olarak erkek çocuk tercih ettiği bilinmektedir. Erkeklerin büyük çoğunluğu erkek çocuk tercih ederken kadınlar arasında da kız çocuk tercih eden ya da cinsiyet konusunda tercih belirtmeyen çok sayıda kişi olmasına rağmen yine de erkek çocuk tercih edenlerin sayısı fazladır. Kadınların da erkeklerin de özellikle ilk çocuklarının erkek olmasını istedikleri görülmektedir. Erkek çocuklarına yönelik tercih göz önüne alındığında cinsiyet belirleme ve dişi ceninleri aldırma olayının yaygınlaşmasından endişe edilmektedir.⁹⁹ Bazı göçmen gruplarındaki oğlan ve kız evlat oranları bu grupların cinsiyet seçimi için kürtaj uyguladıklarına işaret etmektedir. Normalde oğlan ve kız doğumlarındaki doğal oran 105 oğlana 100 kız şeklindedir. Amerika’da Çin, Kore ve Hindistan göçmenleri içinde ilk çocuk için oğlan/kız oranı doğal orana eşittir, ilk çocuk için bir müdahale yapılmadığı anlaşılmaktadır. Fakat ilk çocuk kız ise ikinci çocuklarda oğlan/kız oranı 117/100’e çıkmaktadır. İlk iki çocuğun kız olması durumunda oran 151/100’e sıçramaktadır. Eğer ilk çocuk oğlan ise sonraki çocuklar için cinsiyet oranı doğal orana uygun devam etmektedir. Bu rakamlardan ilk çocukların kız doğmasından sonra oğul sahibi olmak isteyen ailelerin dişi ceninleri kürtajla aldırıldığı anlaşılmaktadır. Bu da çocuk evliliği, namus cinayeti, kadın sünneti gibi kadınlara yönelik ayrımcı gelenekleri yasaklayan Amerikan yasalarının dişi ceninlerin aldirılması gibi başka bir cinsiyetçi eyleme kürtaj serbestliği sayesinde imkân mı tanıdığı sorusunu akla getirmektedir.¹⁰⁰

Cinsiyet seçilimli kürtajın yaygınlaşması kadın erkek oranlarındaki dengenin bozulmasına yol açacaktır. Amerika’daki feministlerin endişeleri kadınların azınlık haline gelmesiyle zaten minimal düzeyde olan politik güçlerinin iyice azalması, erkeklerin üreme konularında kontrolünün artması, doğanın yıkımına yol açan erkek değerlerinin etkisinin artması, sayılarının azalması nedeniyle değerleri artan ve sadece üreme yetenekleri için değerli görülen kadınların özgürlüklerinin daha da kısıtlanmasıdır. Çoğu feminist cinsiyet seçimine karşı çıkmakla birlikte kadının seçim hakkının zarar görmesinden çekindikleri için bu konuda yasal engelleme getirilmesini savunamamaktadır. Yasal önlem yerine cinsiyet belirleme

⁹⁹ Rashmi Luthra, “Toward A Reconceptualization of 'Choice': Challenges By Women At The Margins”, **Feminist Issues**, (1993): 45.

¹⁰⁰ Jason C. Greaves “Sex-Selective Abortion In The US: Does Roe v. Wade Protect Arbitrary Gender Discrimination”, **Civil Rights Law Journal**, c. 23, s. 3, (2013): 333-363.

teknolojilerinin daha fazla geliştirilmesinin engellenmesi ve kadınları bu teknikleri tercih etmeme yönünde ikna etmeyi önermektedirler.¹⁰¹

April L. Cherry liberal feminizmin cinsiyet seçimine dayalı kürtaja bakış açısını şu şekilde özetlemektedir: Liberal feministler üreme özgürlüklerini kişisel otonomi ve mahremiyetin korunumu, yani devletin kişisel alana gereksiz müdahale etmemesi temelinde ele alıyorlar. Liberal feministler her kadının hamileliğin sonlandırma konusunda istediği gerekçeyle dayanarak karar verme hakkı olduğunu savundukları için cinsiyete göre kürtaj yapılmasının yasal yolla engellenmesine karşılar. Ayrıca Amerika'da kürtaj hakkı zaten zor durumda olduğu için bu konuda herhangi bir geri adımın çok zor elde edilmiş üreme özgürlüklerinin kaybına yol açacağından endişe etmektedirler. Cherry cinsiyet seçimi için kürtaj olunmasına izin verilmesi durumunda kadınların düşük statüsünün daha da kötüleşeceğine ve nihayetinde zaten o zor elde edilmiş hakların kaybedilebileceğine dikkat çekmektedir. Liberal feministler cinsiyet seçimli kürtajın uzun vadede yaratacağı sonuçları reddetmeseler de Amerika'da kadınların karşılaştığı düşünme süresi, eş izni gibi kısıtlamaların kadınların karar verme yetisine güvenmeyen bir toplumdaki kaynaklandığını ve kadının ceninin cinsiyetine göre kürtaj kararı veremeyeceğinin kabul edilmesiyle kadının karar verme yetisinin eksik olduğuna dair görüşün pekişeceği ve bunun da en az cinsiyet seçimli kürtajın yaratacağı sonuçlar kadar zararlı olacağını düşünmektedirler.¹⁰² Liberal feministlerin kullandığı hak söylemine şüpheyi yaklaşan radikal feministlere göre sosyal adaleti ilerletmeye yaramadığı sürece haklar anlamsızdır. Liberal feministlerin kavramsallaştırdığı şekliyle kürtajda seçim hakkının kadınların üreme özgürlüğünü mü yoksa doğurganlıklarının sömürülmesini mi arttırdığına bakılmalıdır. Kürtaj hakkı kadınlara ne zaman çocuk sahibi olacakları konusunda kontrol vermişken cinsiyet seçimli kürtaj tam tersine erkeklere (kocalara ve ailelere) kadının doğurganlığı üzerinde ve gelecek nesillerin cinsiyet yapısı üzerinde daha fazla kontrol sağlamaktadır. Ataerki sistemi cinsiyet seçimli kürtaj ataerki sistemi güçlendirmektedir. Radikal feminist bakış açısına göre savunulması mümkün değildir.¹⁰³

Cinsiyet seçimi için yapılan kürtajların yasaklanması meselesinin kürtaj karşıtı ve

¹⁰¹ Luthra, age, 47.

¹⁰² April L Cherry, "Feminist Understanding of Sex-Selective Abortion: Solely a Matter of Choice", **Wisconsin Women's Law Journal**, c. 10, (1995): 207.

¹⁰³ Age, 217-219.

muhafazakâr siyasetçiler tarafından kendi ajandalarına uygun bir şekilde kullanılması da feministleri endişelendirmekte ve savunmaya geçmelerine neden olmaktadır. Örneğin Üreme Hakları Merkezi (Center for Reproductive Rights) başkanı Nancy Northup kürtajda ırk ve cinsiyet seçimi yapılmasına hapis cezası getiren bir yasa tasarısının kürtaj karşıtlarınca gündeme getirilmesine, asıl mesele kadınların haklarının alınmaya çalışılmasıyken buna ırk ve cinsiyet ayrımcılığı konularının alet edilmesini samimiyetsiz ve saygısız bulduğunu ifade ederek karşı çıkmıştır.¹⁰⁴

Bazı eyaletlerde cinsiyet seçimine göre yapılan kürtajları engellemek için yürürlüğe giren uygulamalar ironik olarak tam da korumaya çalıştıklarını iddia ettikleri grup olan Asyalı kadınların örgütleri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Asyalı kadınlar bu tür yasaların ne uygulanabilir ne de etkili olduğunu sadece daha fazla ayrımcılığa yol açacaklarını çünkü ırksal ön yargılar nedeniyle hususi olarak Asyalı kadınların kürtaj için gerekçelerinin sorgulanacağını söylemişlerdir. Cinsiyet seçilimi için yapılan kürtajın yasaklarla engellenmeye çalışılmasına karşı çıkan seçim yanlısı örgütler Çin ve Hindistan'daki ceninin cinsiyetini öğrenmeyi ve cinsiyete göre kürtajı yasaklayan uygulamaların sonuç vermediğine, sadece kadının toplumdaki konumunu güçlendirecek politikalar izleyen ve ekonomik gelişim sayesinde sosyal yapısı değişen Güney Kore'nin başarılı sonuç aldığına dikkat çekmektedir.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Shannon Bream, “Abortion Battle Heats Up on the Hill”, Fox News Haber Sitesi, <http://www.foxnews.com/politics/2011/12/05/abortion-battle-heats-up-on-hill/> [13.03.2014].

¹⁰⁵ Sneha Barot, “A Problem-and-Solution Mismatch: Son Preference and Sex-Selective Abortion Bans”, **Guttmacher Policy Review**, c. 15, s. 2, (Bahar, 2012)

4. TÜRKİYE'DE KÜRTAJ POLİTİKALARI VE FEMİNİZM

İstenmeyen gebelikleri sonlandırmak dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi Osmanlı Devletinde de yaygın bir eylemdi ve Iskat-ı Cenin (cenin düşürme) adıyla anılmaktaydı. Cenin düşürmenin devlet tarafından suç olarak algılanmaya başlanması ve istemli düşüklere karşı önlem alınması 18 yüzyılın sonlarına dayanmaktadır. Bu nedenle Türkiye'deki kürtaj politikalarını Osmanlı Devletinin son çağlarından başlayarak incelemek yararlı olacaktır.

4.1. Osmanlı Devletinde Cenin Düşürme

17. yüzyıl ve öncesinde Osmanlı'da cenin düşürmenin hangi hallerde suç sayıldığına dair daha kesin bilgiler verecek fetva ve dava kayıtları henüz yeterince araştırılmamıştır. 17. yüzyılın sonu, 18. yüzyıl ve 19 yüzyıla ait kayıtlardan düşüğün karı ve kocanın ortak kararı sonucu gerçekleşmesi durumunda günah olarak görülse de Kadı tarafından yargılanacak bir suç sayılmadığı anlaşılmaktadır. Üçüncü bir kişinin fiziksel saldırısı sonucu oluşan istenmeyen düşüklere saldırganın diyet ödemeye ya da hapis cezasına mahkum edildiği görülmektedir. Kadının kocasının onayını almadan bilinçli olarak cenini düşürmesi durumunda kocasına gurre ödemesi gerekirken, erkeğin karısına şiddet uygulaması nedeniyle gerçekleşen düşüklere kocanın karısına gurre ödemesi gerekir. Her ne kadar sadece hamileliği istemiyor olmak nedeniyle düşük yapmak uygun görülüyor ve maddi imkânsızlıklar ve sağlık sorunları gibi daha geçerli sayılan gerekçeler bekleniyor olsa da Osmanlı İslam anlayışında cenin düşürmeye karşı bir dereceye kadar serbestlik olduğu söylenebilir.¹⁰⁶

Günümüzde İslam hukuçuları kürtaja karşı daha farklı bir tutum olsa da Osmanlı toplumunda istemli düşüklere karşı bakışı anlayabilmek için o dönemde hakim olan yorumları dikkate almak yararlı olacaktır. Osmanlı İslam anlayışında önemli bir yeri olan Hanefi mezhebine göre gebeliğin ilk 120 gününde zaruret durumunda düşük

¹⁰⁶ Tuğba Demirci, Selçuk Akşin Somel, "Women's Bodies, Demography, and Public Health: Abortion Policy and Perspectives in the Ottoman Empire of the Nineteenth Century", **Journal Of The History Of Sexuality**, c. 3, s. 17, (2008): 384-385.

yapılabileceği söylenmektedir, çünkü bu süre içinde ceninin henüz ruh kazanmadığı düşünülür. Düşük için geçerli neden olarak görülen durumlar arasında annenin sağlığının tehlikeye girmesi, bebek emziremeyecek olmak ve süt anne tutacak maddi imkana sahip olmamak sayılmaktadır. Hamileliğin erken döneminde geçerli bir neden olmadan yapılan düşükler mekruh (yasak olmayan fakat istenmeyen hareket) olarak görülmektedir.¹⁰⁷ Malikiler daha katı bir tutum almış ve çoğunlukla isteyerek düşük yapmanın yasak olması gerektiğini savunmuşlardır fakat onlar da zaruret durumunda gebeliğin ilk 40 günü içerisinde olmak kaydıyla ceninin düşürülebileceğini kabul etmişlerdir. Hanbeli ve Şafii'ler de Hanefilere yakın bir tutum almıştır fakat hamileliğin hangi evresine kadar düşüğün kabul edilebilir olduğu konusunda farklı görüşler vardır.¹⁰⁸ 40 gün ve 120 gün gibi limitler Kuran'da ceninin gelişim evrelerinin anlatıldığı bir ayetten ve çeşitli hadislerden gelmektedir. Ayette şöyle denilmektedir:

“Biz insanı çamurdan süzölmüş bir özden yarattık. Sonra onu az bir su (meni) halinde sağlam bir karargaha yerleştirdik. Sonra bu az suyu alaka (kan pıhtısı veya rahim duvarına asılı hücre topluluğu) haline getirdik, alakayı da mudga (çiğnenmiş et) yaptık, bu mudgayı da kemiklere dönüştürdük ve et giydirdik. Nihayet onu bambaşka bir yaratık olarak ortaya çıkardık.”¹⁰⁹

Cenin gelişim evreleri ile ilgili 4 hadis bilinmektedir. Bunlardan üçü ceninin ruh kazanmasının 40. Gecede, 42. Gecede ve 40.-45. geceler arasında gerçekleştiğini, bu aşamada bir meleğin ceninin yapısını yazdığını söylemektedir. Abdullah b. Mes'ud'un rivayet ettiği 4. Bir hadiste “Sizden biriniz annesinin karnında kırk günde toparlanır. Sonra bu kadar sürede “alaka” olur. Sonra bu kadar sürede “mudğa” olur. Sonra Allah bir meleği dört kelimeyle gönderir: Rızkı, eceli, ameli, şakî mi yoksa sa'îd mi olacağı yazılır. Sonra ona ruh üflenir.” denilmekte ve 40'ar günlük 3 evre sonunda 120. günde ceninin ruha kavuştuğu anlaşılmaktadır.¹¹⁰

Cenin düşürme konusunda üst sınırın ne olması gerektiği konusunda farklı yorumlar olmakla beraber doğum kontrolün serbest olduğu konusunda fikir birliği vardır.

¹⁰⁷ Ece Cihan Ertem, “Anti-abortion Policies in Late Ottoman Empire and Early Republican Turkey: Intervention of State on Women's Body and Reproductivity”, **Fe Dergi**, c. 3, s. 1, (2011): 47-55.

¹⁰⁸ Belkıs Konan, “Osmanlı Devletinde Çocuk Düşürme Suçu”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. 57, s. 4, (2008): 322.

Gebeliği sonlandırma konusunda mezhepler içi farklılaşmaların daha ayrıntılı bir dökümü için bkz: İbrahim Tüfekçi, “İslam Hukukuna Göre Gebeliğin Sonlandırılması”, **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, s. 45, (Eylül 2013):135-140.

¹⁰⁹ Kur'an, El-Müminün, 23/12.

¹¹⁰ Abdulahat Ucatlı, **İslam Hukunda Cenine Müdahalenin Hükmü** (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009).

Bunun sonucu olarak Orta Çağda İslam dünyasında yazılan tıbbi metinler doğum kontrol ve erken dönem düşük yöntemlerini de içermiştir.¹¹¹ 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğundaki yabancı gözlemciler de serbest ve kısıtlanmayan çocuk düşürme uygulamalarından söz etmiş ve Hristiyan bakış açısına göre Müslüman nüfusun bu konuda fazla ahlaki çekincelere sahip olmadığını gözlemlemiştir.¹¹²

4.1.1. İstemli Düşüğe Karşı İlk Önlemler

1789'da III. Selim döneminde çıkarılan bir ferman İstanbul'daki doktor ve eczacıların düşüğe yol açan ilaçları satmasını yasaklamıştır. Daha sonra çıkarılan ek bir kararla bu yasak diğer bölgeler için de genişletilmiştir.¹¹³ Hahambaşılığa gönderilen 1826 tarihli bir fermenda; “Osmanlı Devleti’nde Müslüman, Yahudi ve Hristiyan tebaadan ebelikle uğraşan bazı kadınların hamile kadınlara ilaç vererek hem ceninin düşmesine, hem de bazen annenin ölümüne yol açtıkları gerekçesiyle bu fiilin men edilmesi, ve ebelerce uygulamaya devam edilmesi halinde tebid (sürgün) edilmeleri yolunda fetva alındığı” ve “kanlı ebe” lakaplı İlya'nın, kızı Makule ve kalfası Polise ile birlikte uzun süredir bu suçu işlemeleri nedeniyle Selanik'e sürülmelerine karar verildiği söylenmiştir. Bu suçun işlenmemesi yönünde tembihlerde bulunmaları ve suç işleyenleri merkeze bildirmeleri istenmiştir. 1838'de Niğde niyabetinden verilen bir ilamda isteyerek düşük yapmanın ilahi iradeye aykırı olması, ülke nüfusunun azalmasına yol açması ve bazen annenin de ölümüyle sonuçlanması nedeniyle yasak olduğu duyurulmuştur. Aynı yıla ait başka bir ferman cenin düşürmenin ülke genelinde yaygın bir sorun haline geldiğine, nüfusu azalttığına ve nüfusun artmasının ülkenin refahı için önemli olduğuna değinilmiştir.¹¹⁴ Fermanlarda her ne kadar cenin düşürme yasağı ilahi iradeye uygun olmadığı vurgulanarak benimsetilmeye çalışılmış olsa da, yasağın asıl nedeninin devletin gücü, nüfus artışı ve halk sağlığı konusundaki endişeler olduğu anlaşılmaktadır.

Düşük konusunda sıkılaştıran önlemler Osmanlı yönetiminin nüfus kontrolüne yönelik yeni yaklaşımlar geliştirmesinin bir uzantısı olarak görülebilir. 1830'larda sadece merkezde değil, çevre eyaletlerde de etnik ve dini kategorilere göre ayrıntılı nüfus

¹¹¹ John M. Riddle, **Contraception and Abortion from the Ancient World to the Renaissance**, 4. bs. (ABD, Harvard University Press, 1994): 127.

¹¹² Demirci, age, 384-385.

¹¹³ Age, 386.

¹¹⁴ Konan, age, 328.

kayıtları tutulmaya başlanmış, 1836'da doğum ve ölüm kayıtları detaylı hale getirilmiştir. Yeni nüfus kayıt sisteminin istemli düşüklerin yaygınlığının anlaşılmasına ve merkezi yönetimin ciddi önlemler almasına yol açmış olması mümkündür.¹¹⁵

4.1.2. 1838 Kanunu: Cenin Düşürme Yasağının Başlaması

Kasım 1838'de çıkarılan kanun, devletin gücünün nüfustan geldiğine değinmiş ve düşük yasaklarını dine dayanan bir söylemle desteklemeye çalışmıştır. Soyu korumanın dini bir görev olduğu ve bilinçli düşük yapmanın “ifna-yı nefis” ruhu öldürmek gibi olduğu, bu eylemi yapanların hem bu dünyada hem de öteki dünyada cezalandırılacağı, düşük yapmaya çalışırken ölen kadının bunu hak etmiş olacağı söylenmiştir. Ayrıca düşük yapmanın İstanbul'da yaygın hale geldiği ve komşusunun cenin düşürdüğünü bildiği halde ihbar etmeyenlerin de cezalandırılacağı belirtilmiştir. Kanunda istemli düşüklerin arkasında iki ana neden tespit edildiği söylemiştir. Birincisi annelerin çocuğun yükünü taşıma konusunda gösterdikleri gönülsüzlüktür. Daha yaygın olan diğer neden ise çocuk yetiştirmenin ekonomik zorluklarıdır. Bunları ortadan kaldırmak için hamile kadınların özel hayatlarına kolaylıkla girebilecek olan ebeler kullanılmıştır. Ebeler aracılığıyla çok çocuk sahibi yoksul ailelerin tespit edilmesi ve maddi açıdan desteklenmesi amaçlanmıştır. Ebeler dışında doktor ve eczacılar da devlet kontrolü altına alınmış ve düşük ilaçlarının satışı engellenmeye çalışılmıştır. 1832'de Mısır'da, 1842'de İstanbul'da ilk ebelik okulları açılmış ve ebeler Osmanlı'daki ilk kadın kamu çalışanları olmuştur. Her ne kadar ebelik ile kadınlar prestijli bir meslek ve gelir sahibi olarak güçlenmiş olsalar da devlet kontrolündeki ebeliğin asıl amacı kadınları gözlem ve kontrol altında tutmaktır. 1845'te 10'u Müslüman 26'sı Gayri-Müslim olmak üzere 36 kadın ebe olarak eğitim almıştı. Taşrada geleneksel ebeler çalışmaya devam ediyordu fakat hükümet bunların da kayıt olmasını istemişti.¹¹⁶

4.1.3. 1858 Ceza Kanunnamesi: Cenin Düşürme Yasağının Tekrar Ele Alınması

1838'den sonraki iki önemli hukuk belgesi olan 1840 Ceza Kanunnamesinde de 1851 Kanun-i Cedit'te de düşük konusu yer almamaktadır. Bu konuda yaptırımların yeniden ele alındığı ilk belge 1858 Ceza Kanunnamesi olmuştur.

¹¹⁵ Demirci, age, 337-338.

¹¹⁶ Ertem, age, 47-55.

Demirci ve Somel 1838'de devletin düşük konusuna verdiği önem açıkça ortaya koyulmuşken, 1858'e kadarki 20 yıllık dönemde konunun bir kenara bırakılmış gibi görünmesinin nedenini şöyle açıklamaktadır: 2. Mahmut'un 1839'daki ölümünden 1853-56 Kırım Savaşına kadar olan dönemde yönetime ve reformlara İslami elementlerin hakim olduğu görülmektedir. Iskat-ı Cenin özel alana ve İslam hukukuna ait bir konu olarak görülmüş ve bu nedenle bu dönem boyunca bir kenara bırakılmış olabilir. Kırım savaşı ile birlikte ise o zamana kadar iktidarda bulunan siyasi elitler güç kaybetmiş ve yerlerini Batı yanlısı bir grup almıştır ve Osmanlı İmparatorluğu ile diğer Avrupalı devletler arasında yakın ilişkiler gelişmiştir. 1858 Ceza Kanunnamesi de 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'nundan uyarlanmıştır. Düşük meselesinin devletin gündemine geri dönüş yapması da bu dönemde olmuştur. Yine de 1858 Ceza kanunnamesi yer yer Şer'î hükümlerle çelişse de cenin düşürme konusunda 1838'e göre Hanefi hükümleriyle biraz daha uyum içinde olduğu dikkat çekmektedir. 1838'de kendi isteğiyle düşük yapan kadınlara yönelik yaptırımlar varken, 1858'de bu yoktur; sadece düşüğe yol açan diğer kişilere yönelik cezalar getirilmiştir. Bu da karı-koca'nın ortak kararıyla hamileliğin sonlandırılmasını suç saymayan Hanefi anlayışına ters düşmeme çabası olarak yorumlanabilir.¹¹⁷

Bu Kanunnameye göre hamile bir kadının darp sonucunda düşük yapmasına yol açan kişi öncelikle ceninin diyetini öder. Eğer kasti olarak cenini düşürtmek amacıyla hareket etmişse diyete ek olarak kürek cezasına çarptırılır. Başka bir madde hamile kadına cenini düşürebilmesi için ilaç ya da gerekli araçları sağlayan kişinin 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası alacağını söylemektedir. Fail tabip, cerrah ya da eczacı ise süreli kürek cezasına çarptırılır. Eylemin kadının rızası ile yapılmış olması cezayı etkilemez.¹¹⁸ Bu kanunname 1911'de yapılan bazı eklemelerle 1926 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

Tüm bu önlemler ve 1858 ceza kanunnamesindeki düşük yasağı kürtaj ve diğer yöntemlerle düşük yapılmasını ne derece engelleyebilmiştir? Alan Duben ve Cem Behar, kürtaj ve düşüğün her şeye rağmen yaygın olduğu izlenimi veren bilgiler paylaşmışlardır. 1889 yılında Sabah gazetesinde çıkan iki ayrı yazı kürtajın yaygınlığından şikayet etmektedir. Iskat-ı Cenin başlıklı yazının üslubundan halkın kürtaj yasağının çok da farkında olmadığı anlaşılmaktadır. 1878 tarihli bir İngiliz

¹¹⁷ Demirci, age, 393-394.

¹¹⁸ Konan, age, 330-331.

konsolosluk raporu, “Osmanlı ırkının İstanbul'daki Müslüman nüfusu... kaygılandırıcı oranda kürtaja başvuruyorlar” demektedir. Benzer raporlar Bursa ve İzmir için de yazılmıştır. 1861'de İzmir için yazılmış bir raporda, “genellikle Müslümanlar arasında uygulanan ve onların suç saymadıkları kürtaja sebep olan korkunç sistem”den söz edilmekteydi. 1900'lerin başında İstanbul'da çalışmış Musevi bir jinekologun anılarında da cenin düşürmeye çalışan kadınların karşılaştığı komplikasyonlardan söz edilmektedir. Sultan Abdülhamit, istemli düşüğün yaygınlığına karşı 1889 ve 1891'de hükümetten gerekli tedbirler hakkında teklif hazırlamasını istemiştir.¹¹⁹ 1904'te Beyoğlu'nda kürtaj yaptığı bilinen Zibold isimli Rus asıllı olup, Alman pasaportu taşıyan kadının Almanya ile diplomatik sorun yaşanmasına rağmen ısrarla sınır dışı edilmek istenmesi Osmanlı Devletinin kürtaj konusunda duyduğu rahatsızlığın 20. yüzyılın başında da devam ettiğini göstermektedir. Madam Zibold'un sınır dışı edilmesinin istenmesine rağmen mesleğini icra etmeye devam ettiği, mahkemenin suçun sabit olduğuna dair yeterli kanıt bulamaması nedeniyle konunun Sadrazam tarafından hükümdara arz edildiği anlaşılmaktadır.¹²⁰

4.2. Cumhuriyet Döneminde Kürtaj

Cumhuriyet döneminde nüfus politikaları açısından üç dönem göze çarpmaktadır ve kürtaj politikaları da nüfus politikalarındaki bu değişiklikler doğrultusunda belirlenmiştir. Bu dönemlerden ilki Osmanlı'da başlayan güçlü nüfus isteğinin devamı niteliğinde olan pro-natalist dönemdir. İkincisi 1950'lerden itibaren endişe yaratmaya başlayan yüksek nüfus artışının kontrol altına alınmaya çalışıldığı anti-natalist dönemdir. Anti-natalist politikalar 1965 yılından itibaren etkin bir şekilde uygulanmaya başlandığı için bu dönemin 1965'te başladığı kabul edilmiştir. Üçüncü olaraksa nüfus artış hızının ideal olarak kabul edilenin altına inmesiyle, AKP dönemine denk gelen ikinci bir pronatalist dönem görülmektedir.

4.2.1. Pro-natalist Dönem 1923-1965

Osmanlı'nın son dönemlerinden uygulamaya konulan pro-natalist politikalar Cumhuriyet döneminde daha da katı bir şekilde uygulanmaya devam etmiştir. Savaş,

¹¹⁹ Alan Duben, Cem Behar, *İstanbul Haneleri: Evlilik, Aile ve Doğurganlık 1880-1940*, (İletişim Yayınları, 1996), 195-198.

¹²⁰ Haldun Eroğlu, “Osmanlı İmparatorluğunda İskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 2, s. 6, (2009): 603-604.

salgın hastalıklar, toprak kayıpları ve göçler nedeniyle küçülen nüfusun arttırılması hedefleniyordu. 10. yıl marşındaki “10 yılda 15 milyon genç yarattık” şeklindeki övgünün de işaret ettiği gibi nüfus artışı milli çıkarlar açısından elzem görülen bir konuydu ve bunun kadınların üreme özgürlüklerine olan yansıması kürtaj ve her türlü doğum kontrol yönteminin kullanımının, satışının ve tanıtımının yasaklanması şeklinde oldu.

1917'de yürürlüğe giren Hukuk-u Aile Kararnamesi muhafazakârların ve azınlıkların tepkileri ile 2 yıl sonra 19 Haziran 1919'da kaldırılmış olsa da Ankara'da kurulan yeni hükümet 1926'ya kadar bu kararnameyi uygulamaya devam etti.¹²¹ 1926'da yürürlüğe giren Türk Ceza Kanunu 1889 İtalyan ceza kanununa dayanmaktaydı ve daha önce örnek alınan Code Napoleon'a göre kürtaj üzerinde daha fazla ayrıntı içermekteydi. Bu kanuna göre kürtaj olan kadınlar ve onlara yardım eden kişiler kürtajın nedenine göre değişen ağırlıkta cezalarla karşılaşılıyorlardı. Sağlık nedeniyle yapılan kürtaj, istenmeyen gebelik nedeniyle yapılan kürtajdan daha az ceza alıyordu. Kadının kürtaj olmasına yardım eden kişi bunu kendi namusunu, karısının, annesinin, kızının ya da kız kardeşinin namusunu korumak amacıyla yapmışsa üçte iki oranında hafifletilmiş ceza alıyordu. Kürtajı uygulayan kişiler ise toplum sağlığı açısından yasaklanmış bir mesleği sürdürdükleri için daha ağır cezalarla karşılaşılıyorlardı.¹²²

1936'daki Ceza Kanunu değişikliğinde kürtajla ilgili yasalar, “İrkin Tümlüğü ve Sağlığı Aleyhinde Cürümler” başlığı altına yerleştirilmişti.¹²³ Kürtaj yasağının yanı sıra her iki cins için de üreme yeteneğinin durdurulması (sterilizasyon) yasa dışı ilan edilmişti. Öncekine benzer şekilde kişinin kendi namusu ya da yakınının namusunu korumak için yardım ettiği kürtajlara ceza indirimi uygulanmaktaydı ve bu yasakları delen sağlık çalışanlarına ağırlaştırılmış cezalar vardı. Ruth Miller'a göre Ceza Kanunu'ndaki bu başlık ırkın haklarını kadının rahmine yerleştirmektedir fakat asıl ilginç olan vatandaşın ırka yönelik olarak işleyebileceği tek suçun üreme ile ilgili suçlar olarak düşünülmesidir. Yeni uygulamalar, Osmanlının son dönemlerindeki uygulamaların bıraktığı yerden devam etmiştir: kadınların rahimlerine dair regülasyonlar giderek artarken tıp yeni devletin üreme hakkının koruyucusu olarak

¹²¹ Elif Ekin Akşit, “Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Nüfus Kontrolü Yaklaşımları”, **Toplum ve Bilim**, s. 118 (2010): 183.

¹²² Ertem, age, 47-55.

¹²³ “Türk Ceza Kanunu (3038 S. K.)”, **Resmî gazete**, 3337, (Haziran 1936): 6718.

konumlandırılmaktadır.¹²⁴

4.2.2. Anti-natalist Dönem 1965-2007

Elif Ekin Akşit, geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemlerinde pro-natalist politikaların iki amacı olduğunu söylemektedir: Bir yandan istenilen nüfusun artması öte yandan istenmeyen nüfusun kontrol altında tutulması. Örneğin doğum kontrol yöntemlerinin yasak olduğu, çok çocuklu kadınlara madalya verildiği pro-natalist dönemde, yüksek olan bebek ölüm oranları konusunda önlem alınmaması dikkat çekicidir. Bunun nedeni bebek ölümlerinin bekâr kadınlar ve alt sınıf işçilerin çocuklarında daha sık görülmesi ve bu yüzden ölen bebeklerin ölmeseler dahi zayıf karakterli, dejenere kimseler olacağı inancıdır. Anti-natalist döneme girildiğinde ise ikinci amaç, yani istenmeyen nüfusun kontrol altında tutulma isteği güçlenmiştir.¹²⁵

Pronatalist dönemden anti-natalist döneme geçiş 1960'larda nüfus artış hızının istenilenin çok üstüne çıktığı döneme denk gelmiştir. Bu aynı zamanda dünya genelinde de düşük üreme oranları ile düşük bebek ölümlerinin gelişmişlikle özdeşleştirildiği dönemdir. Bu dönemde Türkiye'de sadece yüksek nüfus artışı değil aynı zamanda şehirlere doğru yoğun bir göç dalgası görülmüştür. 1958 yılında akademisyenler, Adli Tıp yetkilileri ve Türk Jinekoloji Derneği uzmanlarının önerisi ile Sağlık Bakanlığı doğum kontrol yöntemleri üzerindeki yasağın kaldırılmasını talep etmiştir. Fakat yasağın kalkması 27 Mayıs darbesinden sonra kurulan Devlet Planlama Teşkilatı'nın beş yıl süren uğraşları sonucunda olacaktır.¹²⁶ 1950'ler boyunca şehir nüfusu %75 artmıştır. Nüfus artışı artık milli gücün değil, toplumsal ve ekonomik sorunların kaynağı olarak görülmüştür. 1963 tarihli 5 yıllık kalkınma planında hızlı nüfus artışı, hedeflenen iktisadi gelişmeyi engelleyen bir faktör olarak gösterilmiştir.¹²⁷ TÜİK verilerine göre 1940-1945 arası dönemde binde 10.6'ya düşmüş olan nüfus artış hızı 1945-1950 arası dönemde binde 21.73'e, 1950-1955 arası dönemde binde 27.75'e, 1955-60 arasında ise binde 28.53'e kadar yükselmiştir.¹²⁸ Nüfus artış hızını kontrol altına almak amacıyla hazırlanan 1965

¹²⁴ Ruth Miller, "Rights, Reproduction, Sexuality and Citizenship in the Ottoman Empire and Turkey", *Signs*, c. 32, s. 2, (2007): 362.

¹²⁵ Akşit, age, 183.

¹²⁶ age, 190.

¹²⁷ Ayşegül Toksöz, "The Regulation of Abortion in Contemporary Turkey: Laws, Policies, Discourses" (Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), 27-28.

¹²⁸ TÜİK, "Nüfus Projeksiyonları ve Tahminleri: 1927-2025 Dönemi Nüfus Artış Hızı", http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=39 [15.06.2013].

tarihli Nüfus Planlaması Hakkında Kanun ile doğum kontrol yöntemlerinin satışı, ithali ve uygulaması yasal hale gelmiştir, fakat kürtaj ve vasetomi hala yasaktır. Doğum kontrol yöntemlerine ulaşım bir insan hakkı olarak değil, bir nüfus kontrol aracı olarak değerlendirilmiş ve serbest bırakılmıştır. 1965 sonrasındaki 10 yıl boyunca nüfus artış hızı hala istenilenden yüksek olan binde 25 civarında seyretmiştir.

12 Eylül darbesinden sonra kurulan Milli Güvenlik Konseyi, nüfus planlaması hakkındaki kanun değişikliğini 1983 yılında kabul etmiş ve kürtajı 10 haftaya kadar serbest bırakmıştır. Kürtajın serbestleşmesi kadınların hak talebinin sonucu olarak değil yüksek doğum oranlarının kontrolü amacıyla gerçekleşmiştir. Kanun tasarısıyla ilgili açıklama yapan Adalet Komisyonu Başkanı Deniz Hakim M. Tevfik Odman, rahim tahliyesi ve sterilizasyon ameliyatlarını yasaklayan kanunların üzerinde 30-40 sene geçtikten sonra nüfus planlamasının Türkiye için önemli bir sorun haline geldiğini, bu nedenle nüfus planlaması hakkında kanunda değişiklik yapılmasını öngördüklerini söylemiştir. Kanun değişikliğinin gerekçesinde kadın haklarına yer verilmemiştir. Her ne kadar 2. maddede nüfus planlaması “fertlerin istedikleri sayıda ve istedikleri zaman çocuk sahibi olmaları” olarak tanımlanmış olsa da hemen ardından “devlet nüfus planlamasının öğrenimi ve uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır” denilerek çelişkili bir durum sergilenmiştir. Kürtaj, gebeliğin ilk 10 haftasında kadının isteği ile gebeliğin 10 haftayı geçtiği durumlarda annenin hayatını tehdit eden bir durum olduğunda ya da “doğacak çocuk ile onu takip edecek nesiller için ağır maluliyete neden olacağı hallerde” serbest bırakılmıştır. 10 hafta içinde kürtaj olmak isteyen kadının, evli ise eşinin de rızasını alması gerekmektedir. Fakat eş rızasının alınmadığı durumlarla ilgili bir ceza öngörülmemiştir. Yapılan değişiklikle, “İrkin Tümlüğüne ve Sağlığına Karşı Cürümler” başlığı da “Çocuk Düşürme ve Düşürtme Cürümleri” olarak değiştirilmiştir.¹²⁹ Bu kanun değişikliği ile birlikte sanki daha önce kürtaj ve doğum kontrol yöntemleri yasak değilmiş, devlet her zaman doğum kontrolünü savunmuş gibi bir tavır alınmış; doğurganlık az gelişmişlikle özdeşleştirilmiş ve yasa dışı kürtaja bağlı ölümler kadınların cahilliğine bağlanmıştır.¹³⁰

¹²⁹ Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Toplantı 147, c. 9, (Mayıs 1983): 213-224.

¹³⁰ Akşit, age, 191.

4.2.3. İkinci Pro-natalist Dönem

Nüfus konusundaki politikaların tersine döndüğü ikinci pro-natalist dönem 2007 genel seçimlerinden ikinci kez birinci parti olarak çıkan AKP hükümetinin ikinci dönemine denk gelmiştir. Bunda hem doğurganlık oranlarının istenilenin çok altına inmesi hem de ilk döneminde karşılaştığı parti kapatma davaları, e-muhtıra, darbe tehditleri gibi sorunları atlatan ve meclisteki gücünü arttıran AKP hükümetinin muhafazakâr siyaset anlayışını daha çekincesizce ortaya koymaya başlaması etkili olmuştur. Kürtaj hakkını açıkça hedef almaya başlamaları ise AKP'nin gücünü daha da arttırarak çıktığı 2011 seçimlerinden sonraki üçüncü dönemine denk gelmiştir. AKP'nin askeri müdahale ve parti kapatma tehdidi altında olduğu, ikinci bir 28 Şubat yaşamamak için Milli Görüş geleneğinden çok daha uzak muhafazakâr demokrat bir imaj çizmeye çalıştığı ilk döneminde kürtaj konusunda çok daha ılımlı bir tutum almış olduğu görülmektedir. 2004'te yapılan TCK değişikliğinde kürtaja dair mevcut serbestlikler korunmuş hatta tecavüz mağdurları için fazladan kürtaj süresi getirilmiştir. Yasa dışı kürtaja getirilen cezalar da hafifletilmiştir. 10. haftadan sonra hamileliğini sonlandıran kadınlara verilen ceza 2 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası iken, 1 yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası olarak değiştirilmiştir.¹³¹ Fakat Nüfus Planlama Kanununda yer alan kürtaj da eş izninin gerektiğine dair madde değiştirilmemiştir. Hatta TCK yasa tasarısı TBMM Adalet Alt Komisyonunda hazırlanırken AKP'li üyelerden, "Nüfus Planı Kanunu'nda olduğu gibi, kürtajda kocanın da hukuken rızası olsun" önerisi gelmiş fakat reddedilmiştir. TCK'da eşin onayı olmadan yapılan kürtaj suç olarak yer almıyor olsa da Nüfus Planlama Kanununda değiştirilmeden bırakılan bu madde ileride, AKP hükümetinin kürtaja yönelik tavrının değiştiği dönemlerde hastanelerin "eş onayı"nı daha fazla ciddiye almaya başlamasıyla kadınların karşısına bir engel olarak çıkacaktır. Ayrıca TCK değişikliği sırasında yasal kürtaj süresinin 12 haftaya çıkarılması önerilmiş fakat "Süre 12 haftaya çıkarıldığında bebeğin cinsiyetinin belli olacağı ve kadının sağlığı açısından sakınca doğabileceği" gerekçesiyle reddedilmiştir.¹³²

2000'lere doğru gelindiğinde sadece hükümet politikalarında değil, kamuoyunda da kürtaja bakışın değiştiği, muhafazakârlaştığı görülmektedir. 1990'da yapılan dünya değerler araştırması Türkiye'de dini değerlerin yükselişte olduğunu bulgulasına

¹³¹ **Türk Ceza Kanunu**, 1926, 765.

¹³² Günseli Önal, "Kürtaj kararı yine kadınlarda", <http://www.milliyet.com.tr/2004/05/06/guncel/gun07.html>, [18.05.2014]

rağmen aynı zamanda kürtaja bakışın da Avrupa'nın aksine oldukça olumlu olduğunu göstermişti. Kürtaji doğru bulanların oranı annenin hayatının tehlikeye girmesi durumunda %83, bebeğin sakat doğma ihtimalinin yüksek olması durumunda %76, annenin evli olmaması durumunda %65, evli çiftin daha fazla çocuk istememesi durumunda %61 idi. 2001'de yapılan araştırmaya göre ise annenin evli olmaması durumunda kürtaji uygun bulanların oranı %44'e; daha fazla çocuk istememe durumunda uygun bulanların oranı %41'e düşmüştü. 2008 yılına gelindiğinde bu değerler daha da düşmüş, annenin evli olmaması durumunda %33, evli çiftin çocuk istememesi durumunda %29'a inmişti.¹³³ Bu değişim Türkiye'de, pek çok ülkenin aksine kürtaj hakkına yönelik muhafazakâr saldırıların olmamasının verdiği rahatlığın çok sürmeyeceğinin ilk işaretlerindendi.

4.2.3.1. Yaşlanan Nüfus Sorunu ve AKP Hükümetinin Yeni Nüfus Politikaları

Nüfus planlama politikaları ve refah düzeyinin artmasının sonucu olarak nüfus artış hızı son dönemde istenilen düzeylere inmiş ve Türkiye gelişmiş ülkelere yakın bir demografik tablo çizmeye başlamıştır. Fakat nüfus artış hızının giderek daha da düşeceği öngörülmektedir. Buna ortalama ömür sürelerinin arttığı bilgisi de eklendiğinde Türkiye'nin gelişmiş ülkelerdeki gibi bir “yaşlı nüfus” sorunuyla karşılaşmasının yakın olduğu ortaya çıkar. Türkiye OECD ülkeleri içerisinde en genç nüfusa sahip ülke olmakla birlikte aynı zamanda Japonya'dan sonra en hızlı yaşlanan OECD ülkesidir. Örneğin Fransa'da 65 yaş ve üstü nüfusun oranının %7'den %14'e ulaşması 1865-1980 arasında gerçekleşmiş ve 115 yıl sürmüştür. Bu yaşlanma süreci Almanya'da ve İngiltere'de 45 yılda (1930-1975 arası) gerçekleşmiştir. Amerika'da 1945'ten 2020'ye kadar 75 yılda gerçekleşmesi beklenmektedir. Türkiye'de ise 2012 yılında %7 oranına ulaşmış olan 65 yaş ve üstü nüfusun var olan demografik trendle 2039 yılında, yani sadece 27 yıl sonra iki katına çıkması beklenmektedir. Yaşlı nüfusun (genellikle 65 yaş ve üstü) çalışma çağındaki nüfusa oranına *yaşlı bağımlılık oranı*, belli bir yaşın altındaki ve belli bir yaşın üstündeki (genellikle 15 ya da 20 yaş altı ve 65 yaş üstü) nüfusun çalışan nüfusa oranına *toplam bağımlılık oranı* denmektedir. 2025 yılına kadar olan süre Türkiye için “demografik fırsat kapısı” olarak görülmektedir. 15 yaş altı ve 65 yaş üstü insan sayısının az, çalışan insan sayısının ise çok olacağı bu dönemde toplam bağımlılık oranı düşük olacaktır. Bu

¹³³ Yılmaz Esmer, “Kürtaj Konusunda Türk ve Dünya Kamu Oyu”, <http://betam.bahcesehir.edu.tr/tr/2012/05/kurtaj-konusunda-turk-ve-avrupa-kamuoyu-1990-2011/> [25.06.2014].

dönemden sonraysa toplam bağımlılık oranı sürekli artacak ve bu özellikle sosyal güvenlik sistemine büyük bir yük getirecektir.¹³⁴ AKP hükümeti doğum oranlarını arttırmak yönünde yaptığı uyarılarla bu demografik trendleri önemsedğini göstermiştir. 2007 yılından itibaren AKP hükümetinin sık sık yaşlanan nüfus tehlikesi ve azalan doğurganlık oranlarına dikkat çektiği, eski dönemin anti-natalist politikalarını çağ dışı ve baskıcı olmakla eleştirdiği görülmektedir.

2007 yılında Meclis'te Sağlık Bakanı Recep Akdağ'ın “Artık aile planlaması kavramı üreme sağlığı kavramının altındadır bugün. Modern dünya 'üreme sağlığı' ifadesini kullanıyor. İnsanlara, zorla, sen çocuk yapmayacaksın filan denemez” şeklindeki açıklaması eski dönemin anti-natalist politikalarından uzaklaşıldığının göstergelerinden biriydi. Akdağ, “iktidarınız nüfus artışının daha hızlı olmasını istiyor” diyen vekile şu şekilde cevap vermiştir:

Biz nüfus sayısının -sizin ifadenizle, tırnak içinde söylüyorum- daha hızlı olmasını arzu etmiyoruz, sadece belli bir oranın altına düşmemesini arzu ediyoruz. Dünyanın gerçeği budur. Doğurganlık hızı, şu anda, Türkiye'de 2,2'dir, doğurganlık çağındaki bayanlar için. Bu oranın 2,1'in altına düşmesi durumunda, 2'nin altına düşmesi durumunda nüfusun yaşlanmaya başlayacağını biliyoruz. Bunlar bilimsel gerçekler. Nüfusla uğraşan kişiler bunu çok iyi biliyorlar. Birçok Avrupa ülkesi, Rusya ve buna benzer dünyadaki gelişmiş ülkeler bu sıkıntıyı şu anda çok ağır biçimde yaşıyorlar ve göğüslemekte de çok zorlanıyorlar. Dolayısıyla biz bir sınırdayız.

Açıklamasından aile planlamasının yerini alan üreme sağlığı anlayışının doğum kontrol olanakları sunmaktan ziyade çocuk sahibi olmayı kolaylaştırmak yönünde hizmetlere odaklandığı anlaşılan Akdağ konuşmasına şu şekilde devam etmiştir:

Biz, bu hususta, üreme sağlığıyla ilgili programlarımızı geliştirirken, hangi bölgelerde daha çok ihtiyaç varsa, -ülkenin daha çok doğusunda, ülkenin kırsalında bu ihtiyaç var- bütün çalışmalarımızı bu anlamda, bu alanlarda yoğunlaştırıyoruz ve bir önceki hükümetin dönemine göre de bizim dönemimizde bu hizmetlerden yararlanan vatandaş sayımız 12 milyondan 18 milyona çıkmıştır.¹³⁵

Başbakan Tayyip Erdoğan'ın 7 Mart 2008'de Dünya Kadınlar Günü için düzenlenen bir panele katılmak için gittiği Uşak'ta, kadınlardan 3 çocuk yapmalarını istemesi nüfus politikaları açısından yeni bir döneme girilmiş olduğunu kesin olarak gözler önüne serdi. Tayyip Erdoğan bu konuşmasında Türkiye'nin karşı karşıya olduğu

¹³⁴ İbrahim Atilla Acar, İsmail Kitapçı, “Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye’deki Emeklilik Sistemindeki Değişim”, **Maliye Dergisi**, s.115, (2008): 91.

¹³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem XXII, 5. Yasama Yılı, Toplantı 58, c. 145, (01 Şubat 2007): 677.

yaşlanan nüfus sorununa dikkat çekmiş, “bir ekonomide aslolan insandır”, demiş ve çözüm olarak da kadınlara daha çok çocuk yapma görevi yüklemiştir.¹³⁶ Bu açıklamanın Dünya Kadınlar Günü vesilesiyle yapılmış olması da kadınlara biçilen nüfus üretim makinesi rolünün ve yeni dönemde kadınların üreme özgürlüklerinin yerini nüfus artışını garantileyecek kontrol mekanizmalarının alacağına ironik bir göstergesiydi. Çok geçmeden yeni pro-natalist söylem kadınların doğum kontrol ve kürtaj imkânlarına saldıran sonuçlar doğurmuştur.

4.2.3.2. 'Sağlıkta Dönüşüm'ün Kürtaj ve Doğum Kontrol Yöntemlerine Erişime Etkisi

AKP hükümetinin 2003 yılında başlattığı Sağlıkta Dönüşüm Programı, doğum kontrol ve kürtaj hizmetlerine erişimi olumsuz yönde etkilemiştir. Sağlıkta dönüşüm programı, kamu sağlık harcamalarının karşılanamayacak bir düzeye ulaşmış olması, sağlık sisteminin yetersiz ve verimsiz olması gerekçesiyle, dünyadaki diğer sağlık sistemlerindeki neoliberal dönüşümlerle uyumlu olacak şekilde uygulamaya koyulmuştur. Aile hekimliğinin gündeme gelmesiyle çeşitli toplum sağlığı ve Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezleri görevlerini tamamlamış, israfa yol açan merkezler olarak görülmeye başlanmıştır. Verimliliği arttırmak adına sağlık birimlerinin mali ve idari açıdan özerk, rekabetçi işletmeler haline getirilmesi istenmiştir. Sağlık çalışanlarının motivasyon ve rekabetini arttırmak amacıyla performans seviyelerine göre döner sermayeden katkı alacakları bir uygulama getirilmiştir.¹³⁷

Sağlıkta dönüşüm programı çerçevesinde aile hekimlerinin atamaları yapılırken aile planlaması konusunda eğitim almış ve rahim içi araç uygulama sertifikası olan ebe ve hekimlerin dağılımı coğrafi olarak dengeli yapılmamış, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezlerinde çalışacak yeterli sayıda personel kalmamış ve bu gerekçe gösterilerek 2010 yılında bu merkezlerin sayısı azaltılmıştır. Hekimler merkeze çekilmiş, kırsalda sağlık hizmetleri gezici hizmet aracı ile dolaşan aile hekimlerinde verilmeye başlanmıştır. Bu da kırsal kesimde kadınların aile planlaması hizmetine ulaşımını çok zorlaştırmaktadır. Ücretsiz verilmesi gereken aile planlaması hizmetleri için de ücret istenmeye başlanmıştır. Çünkü sağlıkta dönüşüm nedeniyle Hastaneler

¹³⁶ “Erdoğan: En Az Üç Çocuk Doğurun”, Hürriyet e-Gazetesi, 7 Mart 2008, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/8401981.asp?m=1> [25.03.2014].

¹³⁷ Osman Elbek, Emin Baki Adaş, “Sağlıkta Dönüşüm Eleştirel Bir Değerlendirme” **Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni**, c. 12, s. 1, (2009): 33-43.

maddi kaynak sıkıntısı çekmekte çalışanların gelirleri büyük oranda performansa bağlı döner sermaye gelirlerine dayanmaktadır ve bu kaynaklar aile planlaması hizmetlerine aktarılmak istenmemektedir.¹³⁸

Performansa dayalı değerlendirmede, jinekologların yaptığı önemli işlemlerden biri olmasına rağmen kürtaja verilen performans puanı oldukça düşüktür. Doktorların performans notunun, dolayısıyla aldıkları ücretin belirlenmesinde yaptıkları kürtaj işlemleri neredeyse etkisizdir. Ayrıca doktorun hatası sonucu hasta zarar gördüğünde doktorun karşılaştığı tazminatı karşılayacak olan Mesleki Sorumluluk Sigortası kürtaj işleminde doğan hataları karşılamamaktadır. Kürtajın çok karmaşık bir işlem olmamasına ve hata durumunda hastanın hayati riskinin düşük olmasına rağmen kürtaj işleminde gebeliğin sonlandırılmaması, rahmin tam temizlenememesi gibi hatalar olasıdır. Her ne kadar diğer tıbbi işlemlerle aşağı yukarı aynı hata riskine sahip olsa da, kürtajdan doğan hatalar sonucu ödenecek tazminatın sigorta tarafından karşılanmıyor olması doktorları kürtaj yapmayı tercih etmemeye yönlendirebilir. Kürtaj hem getirisi düşük, hem de doktoru kendi cebinden tazminat ödeme riskiyle karşı karşıya bırakan bir işlem halini almıştır.¹³⁹

4.2.3.3. Kürtajı Yasaklama Girişimleri

İktidarını ilk dönemlerinde görünüşte kürtaj karşıtı bir tavır sergilememiş olsa da pro-natalist politikaları ve sağlık sistemine getirdikleri neoliberal dönüşümlerle kürtaja erişimin dolaylı yoldan zorlaşmasına yol açan AKP hükümeti, 2012 yılından itibaren kürtaja karşı olduklarını açıkça dile getirmeye ve kürtaj yasasını değiştirme girişimlerinde bulunmaya başladı. Başbakan Erdoğan, Mayıs 2012'de Hilton Otel'de düzenlenen Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı'nın uygulanmasına ilişkin Uluslararası Parlamenterler Konferansı kapanış oturumunda yaptığı konuşmada şu sözlerle kürtaj tartışmalarını başlatmış oldu:

Şunu da açıkça söylüyorum, sezaryenle ilgili doğumlara karşı olan bir başbakanım. Kürtajı bir cinayet olarak görüyorum. Buna kimsenin müsaade etme hakkı olmamalı. Ha anne karnında bir çocuğu öldürürsünüz ha doğduktan sonra öldürürsünüz. Hiçbir farkı yok. Buna karşı çok daha duyarlı olmaya mecburuz. Buna karşı el birliği içinde olmak zorundayız.¹⁴⁰

¹³⁸ Aslı Davas, "İsteğe Bağlı Kürtajın Önündeki Görünmeyen Engeller", **Feminist Politika**, s. 8, (2010): 24.

¹³⁹ Toksöz, age, 79-80.

¹⁴⁰ "Erdoğan: Kürtaj bir cinayettir", Milliyet e-gazetesi, 26 Mayıs 2012, <http://siyaset.milliyet.com.tr/erdogan-kurtaj-bir-cinayettir/siyaset/siyasetdetay/26.05.2012/1545254/default.htm> [25.03.2014].

Erdoğan kısa süre sonra AKP Kadın Kolları 3. Olağan Kongresinde de benzer şekilde kürtaja karşı çıkarken hem nüfus konusundaki kaygılarını dile getirmiş hem de kürtaji ahlaki açıdan cinayetle eş tutmuştur. Erdoğan, Uludere katliamını gündemden düşürmek için bir girişim olarak yorumlanan konuşmasında şunları demiştir:

Bunların planlı yapıldığını biliyorum ve bunun, ülke nüfusunun artmaması için atılan adımlar olduğunu biliyorum. Bununla bu ülkenin nüfusu bir yerde durduruluyor. Kürtaji bir cinayet olarak görüyorum. Bu ifademe karşı çıkan bazı çevrelere, medya mensuplarına da sesleniyorum. Yatıyorsunuz kalkıyorsunuz Uludere diyorsunuz. Her kürtaji bir Uludere'dir diyorum¹⁴¹

Daha sonra bir özel hastane açılışında aynı konuya değinen Erdoğan, ABD ve Batılı pek çok ülkede benzer yasalar ve benzer bir kürtaji karşıtı mücadele olduğuna değinip kürtaji ile ilgili bir yasa hazırlığı içerisinde olduklarını belirtti. Doğumlarda sezaryen oranının çok yükseldiğini, sezaryenle iki çocuktan fazla doğum yapılamayacağını söyleyen Erdoğan, sezaryen'in nüfusu dengeleme ve engelleme operasyonu olduğunu iddia etmiştir.¹⁴² Bu açıklamayla birlikte, ilk başta kafa karışıklığı yaratan sezaryen karşıtlığının nedeninin sezaryenle doğum yapan kadınların az çocuk sahibi olması olduğu anlaşılmıştır. Başbakan her ne kadar kürtaji ahlaki bir bakışla eleştirir görünse de kürtaji karşıtlığını sezaryenle birlikte ele alması ve kürtaji karşıtlığını Nüfus ve Kalkınma Konferansı çerçevesinde dile getirmiş olması AKP'nin kürtaji karşıtlığının asıl nedeninin ahlaki değil pro-natalist kaygılar olduğunun göstergelerindendir.

AKP hükümetinin kürtaji karşı çıkmasının ardındaki asıl nedenin cenin hakları değil, nüfus kontrolü olduğunun bir diğer göstergesi de tüp bebek konusunda verdikleri destektir.¹⁴³ Amerika'daki pro-life hareketi tüp bebek yöntemine birden fazla cenin üretilip, sadece birinin kullanılıp diğerlerinin yok edilmesi nedeniyle karşı çıkmaktayken,¹⁴⁴ Türkiye'de kendisini cenin hakları savunucusu olarak tanımlayan çevreler bu konuya değinmemiştir ve AKP hükümeti tüp bebek hizmetine verdiği desteği gururla anlatmaya devam etmiştir.

¹⁴¹ “Erdoğan: Her kürtaji bir Uluderedir” Radikal e-gazete, 26 Mayıs 2012, http://www.radikal.com.tr/politika/erdogan_her_kurtaj_bir_uluderedir-1089189 [25.03.2014].

¹⁴² “Erdoğan: Kürtaji Yasasını Çıkartacağız”, Mynet Haber, 29 Mayıs 2012, <http://www.mynet.com/haber/politika/erdogan-kurtaj-yasasini-cikartacagiz-633265-1> [25.03.2014].

¹⁴³ “2 bin 500 aile tüp bebek sahibi olacak”, AK Parti Resmi İnternet Sitesi, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/2-bin-500-aile-tup-bebek-sahibi-yapilacak/32725> [28.04.2014].

¹⁴⁴ Kristan Hawkins, “Pro-life Concerns About IVF Include Abortion, Exploitation” <http://www.lifenews.com/2011/09/06/pro-life-concerns-about-ivf-include-abortion-exploitation/> [28.04.2014].

Başbakan Erdoğan'ın kürtaj tartışmalarının fitilini ateşlemesinin ardından başka AKP üyelerinden de kürtaj karşıtı çıkışlar geldi. TBMM Sağlık Komisyonu Başkanı Cevdet Erdöl ceninin yaşam hakkının tanınması için çocukluk döneminin 0-18 yaş yerine -1-18 yaş olarak yeniden tanımlanması için ve böylece hamilelik sürecince ceninin çocuk haklarına sahip sayılması için UNICEF, Dünya Sağlık Örgütü, Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına resmi başvuruda bulunduğunu açıkladı.¹⁴⁵ Kürtaj konusunda en çok tepki çeken açıklamayı yapan Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek, tecavüz durumlarında dahi kürtaja karşı olduğunu ortaya koydu. "Tecavüz edeni getir, cezasını ver. Ama karındaki çocuğun suçu ne? Onu da devlet alır, büyütür çocuğun haberi bile olmaz. Çocuğun yaşama hakkını nasıl alırsınız elinden" diyen Gökçek, evlilik dışı hamilelikler için de "Anası olacak kişinin kabahatinden çocuğun suçu ne? Anası çeksin, anası kendisini öldürsün. Eğer biri ölecekse niye çocuğu öldürtüyor, cinayet bu... Acılar olabilir ama acılar bu işi meşru hale getirmez," demiştir.¹⁴⁶

Çok geçmeden AKP hükümeti, kürtajı yasaklayacak ya da süresini kısıtlayacak, ayrıntılar üzerinde çokça spekülasyon yapılan ve bazı kesimler tarafından endişe ve merakla takip edilen bir yasa değişikliğine hazırlanmaya başladı. Hükümet tarafından bu konuda resmi bir açıklama gelmemiş olsa da kürtaj süresini 4 haftaya indirmenin tartışıldığı yönünde haberler basına yansımıştır.¹⁴⁷ Dört haftada hamileliğin anlaşılmasının da, ceninin doktor tarafından görülüp, müdahale edilebilmesinin de çok zor olması nedeniyle doktorlar 4 hafta sınırının kürtajı bütünüyle yasaklamak anlamına geleceğini açıklamış, bu durum kadınları yasa dışı kürtaja iteceği için karşı çıkmışlardır.¹⁴⁸

Başbakanın talimatıyla Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı'nın birlikte bazı öneriler hazırladıklarını açıklayan Recep Akdağ, kürtajı yasallaştıran kanunun çağ dışı kaldığını söylemiştir. Akdağ'ın açıklamalarında, Türkiye'deki mevcut üreme özgürlüklerini, bu özgürlüklerin

¹⁴⁵ "Doğmamış çocuğa kimlik!", Ahaber.com.tr

<http://www.ahaber.com.tr/Gundem/2012/06/02/dogmamis-cocuga-kimlik> [28.04.2014].

¹⁴⁶ "Çocuğun ne suçu var, anası kendisini öldürsün!", Haber Turk Resmi İnternet Sitesi, <http://www.haberturk.com/polemik/haber/747352-cocugun-ne-sucu-var-anasi-kendisini-oldursun-> [12.04.2014].

¹⁴⁷ Tarık Işık, "Kürtaja 4 hafta sınırı", Radikal e-gazete, 30 Mayıs 2012, http://www.radikal.com.tr/turkiye/kurtaja_4_hafta_siniri-1089532 [28.04.2014].

¹⁴⁸ Mine Tusuk, "Doktorlar: 4 haftada kürtaj olmaz", Radikal e-gazete, 31 Mayıs 2012, http://www.radikal.com.tr/turkiye/doktorlar_4_haftada_kurtaj_olmaz-1089629 [28.04.2014].

sağlanmasına vesile olan eski baskıcı anti-natalist politikalarla bağlantısını ön plana çıkararak önemsizleştirme ve çağ dışı bir zihniyetin ürünü olarak gösterme çabası mevcuttur. Akdağ, “kürtajın ülkede serbest hale getirildiği kanunun adı bile artık çağdaş olmaktan çıkmıştır. Nüfus Kanunu Planlaması ya da nüfus planlaması kavramı bugün dünyada kalkmış durumdadır. Bu kavramı artık üreme sağlığı kavramı adıyla anıyoruz” demiştir.¹⁴⁹ Recep Akdağ daha önce de, “Türkiye’de kürtaj konusu bir 12 Eylül darbe yasasıyla oldu bittiye getirilmiştir” diyerek kürtaj özgürlüğünden darbe hükümetinin bir dayatması olarak bahsetmiştir.¹⁵⁰ Recep Akdağ’ın kürtaj ve daha öncesinde nüfus artışı konularında yaptığı açıklamalarda dikkat çeken başka bir nokta “aile planlaması” yerine “üreme sağlığı” kavramını kullanmasıdır.

Bir süre sonra kamuoyuna yansıyan “Üreme Sağlığı” kanun taslağında muhtemelen gelen tepkilerin sonucu olarak yasal kürtajın süresinin kısaltılmasından vazgeçildiği fakat Bakanlar Kurulunda dolaylı yoldan kürtajı zorlaştıracak bir yasa tasarısı görüşülmekte olduğu anlaşıldı. Yasa tasarısında Amerika’daki muhafazakâr kürtaj prosedürlerini andıran maddeler göze çarpmaktaydı. Kürtaj olmak isteyen kadına 2-4 gün zorunlu düşünme süresi verilmesi, doktora vicdani ret hakkı tanınması, kürtaj yapma yetkisi olan kurumların azaltılması, istemli düşüğe yol açan ilaçların kontrol altına alınması ve yasa dışı kürtaja verilen hapis cezasının arttırılması düşünülmüyordu.¹⁵¹

4.2.3.4. Kürtajı Kısıtlama Girişimlerine Tepkiler

Hükümetin açıklamalarına ilk tepki olarak İstanbul Feminist Kolektif, “Rahim Bizim, Hayat Bizim, Karar Bizim” sloganıyla Dolmabahçe Başbakanlık ofisinin önüne gitmiş ve “Kürtaj Hakkımdan Başbakana Ne?” pankartı açmıştır. 3 Haziranda Kadıköy’de “Kürtaj hakkımızı tartışmıyoruz; Kürtaj haktır Uludere katliam” ana sloganıyla binlerce kadının katıldığı bir miting düzenlendi. İnternet üzerinde kürtaj yasağına karşı 60 bin kişi ve bine yakın kurumun imzası toplandı. Bianet’in başlattığı “Benim bedenim, benim kararım” kampanyasına internet üzerinde yoğun katılım

¹⁴⁹ “Akdağ 'kürtaj yasası' kapsamını anlattı”, Samanyolu Haber Sitesi, 12 Haziran 2012 <http://www.samanyoluhaber.com/saglik/Akdag-kurtaj-yasasi-kapsamini-anlatti/775202/> [28.04.2014].

¹⁵⁰ “Kürtaj 12 Eylül yasasıdır”, Haber Türk Resmi İnternet Sitesi, <http://www.haberturk.com/saglik/haber/746800-kurtaj-12-eyulul-yasasidir> [28.04.2014].

¹⁵¹ “Kürtaj Yaptıran Kadına Hapis”, Haber Türk Resmi İnternet Sitesi, <http://www.haberturk.com/polemik/haber/759732-kurtaj-yaptiran-kadina-hapis> [28.04.2014].

sağlandı. 'Kürtaj Haktır, Karar Kadınların' platformu 8 ve 17 Haziranda birçok şehirde eş zamanlı eylemler düzenledi. Bu sırada muhafazakâr kadınlar, kadın bedeni ve hak üzerinden değil de Uludere üzerinden alçak sesle de olsa tepkilerini göstermiştir.¹⁵²

AKP hükümetinin kürtaj karşıtı açıklamaları muhalefet partileri tarafından da eleştirildi fakat görünüşte kürtaj yanlısı olan bu eleştiriler çoğu zaman pro-feminist yaklaşımlar içermiyordu. Kimi muhalefet vekilleri Erdoğan'ı gündemi değiştirip Uludere katliamının üstünü örtmeye çalışmakla suçlarken Kemal Kılıçdaroğlu gibi kimi muhalefet mensupları kürtaj meselesini medikalize ederek bunun doktorlar ve uzmanlar tarafından değerlendirilmesi gereken bir konu olduğunu söyledi. Tecavüz durumlarında kürtajın yasaklanamayacağı ve kadınların kürtaja ekonomik yoksunluklar nedeniyle başvuruyor olduğu en yaygın itirazlardandı. Kürtaj sorununu kadının bedensel bütünlüğü üzerindeki tasarruf hakkı açısından ele alan siyasetçi sayısı oldukça azdı.¹⁵³

Hükümetin Kürtajı yasaklama girişimlerine doktorlardan da itirazlar yükseldi. Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği, yaptığı basın açıklamasıyla kürtajın serbestleşmesinden beri elde edilen kazanımlara ve tekrar yasaklanmasının doğuracağı zararlara dikkat çekti. Derneğin kürtaj raporuna göre dünyada düşüğün anne ölümleri içindeki payı %13 iken, yasal ve güvenli kürtaj sayesinde Türkiye'de düşüğün anne ölümleri içindeki payı sadece %2'dir. 1950'lerde Türkiye'de anne ölümlerinin yarısı düşükler nedeniyle olmaktaydı. Kürtajın yasalaştığı dönemin başlangıcında her dört gebelikten biri istemli düşük ile sonlanırken 20 yıl içerisinde bu oran her on gebelikten bire düşürülmüştür. Kürtajın serbestleşmesinden bu yana kürtajlar 3 kat, anne ölüm hızı 6 kat azalmış, kadınların yaşam süresi 14 yıl artmıştır. Kürtajı azaltmak için yapılması gereken cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitiminin yaygınlaştırılması, istenmeyen gebelikleri oluşmadan önlemek adına karşılanmamış aile planlama ihtiyacının ortadan kaldırılması, aile planlaması hizmetlerinin kaliteli, sürekli ve yaygın olarak sunulması, genel sağlık sigortası kapsamına alınması gerekmektedir ve üreme sağlığında erkek katılımının artırılması gerekmektedir.¹⁵⁴

¹⁵² Filiz Karakuş, Sakine Günel “Kürtaj Hakkına Hükümet Bariyeri Sürüyor”, **Feminist Politika**, s. 15, (Yaz 2012): 14.

¹⁵³ Didem Ünal, Dilek Cindioğlu, “Reproductive citizenship in Turkey: Abortion crónicas”, **Women's Studies International Forum**, s. 38, (2013): 21-31.

¹⁵⁴ Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği (TJOD), “Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği Kürtaj Raporu”, <http://www.tjod.org/turk-jinekoloji-ve-obstetrik-derneği-tjod-kurtaj-raporu/> [28.04.2014].

Türk Tabipler Birliği, basın açıklamasında, hükümet yetkililerinin kürtajda süreye dokunmayıp, kaliteyi arttıracakları açıklamasını inandırıcı bulmadıklarını, kürtajın sadece devlet hastanelerinde ve uzman hekimlerce uygulanması gibi kulağa hoş gelen yaptırımların pratikte kürtajın uygulanabilirliğini kısıtlamak anlamına geldiğini söylemiştir. TTB'ye göre yasa taslağının adında 'üreme sağlığı' ve 'çocuk istismarı' kavramlarının yan yana kullanılması büyük bir talihsizliktir ve kürtajı suç olarak algılatma niyeti taşımaktadır. “Uygulamada pek çok kamu hastanesinin 10 haftalık süreyi 8 haftayla sınırlamış durumda olduğunu kaygıyla izlemekteyiz.” denilen açıklamada hastanelerin 8 haftayı geçmiş kürtajları anestezi için donanımları olmadığı gerekçesiyle reddettiği, oysa 12 haftadan erken gebeliklerde genel anestezinin gereksiz olduğu gibi komplikasyonu arttırıcı bir yöntem olduğu ve kürtajı reddetmek için geçerli bir gerekçe olamayacağı söylenmektedir. Doktorların vicdani ret hakkına da değinilmiş, devletin kürtaja karşı tavır aldığı, kadınlara çok çocuk doğurmayı öğütlediği bir ortamda hekimlerin kürtaj yapmayı reddetmesinin etik dışı olduğu, hiçbir hekimin hastasının sağlık hakkına erişimini engelleme hakkı olmadığı ve vicdani ret uygulamasının az sayıda doktorun bulunduğu küçük şehirlerde sakıncalı olacağı söylenmiştir. TBB'nin talepleri arasında bütün hastanelerde kürtajda 10 haftalık yasal sürenin uygulanması ve bu sürenin 12 haftaya çıkarılması, tecavüz sonucu oluşan gebeliklerde diğer ülkelerde olduğu gibi yasal sürenin 24 haftaya çıkarılması ve gebeliğin tecavüz sonucu olduğuna dair kadının beyanının yeterli kabul edilmesi ve kürtaj için koca izni gerekliliğinin kaldırılması yer almaktadır.¹⁵⁵

4.2.3.5. Kürtajda Son Durum: Yasada Serbest, Uygulamada Kısıtlı

Uzun süre ülke gündemini meşgul eden tartışmaların sonunda AKP hükümeti kürtaj konusunda herhangi bir yasal değişiklik yapmaktan vazgeçti. Ne yasal süre kısaltılmış, ne zorunlu düşünme süresi, ne de doktorlara vicdani ret hakkı getirilmiştir. İlk bakışta kürtajı kısıtlama girişimlerinden geri adım atılmış gibi görünse de aslında uygulamada kürtaj kısıtlanmaktaydı. Örneğin Sendika.Org'un haberine göre Çorum'da özel veya devlet hiçbir hastane indikasyon dışı hallerde kürtaj yapmayı kabul etmemektedir.¹⁵⁶ Köşe yazarı Ayşe Arman'ın paylaştığı okur

¹⁵⁵ Türk Tabipleri Birliği Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu, “Kadınların Sağlıklı ve Güvenli Koşullarda Kürtaj Hakları Kısıtlanamaz; Karar Kadınlarındır”, <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/kurtaj-3574.html> [28.04.2014].

¹⁵⁶ Sendika.Org, “Çorum'da kürtaj yapan hastane yok: ‘O işi yapmadan önce düşünecektiniz’” <http://www.sendika.org/2013/04/corumda-kurtaj-yapan-hastane-yok-o-isi-yapmadan-once-dusunecektiniz/> [17.11.2013].

mektupları sayesinde gündeme gelen devlet hastanelerinde kürtajda hasta yoğunluğu ve hastalara kötü muamele kamuoyunda yankı buldu ve yasal kürtaj hakkına erişimde tek sorunun süre kısıtlaması olmadığını göstermiş oldu.¹⁵⁷ Kürtajda kötü muamele ile ilgili iddiaların sorulduğu Sağlık Bakanı kürtaj uygulamasından sistematik bir yanlışlık olmadığını ve birkaç örnekten yola çıkılarak tüm sağlık çalışanlarının töhmet altında bırakılmasının yanlış olduğunu söyledi.¹⁵⁸ Aslında Sağlık Bakanı Akdağ, kürtaj kısıtlamalarının yasa yoluyla değil, başka yöntemlerle geleceğinin işaretini önceden vermişti. Sabah'ın haberine göre Akdağ, Amerika'daki anne babanın ceninin kalp atışlarını dinlemesi gibi uygulamaların kanunda yer almayacağını söylemiş, "bu hususta dünya uygulamalarıyla birlikte bizim bilimsel kurumlarımızla birlikte karar vereceğimiz bazı uygulamaları yönetmelikle düzenleyeceğiz. Kanun bu kadar detaylı olmaz" demişti.¹⁵⁹ Fakat herhangi bir yönetmelik olmamasına rağmen AKP'nin nüfus politikalarıyla uyumlu değişikliklerin kendiliğinden uygulamaya geçtiği görülmektedir.

Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi üyesi ve aile hekimi Filiz İncekara birinci basamak sağlık hizmetlerinde ücretsiz dağıtılıyor olması gereken doğum kontrol araçlarının 6 aydır eksik gönderilmekte olduğunu açıklamıştır. İncekara'ya göre bu aksatmalar nüfus politikaları doğrultusunda bilinçli olarak yapılmaktadır:

Her hekimin nüfusuna göre malzeme dağıtılıyor. Ama son 6 aydır işler değişti. Benim aylık ihtiyacım 61 tablete, 21 geliyor. Tablet başladığım kadına aynı şekilde devam edemiyorum. Kadın bir ay sonra gelip istediğinde 'yok' demek zorunda kalıyoruz. Kadın da 'Bunu alacak param yok' diyor. Hem kadının hekime güveni kalmıyor hem de hormon değişiklikleri nedeniyle sağlığı tehlikeye giriyor.¹⁶⁰

Yasal bir düzenleme yapılmaksızın kürtaj uygulamalarının engelleme konusunda en tepki çeken adım kürtajı Medula sisteminden kaldırıp devlet hastanelerinde uygulanamaz hale getirmek olmuştur. Türk Jinekoloji Derneğinin dikkat çektiği uygulamaya göre Genel Sağlık Sigortası ile sağlık tesisleri arasında, hizmetlerin

¹⁵⁷ Ayşe Arman, "Narkoz Vermeden Kürtaj Yaptılar", 8 Ocak 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/22313236.asp> [28.04.2014].

Ayşe Arman, "Memleketimden Ürkütücü Kürtaj Manzaraları", 10 Ocak 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/22328657.asp> [28.04.2014].

¹⁵⁸ "Akdağ'dan Kürtaj Yanıtı", CNN Türk Resmi Haber Sitesi, 11 Ocak 2013, <http://www.cnnturk.com/2013/turkiye/01/11/akdagdan.kurtaj.yaniti/692157.0/> [28.04.2014].

¹⁵⁹ Safure Cantürk, "Kürtaj için danışman ve iki gün düşünme süresi", 28 Aralık 2012 <http://m.sabah.com.tr/Gundem/2012/12/28/kurtaj-icin-danisman-ve-2-gun-dusunme-suresi> [1.05.2014].

¹⁶⁰ İklim Öngel, "Doğum kontrolüne kontrol", http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/saglik/61215/Dogum_kontrolune_kontrol.html [30.04.2014].

ödenmesini sağlamak için oluşturulmuş Medula sisteminde kürtaj için kullanılan “tıbbi tahliye kodu”nun kaldırılmasıyla devlet hastanelerinde jinekologlar 10 aylık yasal süreye rağmen kürtaj yapamamaktadır. Türk Jinekoloji Derneği bu durumu kürtajın gizlice yasaklanması olarak yorumlamıştır.¹⁶¹ Sağlık bakanlığı 10 haftadan önceki kürtaj işlemlerinin bakanlığa bağlı hastanelerde yapılmasına yönelik herhangi bir kısıtlama olmadığı yönünde açıklama yapsa da Birgün gazetesinin haberine göre Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı Kliniği anne ya da çocukta herhangi bir sorun olmadığı sürece isteğe bağlı kürtajın kesinlikle yapılmadığını söylemiştir. Daha önce Çapa Tıp Fakültesi’ne bağlı kliniğe de başvuran gazeteciler kayıt bölümünden kesinlikle kürtaj yapılmadığı cevabını almış, klinikteki doktorlarla konuştuklarında ise doktorların toplanıp karar vermesi sonucu kürtaj yapılabildiği bilgisine ulaşmıştır.¹⁶² Sağlık Bakanı Müezzinoğlu, kürtajın medula sisteminden çıkarılmasının yeni bir olay olmadığı, bir hastalık olmayan kürtajın zaten medula sisteminde yeri olmadığını fakat SGK kapsamına alınması için çalışmalar başlattıklarını açıkladı.¹⁶³ Tepkileri “öküz altında buzağı aramanın alemi yok” diyerek eleştiren Sağlık Bakanı’nın açıklamaları hükümetin kürtaj hizmetlerini aksatma yönünde bir çabası olduğunu reddeder niteliktedir. AKP hükümeti 2012'deki eylemlerden sonra kürtajla açıktan mücadele eder şekilde görünmekten kaçınmış, fakat kamuoyunun çok dikkatini çekmeyecek şekilde kürtaj erişimini aksatmaya devam etmiştir.

Kürtajın medula sisteminden çıkarılmasıyla devlet hastanelerinde yapılamaz hale geldiği bilgisi, hükümetin kürtaj politikalarına yönelik uzun süredir yüksek sesle dile getirilmeyen tepkileri yeniden alevlendirmiştir. Tepkilerin büyümesine meydan verilmeden, Sağlık Bakanı’nın açıklamasından sadece bir hafta sonra isteğe bağlı kürtajın hızlıca tekrar SGK kapsamına alındığı duyuruldu.¹⁶⁴ Böylece kürtajın yasaklanmakta olduğuna dair tepkilerin gereksiz bir paranoya olduğu şeklinde bir izlenim yaratıldı. Fakat son yıllarda AKP'nin kürtaj politikasını yakından takip

¹⁶¹ “Türk Jinekoloji Derneği: Kürtaj gizlice yasaklandı”, T24 Bağımsız İnternet Gazetesi, 11 Mart 2014, <http://t24.com.tr/haber/turk-jinekoloji-dernegi-kurtaj-gizlice-yasaklandi/253143> [28.04.2014].

¹⁶² Çağla Ağırşöl, Burçak Cürül, “‘Merdiven altı’ kürtaj yasallaştı!”, <http://birgun.net/haber/merdiven-alti-kurtaj-yasallasti-12261.html> [28.04.2014].

¹⁶³ “Müezzinoğlu'ndan “kürtaj” çıkışı”, CNN Türk Resmi Haber Sitesi, 13 Mart 2014, <http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/kurtaj-bir-hastalik-midir-ki-medulada-yeri-olsun> [28.04.2014].

¹⁶⁴ İklim Öngel, “Kürtaj artık SGK kapsamında”, 18 Mart 2014, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/saglik/51971/Kurtaj_artik_SGK_kapsaminda.html [28.04.2014].

etmeye başlayan feminist örgütler pratikte zaten çok zor yapılır hale gelmiş olan kürtajın SGK kapsamına alınmasını boş bir göz boyama hamlesi olarak değerlendirmiştir. Çeşitli feminist örgütlerin katılımıyla oluşan ve 40'dan fazla bileşeni olan Kürtaj Haktır Karar Kadınların Platformu, AKP dönemindeki kürtaj kısıtlamalarını ayrıntılı bir şekilde açıklamış ve yakın zamanda yapılacak olan yerel seçimlerde kürtaj yasakçılara oy vermeme ve yasaklara tepki olarak mor kıyafetlerle sokağa çıkma çağrısı yapmıştır.¹⁶⁵

Kürtaj ile ilgili yasal boşlukların kadınların aleyhine sonuç verecek şekilde kullanılması da yasada var olan hakların uygulamada kısıtlanmasının başka bir örneğini oluşturmaktadır. TCK'ya göre kürtaj işlemi için kadının rızası yeterlidir. Evli kadınların eşlerinin onayını almadan kürtaj olası durumunda bir ceza öngörülmemesine rağmen 1983 tarihli Nüfus planlama kanununda kürtajda eşin onayının da alınacağını yazıyor olması karışıklığa yol açmaktadır. Önceleri üzerinde durulmayan “eş rızası” son dönemlerde hastanelerinin daha titizlikle yerine getirdiği bir şart haline gelmiş ve kadınların hamileliklerini sonlandırmaları önünde bir engel halini almıştır. Kimi hastanelerin eş rızasını bahane ederek bekâr kadınların bile kürtaj isteğini reddettiği görülmektedir.¹⁶⁶

Kürtaj serbestleştirilirken tecavüz sonucu oluşan istenmeyen gebelik durumları için özel bir uygulama getirilmemişti. 2004'teki değişikliğe kadar bu vakalarda da bu tür özel durumlar için hiç yeterli olmayan 10 haftalık süre geçerli olmuştur. 2004'te kabul edilen ve 2005'te yürürlüğe giren TCK'daki değişikliklerle tecavüz vakalarında kürtaj süresi 20 haftaya kadar uzatılmıştır. Yasada “kadının mağduru olduğu bir suç sonucu gebe kalması hâlinde, süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla, gebeliği sona erdirene ceza verilmez. Ancak, bunun için gebeliğin uzman hekimler tarafından hastane ortamında sona erdirilmesi gerekir” denmektedir. Kadının beyanının yeterli kabul edilmemesi ve hastanelerin kadının tecavüz mağduru olduğuna dair savcılıktan belge istemesi kimi vakalarda 20 haftalık sürenin geçirilmesine ve kadının kürtaj olamamasına yol açmaktadır. Savcılık engeli olmasa bile 20 haftalık süre tecavüz mağduru kadının hamileliğini sonlandırmak üzere

¹⁶⁵ “Kürtaj hakkımızdan vazgeçmeyeceğiz!”, Milliyet e-gazete, 26 Mart 2014, <http://www.milliyet.com.tr/-kurtaj-hakkimizdan-eglence-1857424/> [28.04.2014].

Sosyalist Feminist Kolektif, “Kadınlar hükümetten ne istiyor?”, <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/guencel/haberler-duyurular-basin-aciklamalari/847-kadnlar-huekuemetten-ne-istiyor.html> [28.04.2014].

¹⁶⁶ Ntvmsnbc, “Kürtajda 'eş rızası' şartı aranıyor”, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25499787/> 19 Subat 2014, [10.04.2014].

harekete geçmesi için yeterli olamayabilmektedir. 2014 yılının Ocak ayında basına yansıyan bir olay yasal hakların uygulamada hakimler tarafından bile nasıl keyfi bir şekilde engellendiğine örnek oluşturdu. 16 haftalık hamile olan tecavüz mağduru kadının kürtaj olmasına hakim onay vermedi.¹⁶⁷ Halbuki tecavüz durumlarında 20 haftaya kadar kürtaj serbesti ve hakimin onayına bağlı bir konu değildi. Benzer bir olay 2010 yılında da basına yansımıştı. 20 haftaya kadar kürtaj süresinden yararlanmak isteyen tecavüz mağdurunun bu hakkını kullanması “cinayete alet olamam” diyen hakim tarafından engellenmeye çalışıldı. Kürtaj mağduru genç kız ve ailesi mahkemeye rağmen kürtajı gerçekleştirip cenini, DNA testi sonucu tecavüzün kanıtlanması için adli tıbbı teslim etme yolunu seçti.¹⁶⁸

4.3. Türkiye'de Feminist Hareketin Kürtajı Ele Alışı

Türkiye'de kürtaj yakın zamana kadar tartışma konusu olmadığı gibi feminist hareketin de gündeminde pek yer almamıştır. Örneğin artık AKP'nin pro-natalist politikaların açıkça görünür hale geldiği 2008 yılında dahi Amargi dergisinin hazırladığı “Feminist hareketin gündemi ne olmalıdır?” konulu sayıda 22 kadın örgütünün fikrinin alındığı fakat hiçbirinin kürtaj ve üreme özgürlüklerini feminizmin gündemini oluşturması gereken başlıca konular arasında saymadığı görülmektedir.¹⁶⁹ Amerika'da kürtajın feministler için ne kadar önemli bir tartışma konusu olduğu düşünüldüğünde Türkiye bu konuda bir tezat oluşturmakta. Bunun başlıca nedenleri darbe döneminde ve ciddi bir sorun olarak görülen yüksek nüfus artışı nedeniyle yasallaşan kürtajın kürtaj karşıtı bir hareket doğurmamış olması ve AKP'nin kürtaj hakkını hedef almasına kadar feministlerin kürtaja erişimi tehdit altında görmemeleridir. Türkiye'de feminist hareket Amerika ve Avrupa'ya göre bir 10 yıl kadar geç gelişme gösterdiği için kürtajı yasa dışı olduğu dönemde yasal kürtaj için mücadele eden bir feminist hareket de söz konusu olmamıştır.

4.3.1. Kürtaj Yasağının Kaldırılmasına Yönelik Talepler

Kürtajın yasak olduğu dönemde yasal kürtajı savunan ilk kadın dergilerinden biri sosyalist kadınlarca çıkarılan “Kadınların Sesi” dergisi olmuştur. Tamamen kadınlar

¹⁶⁷ Bülent Aydoğdu, “Cenin hakkı psikolojiden önemli”, 16 Ocak 2014, <http://haber.gazetevatan.com/cenin-hakki-psikolojiden-onemli/601348/1/gundem> [28.04.2014].

¹⁶⁸ Osman Asiltürk, “Tecavüzü hiçe sayan hâkimden kürtaja ret!”, 28 Nisan 2010, http://www.sabah.com.tr/Yasam/2010/04/28/tecavuzu_hice_sayan_hkimden_kurtaja_ret [28.04.2014].

¹⁶⁹ “Feminist Hareketin Önüne Koyması Gereken Gündem Nedir? Niçin?”, haz. Yasemin Öz, **Amargi**, s. 10, (Güz 2008): 23-28.

tarafından hazırlanan ve yine satışı da kadınlar tarafından yapılan bu dergi Mayıs 1977’de İlerici kadınlar Derneğinin yayın organı olarak başlamış, daha sonra bağımsız devam etmiş ve 1980 darbesine kadar aralıksız 61 sayı yayımlamıştır. O dönemde her ne kadar feminizme karşı olduklarını dile getirirler de İKD üyeleri sonraki yıllarda dönüp baktıklarında o dönemin sosyalist feministleri olduklarını kabul etmişlerdir.¹⁷⁰ Kadınların Sesi dergisi çeşitli yazılarla kürtajın ne olduğunu anlatmaya, kürtaj ile ilgili yanlış anlaşılımları ortadan kaldırmaya çalışmış ve kürtaj yasağının kaldırılmasını talep etmiştir.¹⁷¹ Dergide kürtaj meselesi kadın hakları açısından değil ana-babaların istedikleri kadar çocuk sahibi olma hakkı açısından ele alınmış ve kürtaj yasağının yoksul kadınların canına kasteden bir sorun olması öne çıkarılmıştır. Dergide yayınlanan bir çizgi hikayede fakir ve çocuklu bir işçi ailesi tasvir edilmiş, bakma imkanının olmadığı bir çocuğa daha hamile kalan annenin hastahane de yasa dışı kürtaj olacak parası olmaması nedeniyle sağlıksız koşullarda düşük yapmaya çalışarak hayatını kaybetmesi anlatılmıştır. Çizgi hikayenin sonunda ise Süleyman Demirel’in kürtajın serbestleştirilmesi yönündeki önerileri reddetmesi eleştirilmiştir.¹⁷²

İKD üyeleri geriye dönüp baktıklarında kürtajı neden kadın hakları çerçevesinde ele almaktan çekindiklerini ve bu konuya neden geç eğildiklerini “toplumdan izole olma korkusu” ve “zaten adımız komüniste çıkmış, bir de komünistler çocuklarını aldırıyorlar derler” gibi politik mülâhazalarımız oldu.” diyerek açıklamışlardır. Eski İKD üyelerinden Saadet Arıkan Özkal bu konuyla ilgili şunları söylemektedir:

“Kürtaj konusunda, olayı hiç bedenimize intikal ettirmeden tamamen devlet katında, sağlıkla ilgili olarak bir takım çözümler üretmişiz. İKD çalışmalarında bedenimiz ortada yok, bütün mesele buradan kaynaklanıyor. Hep sorunların kıyısından dönmüşüz; “Kürtaj serbest olmalı, devlet insanların ne kadar çocuk doğuracağına karışamaz” deyip bırakmışız.”¹⁷³

Kürtajın serbestleştirilme süreci ise feminizmin Türkiye’de yeni yeni gelişmekte olduğu döneme denk gelmiştir. Bu dönemde YAZKO tarafından çıkarılan Somut dergisinde kadınlar tarafından hazırlanan ve daha sonra çıkacak olan feminist dergilerin öncülü niteliğinde bir sayfa bulunmaktaydı. 1983 yılında 4 aylığına çıkan bu kadın sayfası darbe hükümetinin nüfus kontrol politikaları doğrultusunda kürtajı

¹⁷⁰ Emel Akal, **Kızıl Feministler**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011): 174-183.

¹⁷¹ “Kürtaj Nedir”, **Kadınların Sesi**, s. 41, (Aralık 1978).

¹⁷² “Çizgilerle Kürtaj”, **Kadınların Sesi**, s. 53, (Mart 1980).

¹⁷³ Akal, age, 260.

yasallaştırmaya çalıştığı dönemde bu konuda yazılara sıkça yer vermektedir. Yazarlar kürtaj hakkının tanınmasını desteklemekle birlikte sürece şüpheyile yaklaşıyorlardı. Bu yasanın aşırı nüfus artışı ve iktisadi kaygılar nedeniyle gündeme geldiğini görüyor ve kürtajın nüfus kontrol yöntemi değil kadın hakkı olarak ele alınması gerektiğini savunuyorlardı.

Stella Ovadia görece özgürlük getirmekte olan bu yasa tasarısının toplumsal isteğin ve mücadelenin ürünü olmadığını, nüfus planlaması amacıyla ortaya çıktığını söylemekte ve şöyle devam etmektedir: “Aldanmayalım, bugün özgürlük getiren bu yasanın ardındaki düşünce, şartlar elverdiğinde zorla kısırlaştırma gibi yollara da başvurulabilir.” Ovadia'ya göre her toplumda kürtaj yasalarının yöneticilerin nüfus planlama siyasetleri ile kadınların istekleri arasındaki güç dengesinin sonucudur, bizim toplumumuzda kadınların kendilerini ifade edebilecekleri kurumlar olmadığı için kürtaj düzenlemeleri hep nüfus planlaması ve ahlaki değerlerin yansıması olmuştur.¹⁷⁴ Jülide Ergüder ise isabetli bir öngörüyle “Nüfusumuz çok fazla artıyor. Bu kadar adamı nasıl besleriz?” kaygısını taşıyanların derdi ise salt iktisadi. Fazla nüfusu besleyecek yeterli gücümüz olsa, hemen saf değiştirip ‘En büyük güç insanımızdır!’ demeyeceklerinin hiçbir garantisi yok.” demekte, adeta AKP döneminde gelecek olan kürtaj politikalarını önceden haber vermektedir.

Yeni kürtaj yasasının en çok eleştirilen yönü kürtaj için kocanın izninin de istenmesi olmuştur. Şule Torun “Kürtaj yasa tasarısı bekleneni verebilecek mi? Kadın bedeninin sahibi olmalıdır.” başlıklı yazısında Sağlık ve Sosyal Yardım komisyonundan geçmiş olan kürtaj yasa tasarısındaki “Kürtaj için kadın kocasından izin almalıdır” ibaresini eleştirmiştir. Şule Torun “Koca izni” ibaresini öncelikle ortada bir kocanın olduğunu varsayması ve evlilik dışı ilişkiyi yasaklayıp, görmezden gelmesi nedeniyle reddetmekte, ikinci olarak da “kadın, bedeni üzerindeki tasarruf hakkına yalnız ve yalnız kendisi sahip olabilmelidir” demektedir. Torun, doğumun yalnızca kadını dolaysız etkilediğine dikkat çekmekte, ayrıca geleneksel olarak bebeğin sorumluluğunu alacak kişinin de kadın olaması nedeniyle karar vermesi gereken kişinin kadın adına kocası değil kadının kendisi olduğunu söylemektedir.¹⁷⁵

Dergideki kürtaj yazılarından değinilen önemli konulardan biri de kürtaj olmama

¹⁷⁴ Stella Ovadia, “Kürtaj yasasına ilişkin birkaç söz ve bir tanıklık”, **Somut**, yıl. 3, s. 30, (25 şubat 1983).

¹⁷⁵ Şule Torun, “Kadın bedeninin sahibi olmalıdır”, **Somut**, yıl. 3, s. 28, (11 şubat 1983): 4.

hakkıdır. Dilek Cindoğlu kürtaj hakkının yanı sıra kürtaj olmama hakkının da savunulması gerektiğini, kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olması sürecinde bunların birbirini tamamlayan haklar olduğunu söylemektedir. Bunun için hem kadının gebeliği istememesine yol açan çocuk bakımını paylaşacak kurumların yetersizliği ve maddi zorluklarla, hem de istenmeyen gebeliğin ortaya çıkmasının nedeni olan yetersiz doğum kontrol bilgisi ve pratiği ile mücadele edilmesi gerekmektedir.¹⁷⁶

Okurların paylaştıkları kürtaj deneyimleri de kürtaj olma hakkından çok kürtaj olmama hakkına yoğunlaşmaktadır. Okur mektupları incelendiğinde kadınların asıl sorununun kürtaj olamamak değil, partnerlerinin sorumsuzluğu ve doğum kontrol yöntemlerinin yetersizliği nedeniyle çok fazla kürtaj olmak zorunda kalmak olduğu anlaşılmaktadır. Kürtajın yasak olduğu dönemde ücret karşılığı doktorların gizli kürtaj yapmasının yaygın bir uygulama olması nedeniyle istenmeyen gebeliği sürdürdüğünü söyleyen kadın sayısı azdır. Okurlar daha çok yasa dışı kürtajın tehlikeleri, bütçelerini zorlaması konularından şikayet etmektedir. Birden fazla kez kürtaj olmanın hiç de sıra dışı bir olay olmadığı ve hatta yasağa rağmen kürtajın adeta bir doğum kontrol yöntemi gibi kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu şartlar altında dönemin feministlerinin kürtaj serbestisine şüpheye yaklaşması, kadınlar üzerinde daha fazla kürtaj olma baskısı getireceğinden çekinmeleri anlaşılır bir durumdur.

4.3.2. Kürtajın Yasallaştırılmasından Sonraki Yıllar

Türkiye'de kürtajın yasal hale gelmesinden sonra feminizminin gündeminde çok fazla yer almadığı, feminist dergilerde kendine yer bulsa da bunun kadınların yaşadığı zor bir deneyimin paylaşılması ya da diğer ülkelerdeki kadın mücadelelerinden haberler şeklinde olduğu görülmektedir.

Türkiye'deki ilk sosyalist feminist dergi olan Kaktüs Mayıs 1988'den Eylül 1990'a kadar yayımlanmış ve 12 sayı çıkarılmıştır.¹⁷⁷ Derginin 8. sayısı hariç bütün sayılarında en az bir kere dahi olsa kürtaj kelimesinin geçtiği görülmektedir. Fakat doğrudan kürtajla ilgili olan yazılar çoğunlukla yurt dışındaki kürtaj mücadeleleri, özellikle Amerika'daki hak kayıpları¹⁷⁸ ve Almanya'nın birleşmesinden sonra Doğu

¹⁷⁶ Dilek Cindoğlu, "Kürtaj Olmama Hakkı", **Somut**, yıl. 3, s. 30, (25 şubat 1983).

¹⁷⁷ Filiz Koçali, "Kaktüs: İlk Sosyalist Feminist Dergi", <http://bianet.org/kadin/siyaset/9780-kaktus-ilk-sosyalist-feminist-dergi> [25.04.2014].

¹⁷⁸ Fitnat Gök, "Kaç Adım Geri?", **Sosyalist Feminist Kaktüs**, s. 9, (Aralık 1989): 54-55.

Almanyalı kadınların karşılaştığı kürtaj hakkı kayıpları ile ilgilidir.¹⁷⁹ Sosyalist Feminist bir bakış açısına sahip olan Kaktüs yazarları gelişmiş kapitalist ülkelerde kürtaj gibi konularda önemli haklar elde edilse de, köklü bir toplumsal değişim olmadığı sürece bu hakların da garanti altında olmadığı yorumunu yapmaktadır. Yurt dışındaki gelişmeleri dikkatle takip eden Kaktüs dergisi Türkiye'deki kürtaj uygulamaları üzerinde çok fazla durmamış, bu konuda politika üretmemiştir. Fakat kürtaj için eş izni gerekiyor olmasının hala daha kürtaj uygulamalarıyla ilgili en şikayetçi olunan nokta olduğu anlaşılmaktadır. 1987 yılında başlayıp kısa süre yayın yapan Feminist dergisinde de kürtaja dair bir yazı yer almıştır fakat bu kürtaj olmak zorunda kalan bir kadının duygu ve düşüncelerinden ibarettir, erkeğin bu deneyimi paylaşmama seçeneği varken, kürtajın tüm duygusal yükünü kadının çekmek zorunda kalması eleştirilmektedir.¹⁸⁰

Kürtajın yasallaştırılmasından AKP döneminde yeniden pronatalist politikalara dönülen döneme kadar, yurt dışındaki feminist hareketlerin aksine, kürtaj Türkiye feminizminin gündemindeki başat konulardan biri olmamıştır. Kürtajın nasıl bir hak içerdiği, nasıl bir feminist temelde savunulması gerektiği tartışmaları bu dönemde yapılmamıştır.

4.3.3. Üreme Hakları Tartışmaları

Kürtajın ciddi bir şekilde feministlerin gündemine girmesi ilk olarak Sosyalist Feminist Kolektifin çıkardığı Feminist Politika dergisinde görülmektedir. Henüz Erdoğan'ın kürtajı cinayet olarak gördüğüne dair çıkışları ve kürtajın yasaklanmasının gündeme gelmesinden 2 yıl önce Feminist Politika dergisi AKP döneminde kürtaja erişimin sessiz sedasız bir şekilde zorlaştırılmakta olduğunun farkına varmış ve 2010 Yaz sayısında “Kürtaj hakkı: Rahim bizi, hayat bizim, karar bizim” başlığıyla bir dosya hazırlamıştır.

Sosyalist feministlerce çıkarılan Feminist politika dergisi kürtajı hak söylemi ile ele almaktadır. Fakat yine hak söylemini kullanan Liberal Feministlerle aralarına bir çizgi çekmiş ve kürtajın bireysel değil toplumsal bir hak olarak savunulması gerektiğini söylemişlerdir. Avrupa'daki kürtaj mücadelesinin ele alındığı bir yazıda seçim yanlısı harekete liberal feminist bir pozisyonun egemen olduğu ve liberal

¹⁷⁹ Nuran Sarıca, “Birleşmenin Faturası Kadınlara Mı Çıkarılacak?”, **Sosyalist Feminist Kaktüs**, s. 12, (Eylül 1990): 38-40.

¹⁸⁰ “Korkuyorum Çocuk”, **Feminist**, s: 4, (mart 1988):14.

feministlerin kadının seçim özgürlüğünü savunurken bir yandan tartışmayı ahlak düzlemine hapsedtiği ve kürtajın kişisel bir sorun olarak kavramlaştırılmasına katkıda bulunduğu söylenmektedir. Bu liberal feminist pozisyona alternatif olarak yasalarda kürtaj serbest görünse dahi neoliberal politikalar, sosyal harcamalardaki kesintilerle kürtaj hakkının kısıtlandığına dikkat çeken, kürtajı kişisel bir seçim hakkının ötesinde sosyal bir hak olarak ele alan anti-kapitalist feministlerin pozisyonu gösterilmektedir. “Bugün kürtajın yasal bir hak ve bir seçim özgürlüğü olarak savunulması kadar, seçim yapabileceğimiz koşulların var olabilmesi için bir sosyal hak olarak da savunulması belki de her zamankinden daha elzem.” denilmektedir.¹⁸¹

Feminist politika dergisinin kürtajı ABD'de Siyah ve Latin kadın hareketlerinin ortaya attığı “üreme özgürlükleri” söylemine benzer bir çizgide savunduğu görülmektedir. Hak söyleminin feministler tarafından kullanılmasının sakıncalı olduğu ya da eril bir söylem olduğu tartışmalarına çok girmemekte, kürtajı hem kadının kendi bedeni üzerindeki tasarruf hakkı hem de sosyal hak kavramları üzerine oturtmaktadırlar. Dergide Amerika'daki üreme özgürlüklerini savunan grupların da kullandığı “İstedığımız zaman istediğimiz kadar çocuk!” sloganını ile başlayan bir yazıda doğum kontrol ilaç ve aygıtları ile kürtajın ücretsiz, güvenli ve yaygın olarak erişilebilir hale getirilmesi gerektiği savunulmuş ve kürtaja dair kabul edilebilir tek yasal müdahalenin kadınların bedenleri üzerindeki mutlak tasarruf hakkını korumaya yönelik düzenlemeler olduğu, yasal süre kısıtlamalarının dahi kabul edilemez olduğu ifade edilmiştir. Kürtajın süresine yasaların değil kadınlarla birebir ilişkiye giren doktorların, kadının sosyal durumunu ve sağlığını göz önüne alarak karar vermesi önerilmektedir.¹⁸²

Amerika'daki Siyah ve Latin kadınların başı çektiği üreme özgürlükleri anlayışının bir yansıması daha önce de Kürt feministler arasında görülmüştür. Karşı karşıya oldukları asimilasyon ve nüfus kontrol politikaları nedeniyle annelik ve doğurganlık kavramlarına Türk feministlerden farklı anlamlar yükleyen Kürt feministler için doğum kontrol de özgürleştirici değil ırkçı, baskıcı çağrışımlar içermektedir. Özellikle kadınları hedefleyen, eğitim ve doğum kontrol hizmetleri vermeyi amaçlayan Çok Amaçlı Toplum Merkezlerinin (ÇATOM) Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı illerde yaygınlaştırılması ve Türk feministlerin bu merkezlere sıcak bakması

¹⁸¹ Özlem Barın, “Avrupa'da Kürtaj Hakları Mücadelesi”, **Feminist Politika**, s. 7, (Yaz 2010): 41.

¹⁸² “İstedığımız Zaman İstedığımız Kadar Çocuk!”, **Feminist Politika**, s. 7, (Yaz 2010): 22-23.

Kürt feministlerin tepkisini çekmiştir. Kürt feministler bunun Siyah kadınlara karşı kullanılan doğum kontrol politikalarının aynısı olduğunu, bunun diğer adının ana rahminde başlayan soykırım ya da etnik temizlik olduğunu söylemişlerdir.¹⁸³

4.3.4. Hak Söylemine Karşı Sesler

Feminist Politika yazarları kürtaj savunusunu hak söylemi üzerine oturturken Amargi yazarları hak söylemini sorgulama yoluna gitmiştir. “Kürtaj Hak Olursa Karar Kadınlara Kalır Mı?”¹⁸⁴ başlığı altında Esra Demir Başbakanın kürtaj çıkışının ardından başlayan cenin hakları tartışmasında “biz de buradayız” demek için “Kürtaj haktır, Karar kadınların” sloganını ortaya attıklarını söylemektedir. “...ceninin yaşam hakkının karşısına kürtaj hakkımızla *çıkıverdik*” demesinden bunun üzerinde pek tartışma imkanı bulunamayan bir tutum olduğu anlaşılmaktadır. Yazar kürtajı hak olarak tanımlamanın yerindeliğini sorgulamakta ve “Belki kürtaj hakkı yerine, “ücretsiz ve güvenli kürtaja erişim” deseydik, hiç değilse bu anlamda hak olarak savunulması daha az sorunlu bir şeyden bahsediyor olurduk.” demektedir. Kürtajın hak olarak tanımlanmasının aynı anda tüm kadınların güçlenmesini sağlayacak şekilde yorumlanmayabileceğinden söz edilmektedir. Çünkü kadın bedenini kontrol eden mekanizmalar farklı gruplardan kadınlara farklı şekilde etki etmektedir. Bazı kadınları güçlendiren haklar başka yerlerde kimilerini zayıflatabilmektedir.

“Kürtajı bir hak olarak savunduğumuzda, bir beden denetim biçimine karşı koruma talep ederken, başka denetim biçimlerine maruz bırakılan kadınların hikâyelerini dışlamış, farklı denetim biçimleri arasındaki bağı kopartmış ve belki de başka deneyimlerden geçen kadınlara karşı kullanılabilecek argümanların inşasına yol açmış olmaz mıyız?”

Aynı yazıda hak söylemine dair ikinci bir sorun olarak ceninin ve kadının haklarının karşı karşıya getirilmesine değinilmektedir. Kürtaj yasağına ilişkin uyuşmazlıklarda kadın ve cenin birbirinden ayrılmış beden sınırlarına sahip, aralarındaki ilişki birbirlerine zarar vermektan ibaret iki özne gibi algılanır. Bunun nedeni liberal insan hakları söyleminin ontolojik olarak soyut, özerk, kendi kendine yeten birey tahayyülüdür. Fakat hamile kadın ve ceninin bu birey tahayyülünün dışında düşünülmesi ve aradaki bağımlılığın görülmesi gerekmektedir. “Hamile kadın özneyi, ceninle böyle bir ilişki ve bağımlılık içinde düşünmek, ilk bakışta kadınları

¹⁸³Ömer Çaha, Sivil Kadın: Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum, (Ankara: Savaş Yayınevi, 2010), 398.

¹⁸⁴ Esra Demir. “Kürtaj Hak Olursa Karar Kadınlara Kalır Mı?”, *Amargi*, s:26, (Güz 2012): 8-11.

güçsüzleştiren bir argüman gibi görünse de; haklar dünyasında bizi asıl güçsüzleştiren, olmadığımız ve olamayacağımız soyut birer birey olarak varsayılmamızdır.” denilmektedir. Ayrıca kürtaşı hak olarak tanımlamanın devletin düzenleyici mekanizması için yeni mecralar açmak anlamına geleceğine dikkat çekilmiştir, çünkü iç hukukta haklara dair uyusmazlıkları karara bağlayan devlettir. Bu durumu karşı durmak için kadını ceninle karşı karşıya getirmeyecek ve farklı beden denetim mekanizmalarını aynı anda reddedecek bir dil oluşturunun gerektiği söylenmiştir.

Amargi'nin internet sitesinde yayımlanan “Evet Uludere” başlıklı yazıda Aksu Bora, “Belki de yatıp kalkıp Uludere dememizden, yatıp kalkıp “kürtaj hakkı” dememizi tercih ederdi, nitekim öyle de oldu!” diyerek AKP hükümetinin hegemonyasını kullanarak hem gündemi hem de karşıındakilerin alacağı pozisyonu belirlediğini söylemektedir. Aksu Bora'ya göre Erdoğan'ın “Kürtaj cinayettir” sözüne “Kürtaj hakkı” yankısıyla cevap vermekle iktidarın eline oynanmıştır. Bunun yerine Uludere katliamını gündemde tutmak ve kürtaşı hak söylemiyle savunmanın doğru olup olmadığını düşünmek daha doğru olurdu. Kürtaj yasağına karşı çıkmak için kürtaşı bir hak haline getirilmesinin mi gerektiğini sorgulamaktadır. Kürtajın bir hakkın kullanımı değil, zor bir karar olduğunu ve hak olanın sağlıklı ve güvenli koşulların sağlanması olduğunu söylemektedir.¹⁸⁵

Daha sonra Amargi dergisinde çıkan yazasında Aksu Bora Feminist Politika dergisinde kürtaşı çok geniş kapsamlı bir “toplumsal hak” çerçevesinde savunuluyor olmasını eleştirmekte ve “Bu hakkı hangi hukuka dayandıracaksınız?” diye sormaktadır. Alışlagelinmiş ekonomik-sosyal haklar çerçevesiyle yetinilmediği halde neden hâlâ hak söyleminde ısrar edildiği sorgulanmakta ve “Ben de dahil pek çok feministi ikna edemeyen “kürtaj hakkı” talebi yerine kürtaşı yasağına karşı bir söz geliştirmek daha akıllıca bir yol olmaz mıydı?” denilmektedir. Bedenleri denetlemenin yeni biçimlerinin geliştirildiği bu son dönemlerde temel hakların da yeniden tanımlandığı ve bir temel haklar söylemi içinde kendimizi güvende hissetmemizin ve bedenimize dair haklarımızı 19. yüzyıl tarzı bir dokunulmazlık hakları anlayışıyla savunmamızın anlamsız olduğu savunulmuştur.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Aksu Bora, “Evet, Uludere!”, <http://www.amargidergi.com/node/12> [08.05.2014].

¹⁸⁶ Aksu Bora, “Birlik Ve Beraberliğe En Çok Muhtaç Olduğumuz Şu Günlerde Kürtaj Yasağı”, **Amargi**, s:26 (Güz 2012): 34.

Yine Amargi'nin sitesinde çıkan ve “Evet, Uludere!” yazısına cevap niteliğinde olan yazıda Betül Yazar feministlerden kürtaj konusunu kenara iterek sadece Uludere'yi gündemde tutmalarını beklemenin gerçekçi ve doğru olmadığını söylemektedir. İktidarın eylemlerinin ardında birden fazla motivasyon olabileceği ve kürtajı sunî bir gündem değiştirme çabası olarak görmenin AKP'nin bu konuda bir süredir çalışmaları olduğu gerçeğiyle çeliştiği belirtilmektedir. Betül Yazar'a göre bu konuyu Uludere'nin üstünü örtmek için bir taktik olarak görmek insanları tehlikeli bir şekilde eylemsizleştirmektedir. Fakat AKP'ye verilen tepki de “Bedenimiz bizindir” sloganında özetlenen oldukça Beyaz-Türk karşı söylem AKP'nin hegemonik söylemini mas etmeye muktedir değildir.” denilerek eleştirilmektedir. Mevcut söylemin feministlerle ilgili “yaşam karşıtı, egoist, bireyci, hazcı” şeklinde yanlış bir tablo çizdiği ve toplumsallaşma potansiyelinin zayıf olduğu söylenmektedir. Yazara göre feministlerin kürtajı değil, kürtaj hakkını savunduğunu vurgulamak hak söylemini eleştirmekten daha önemlidir.¹⁸⁷

Feminist Politika yazarları kürtajın vicdan azabı gerektiren bir olay olarak gösterilmesine karşı çıkarlarken Amargi yazarları kürtajın kadın için zor bir deneyim olduğunu vurgulamaktadırlar. Zeynep Direk, kürtaj ilk başta bir yas duygusu yaratmamış olsa da ilerleyen zamanda bir kayıp hissinin doğabileceğini söylenmektedir.

“Kürtajın serbest kalmasını savunanlar, kürtajın duygusal olarak zorlayıcı bir deneyim olduğunu kabul ederek kürtajın yasaklanmasını isteyenlerin elini güçlendireceklerini düşünebilirler. Ama bu hiç de bu sonuca yol açmayabilir. Kadınlar bazen bu operasyonu acı bir olay, bir travma gibi yaşamışlardır.”¹⁸⁸

Yazar “özen etiği”ne benzer bir çizgide durmakta ve “Kişinin, çiftin, ailenin tüm hayatına ilişkin bu rasyonel/duygusal seçimi bir beden politikası sloganıyla ifade etmek doğru mudur?” diye sormaktadır. Bu yazıda da kadın ve cenini ayrı algılama eğilimi olduğu çünkü hukukumuzun ayrılar hukuku, ontolojimizin ayrılar ontolojisi olduğu; fakat kadın ve cenin arasında çok özel bir ilişki olduğu vurgulanmaktadır. “Kürtaj ayrı bir varlığın hayat hakkını ortadan kaldırmak değildir öyleyse, yaşamak için aynıya bağlı olan başkaya yaşama koşullarını sağlamayı reddetmektir yalnızca.” denilmektedir. Aksu Bora da feministler için anneliğin politik olmasının 'annelik

¹⁸⁷ Betül Yazar, “Kürtaj Yasağına Karşı Mücadele Zeminini İyi Değerlendirmek: Kürtaj Yasağı Öldürür, Yaşam Hakkımızı İstiyoruz”, <http://www.amargidergi.com/node/80> [08.05.2014].

¹⁸⁸ Zeynep Direk, “Bedenim Benim, Benim Bedenim”, **Amargi**, s:26, (Güz 2012): 4-7.

yükü'nden ibaret olmadığını, her kadının kürtaj deneyiminin farklı olduğunu söylemekte, bunları dile getirdiği zaman “duygusala bağlama” itirazlarıyla karşılaşmasını eleştirmektedir. Ayrıca “tartışma zamanı değil şimdi, karşı çıkma zamanı” ve “kürtajı tartıştırmıyoruz” gibi söylemlerin farklı görüş ortaya koyacak kadınları susturmaya hizmet ettiğini söylemektedir.¹⁸⁹

4.3.5. Kürtaj Haktır Karar Kadınların Platformu

Tayyip Erdoğan'ın kürtaj karşıt açıklamalarının ardından 40'tan fazla oluşum bir araya gelerek Kürtaj Haktır Karar Kadınların Platformunu oluşturmuş ve ortak eylemler yapmaya başlamıştır.

Platform hazırladığı ayrıntılı bir broşürle kadınları yasada yer almadığı halde karşılarına çıkabilecek kısıtlamalar konusunda uyarmaktadır. Yasal süre 10 hafta olmasına rağmen pek çok hastanenin çeşitli gerekçelerle 8 haftanın üstündeki hamilelikleri sonlandırmayı reddetmesi nedeniyle kürtaj olmakta kararlı olan kadınların süreyi 8 hafta gibi düşünüp hareket etmesi tavsiye edilmiş. Platform, kürtaj kararının neden kadınlara ait olması gerektiğini şu cümlelerle açıklamış:

Doğum, bizim bedenimizde gerçekleşen bir durum. Ayrıca toplum, çocukların sorumluluğunu annenin sırtına yüklüyor, o halde doğurma kararı biz kadınlara ait olmalı! Anne olduğumuzda geçim kaynağımız olan işimiz ve mesleğimiz de dahil olmak üzere bütün sosyal hayatımızın etkilendiği de su götürmez bir gerçek.¹⁹⁰

Platformun basın açıklaması ve eylemlerinde “Kürtaj hakkımız tartışılmaz”, “Kürtaj hakkımızı tartışmayız/tartıştırmayız” şeklinde sloganlar kullandığı göze çarpmaktadır. 30 yıllık tartışmasız, itirazsız yasal kürtaj döneminin ardından kadınların kürtaja hakkı olup olmadığının tartışılmaya başlanması bir saldırı olarak algılanmaktadır. “Kürtaj tartışması”, gündemin ilk sıralarına yerleşti. Doğrudan bedenimize ve kimliğimize yönelik bu saldırgan tutumla, bu hakaret kokan üslupla ilk kez karşılaşmıyoruz” denilmektedir.¹⁹¹ Platformun açıklamasında dikkat çeken başka bir nokta, kürtajın seçim değil zorunluluk olduğunun vurgulanmasıdır. “Kadınların cinsel ilişkiyi reddetme haklarının olmadığı, erkeklerin gebelikten korunmada sorumluluk duymadığı, doğum kontrol hizmetlerinin yeterince

¹⁸⁹ Bora, age, 34.

¹⁹⁰ Kürtaj Haktır Karar Kadınların Platformu, **İstemeden Hamile Kalırsanız**, (2012) www.kurtajhaktir.org/2014/02/e-kitap-brosur.html [21.04.2014].

¹⁹¹ Kürtaj Haktır Karar Kadınların Platformu, 8 Haziran 2012 Tarihli Basın Açıklaması, <http://www.kurtajhaktir.org/2012/06/8-haziran-2012-basn-acklams.html> [21.04.2014].

yaygınlaşmadığı koşullarda kürtaj, elbette bir zorunluluktur” denilmekte, aynı zamanda “ücretsiz, güvenli kürtaj hakkı” sloganı kullanılmakta¹⁹², devlet güvencesi altında, masrafları devlet tarafından karşılanan kürtaj hizmeti talep edilmektedir. Eylemlerde zaman zaman rastlanan “Kürtaj hakkımdan devlete ne” pankartlarına rağmen kürtajı kişisel bir seçim hakkı, devletin müdahalesinden uzak bir negatif hak olarak gören liberal yaklaşımdan uzak durulduğu görülmektedir.

Platformun talepleri arasında “ücretsiz, sağlıklı, erişilebilir ve güvenli koşullarda kürtaj uygulanarak gebeliğe son vermek isteyen kadınların yaşam hakkının güvenceye alınması”; yasada serbest olduğu halde uygulamada getirilen kısıtlamaların sonlandırılması; koca izni şartının kaldırılması; yasal kürtaj süresinin 12 haftaya, tecavüz sonucu oluşan hamileliklerde kürtaj süresinin 24 haftaya çıkarılması ve bu hakkı kullanmak için “savcılık izni” engelinin kaldırılması ve ücretsiz doğum kontrol yöntemlerine ulaşımın sağlanması yer almaktadır.¹⁹³

Kürtaj hakkı karar kadınların platformunun tutumu adeta feministler arasında geçen kürtaj hak mıdır?, değil midir? ya da sosyal bir hak mıdır? tartışmalarının bir uzlaşısını sunmaktadır. Platform doğrudan kürtaj hakkına ve ya seçim hakkına değil yasa dışı kürtaj nedeniyle kadınların yaşama hakkının ihlal edilmemesine vurgu yapmaktadır.

¹⁹² Ekin Karaca, “Kürtaj Yasada Hak, Hastanelerde Yasak”, **Bianet Bağımsız İletişim Ağı**, 03 Mayıs 2013, <http://bianet.org/bianet/kadin/146346-kurtaj-yasada-hak-hastanelerde-yasak> [21.04.2014].

¹⁹³ “Kadınlar hükümetten ne istiyor?”, <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/guencel/haberler-duyurular-basin-aciklamalari/847-kad-nlar-huekuemetten-ne-istiyor.html> [23.04.2014].

5. KÜRTAJ POLİTİKALARI VE FEMİNİZM: İKİ ÜLKE KARŞILAŞTIRMASI

İstemli düşük ya da kürtaj uygulamalarının ve kürtaja dair çıkarılan yasaların tarihi incelendiğinde istemli düşüklerin devlet tarafından düzenlenmeye çalışılmasının nispeten yeni bir uygulama olduğu, istemli düşüklerin takip edilmesi ve kontrol edilmesi zor ve de çok yaygın bir eylem olduğu görülür. Amerika’da istemli düşüğe yönelik kısıtlamalar 19. yüzyılın başlarında Osmanlı da ise 18. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Bu tarihlere kadar her iki ülkede de hamileliğin ilk dönemlerinde kürtaj ya da istemli düşük suç teşkil etmemektedir. Amerika’da “quickening” tabiriyle bilinen, ceninin hareketlerinin hamile kadın tarafından hissedilir hale geldiği döneme kadar kürtaj serbesttir. Bu cenin hareketini hissetme dönemi genellikle hamileliğin ortasına denk gelmektedir. Hareketlenme döneminin başlayıp başlamadığının bilinmesinin sadece kadının beyanına bağlı olduğu ve hamileliğin hangi aşamada olduğunu kesin olarak belirleyebilecek bir teknolojinin olmadığını hesaba kattığımızda kadınların bu dönemde kürtaj olabileceği sürenin çok daha geniş olduğu görülür. Bugün Amerika’da özellikle koyu Katolik çevrelerin savunduğu Hristiyanlığın kürtajı kati bir şekilde yasakladığı ve yaşamın döllenme anında başladığı görüşü o dönem Amerika’da yaygın değildi.

17. yüzyılın sonundan istemli düşüğün yasaklandığı döneme kadar olan kayıtlar Osmanlı’da karı kocanın ortak kararı ile gerçekleşen düşüklerin suç sayılmadığını göstermektedir. Fakat kadının kocasının onayını almadan cenini isteyerek düşürdüğü durumlarda kadının kocasına; kocanın şiddet uygulaması sonucu kadının düşük yaptığı durumlarda kocanın karısına gurre ödemesi gerekmektedir.

İslam’ın kimi mezheplerine göre istemli düşük hamileliğin her aşamasında günahken, kimi mezheplere göre ruh cenine döllenme anında değil hamileliğin ileriki bir aşamasında verilmektedir ve bu yorum hamileliğin erken dönemlerinde cenin düşürmeyi suç ya da cinayet olmaktan çıkarmaktadır. Yabancı gözlemciler cenin düşürmenin engellenmesi için devletin önlemler aldığı dönemlerde dahi Müslüman nüfusta cenin düşürmenin çok yaygın olduğunu yazmışlardır. Osmanlı’da dini

inançların istemli düşük yapmaya nispeten anlayışla baktığı görülmektedir. Düşük yapma meselesi günah dahi olsa çiftlerden şikayet gelmediği sürece kadını ve devleti ilgilendirmeyen bir konu olarak kabul edilmiş hatta istemli düşüğün yasaklandığı dönemlerde dahi İslamcı devlet adamları hükümette etki sahibi olduğunda cenin düşürme yasaklarının gevşetildiği görülmüştür.

Osmanlı'da ve Türkiye'de kürtaj yasakları dini söylemle desteklenmeye çalışılsa da dini nedenlerle değil devlet adamlarının güçlü nüfus istekleri nedeniyle başlamıştır. Amerika'da ise kürtaj düzenlemelerinin ilk başladığı 19. yüzyıl dışında ciddi bir nüfus kaygısı görülmemektedir. Türkiye'den farklı olarak Amerika'da nüfus nedeniyle değil daha çok dindar çevrelerin baskısı nedeniyle kürtaj hakkı üzerindeki kısıtlama girişimleri sürmektedir. Doğum kontrol yöntemlerinin serbest olduğu hatta önerildiği İslam'la karşılaştırıldığında Hristiyanlık çok daha doğurganlık yanlısı bir dindir. Hristiyanlığın katı yorumları doğum kontrolünü hatta potansiyel canların harcanması olarak görülen mastürbasyonu yasak kabul etmektedir.

5.1. Çıkar Gruplarının Taleplerine Karşı Tepeden İnme Nüfus Politikaları

Amerika ile Osmanlı Devleti ve Türkiye'nin siyasi sistemlerindeki farklılıklar kürtaj politikaları konusunda önemli tezatlıkların oluşmasına yol açmıştır. Türkiye'de kürtaj ve doğum kontrol yöntemlerinin yasaklanıp serbestleşmesinin doğrudan nüfus planlama politikalarıyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Amerika'da ise kürtajın yasaklanması ve serbestleşmesinde tepeden inme nüfus kontrol politikalarından ziyade Amerika'daki sistemin Türkiye'ye oranla çok daha nüfuz edilebilir olması ve çeşitli çıkar gruplarının talepleri etkili olmuştur.

Amerika'da ilk kürtaj yasaklarının başlamasında Anglo-Sakson Protestan kadınlar arasında kürtaj oranı yüksekken göçmen grupların nüfus artış hızının yüksek olması gibi demografik endişeler de etkili olmuştur fakat kürtajın yasaklanmasına yönelik en büyük çaba doktorlardan gelmiştir. Herkesin doktorluk yapabildiği ve diplomalı doktorların en büyük rakiplerinin ebeler olduğu bu dönemde, hemen hepsi beyaz ve üst sınıftan gelen erkeklerden olan diplomalı doktorlar kürtaj yasağını tıbbi otoritelerini sağlamlaştırmak için kullanmışlardır. 1821'de ilk defa Connecticut eyaletinde kadının hayatını korumaya yönelik bir kürtaj yasası çıkarılmışken 1840'lardan itibaren doktorların kürtaj karşıtı propagandaları sonuç vermeye

başlamıştır. 20.yy'a gelindiğinde kürtaj sadece annenin hayatını kurtarmak için doktorların izniyle uygulanan bir yöntem haline gelmiştir. Amerika'da doğum kontrol yöntemleri ve kürtajın serbestleşmesi de Türkiye'de nüfus artışını düşürmeyi amaçlayan tepeden inme kararlarla tezat oluşturacak şekilde, aşağıdan gelen talepler doğrultusunda, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının lobi faaliyetleri sonucunda ve daha önce sivil haklar hareketinin de uyguladığı gibi sorunlu bulunan yasalara karşı anayasal itirazlarda bulunarak gerçekleştirilmiştir. Bu yasaklara itiraz eden gruplar arasında aile planlaması yanlısı örgütler de vardır fakat serbestleşme aile ya da nüfus planlaması gerekçesiyle değil kişisel bir hak olarak özel hayatın dokunulmazlığı gerekçesiyle yapılmıştır. 1965'te Doğum kontrolün serbestleştiği Griswold v. Connecticut davasında da 1971'de kürtajın tüm ülke genelinde serbestleştiği Roe v. Wade davasında da devletin özel hayata karışmaması yönünde karar alınmıştır.

Türkiye'de Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine bakıldığında Amerika'dakinden çok farklı bir seyir izlendiği, kürtajın yasaklanması ve serbestleşmesinin merkezi hükümetin nüfus kontrol politikalarını uygulamasından ibaret olduğu görülmektedir. Osmanlı'nın son dönemlerinde toprak kayıpları ve savaşlar sonucu azalan nüfusun doğurduğu endişe ve o dönemde güçlü devletle güçlü nüfusun özdeşleştirilmeye başlanmış olması o zamana kadar büyük ölçüde serbest olan ve karı koca arasında çıkan anlaşmazlıklar dışında yargıyı ilgilendirmeyen bir konu olarak görülen istemli düşüğün engellenmesine yönelik önlemler alınmasına yol açmıştır. 1789'da ilk olarak düşüğe yol açan ilaçların satışı yasaklanmış, 1826'da ebelerin düşük yaptırması yasaklanmış, 1838'de çıkan kanunda hem düşük yapan kadının hem de komşusunun düşük yaptığını bildiği halde ihbar etmeyenlerin cezalandırılacağı söylenmiştir. 1858 ceza kanunnamesinde düşük yapan kadına yönelik cezalar kaldırılmış fakat istemli düşük yasağı devam etmiş ve kadının düşük yapmasını sağlayan kişinin tabip, cerrah ya da eczacı olması durumunda ceza ağırlaştırılmıştır.

Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan nüfus arttırmaya yönelik politikalar ve doğum kontrol yasakları nüfus kaybının ciddi bir sorun olarak görüldüğü erken Cumhuriyet döneminde de yoğunlaşarak devam etmiştir. 1926 tarihli TCK kürtaj olan kadın ve kadına yardım edenlere de ceza veriyordu. 1938'de kürtaj ile ilgili suçlar "İrkin Tümlüğü ve Sağlığı Aleyhine Cürümler" başlığı altına alınmıştır ve sterilizasyon da yasaklanmıştır. Doğum kontrol yöntemleri ve kürtajda serbestleşme de bir hak talebi sonucunda değil yine nüfus planlama politikaları sonucunda, artık

sorun olarak görülmeye başlanan yüksek nüfus artış hızını düşürmek için getirilmiştir. Önce 1965'te doğum kontrol yöntemleri serbestleştirilmiş daha sonra 1983'te kürtaj hamileliğin 10. haftasına kadar serbest hale getirilmiştir. 1965'teki serbestleşmenin 1960 darbesinden sonra kurulan Devlet Planlama Teşkilatı'nın 5 yıllık çalışmaları sonucu, 1983'teki serbestleşmenin ise 1980 darbesinden sonra kurulan askeri hükümet tarafından getirilmiş olması dikkat çeken bir noktadır.

5.2. ABD'de Bitmeyen Tartışma, Türkiye'de Sessizlik

Kürtaj konusunda Amerika ve Türkiye karşılaştırıldığında en çok dikkat çeken fark kürtajın Amerika'da en önemli tartışma konularından birini oluştururken Türkiye gündeminde uzun yıllar kendine pek yer bulmamış olmasıdır. Türkiye'de kürtaj yasak olduğu dönemde de serbestleştirilirken de büyük bir tartışma konusu haline gelmemiştir. Ne kürtajın serbestleşmesine yönelik ne de yasaklanmasına yönelik önemli bir toplumsal hareket doğmamıştır. Amerika'da Yüksek mahkemenin tek bir kararıyla tüm eyaletlerde kürtajın hamileliğin ilk üç ayında yasaklanmasının yasak hale geldiğini gören kürtaj karşıtları hızlı bir şekilde örgütlenerek kürtajı kısıtlamak için yasal kürtaj yanlılarıyla aynı yöntemleri kullanmaya başlamışlardır. Bu noktadan itibaren kürtaj meselesi hiç bitmeyen bir yasal düzenlemeler ve anayasal itirazlar savaşı haline gelmiştir.

Kürtaj mücadelesinin sürüp gitmesi dağınık ve federal Amerikan sisteminin itirazlara ve yasaları değişime zorlamaya açık olmasına ve bu açık kanalların kürtaj tartışmasının her iki kutbu tarafından da kullanılmaya devam edilmesine bağlanmaktadır. Yüksek Mahkeme kürtajı serbestleştirmesinin gerekçesi olarak gösterdiği mahremiyet hakkını sağlam bir temele bağlamadan genişletmekle ve demokratik yasama sürecine müdahale etmekle eleştirilmiş, Roe v. Wade kararının bu yüzden tartışmalı hale geldiği söylenmiştir.

Roe v. Wade'in ardından kendilerini seçim yanlısı ve yaşam yanlısı olarak tanımlayan iki kamp oluşmuştur. İyi örgütlenmiş ve sağlam finansal kaynakları olan bir hareket olan yaşam yanlıları başarılı lobi faaliyetleri sonucu kürtaj hakkını yavaş yavaş kemiren yasalar çıkartmaya başlamıştır. Zamanla Demokrat Parti seçim yanlısı hareketle, Cumhuriyetçi Parti ise yaşam yanlısı hareketle özdeşleşir hale gelmiştir.

Türkiye'de ise Milli Güvenlik Konseyi'nin bir kararıyla serbestleşen kürtaj konusunda uzun yıllar olumlu ya da olumsuz bir değişiklik yapılmamış, değişiklik yapılması gündeme dahi gelmemiştir. Kürtajın serbestleşmesinin Amerika'nın aksine tepki oluşturmamış olmasında bu serbestleşmenin askeri hükümet tarafından yapılmış olmasının etkisi vardır. Güvenli olmayan düşük yöntemleri nedeniyle çok fazla kadının öldüğü ve istenmeyen hamileliklerin sonlandırılmasına imkân vermenin milletin çıkarları doğrultusunda, nüfus artış hızını düşürmek için gerekli olduğu söylemi de etkili olmuş olabilir. Kürtajın serbestleşmesinden önceki 30 yıl boyunca kırsaldan kente yoğun göç ve alt sınıfların nüfus artışı rahatsızlık nedeni olmuş ve yüksek nüfus artış hızı Türkiye'nin gelişmesi önündeki önemli bir engel olarak algılanmıştır.

Myra Marx Ferree ve Annulla Linders'in çalışmaları kürtajın kişisel seçim hakkı olarak tanımlandığı Amerika'nın aksine kürtajın zor durumdaki kadınların istemeyerek de olsa uygulamak mecburiyetinde kaldıkları bir karar olarak tanımlandığı Almanya ve İsveç'te kadınları bencillikle suçlayan kürtaj karşıtı hareketlerin destek görmediğini ve kadınların kürtaj hakkının Amerika'daki gibi bir saldırı altında kalmadığını göstermektedir. Türkiye'de de kürtaj serbestleştirilirken konunun kadın hakları çerçevesinde ele alınmamış olması bir eksiklik olsa da kürtajın mecburiyetten başvurulmuş bir yöntem olarak görülmesi ve yasak olmasının kadınları durdurmadığı hatta tehlikeli yollara başvurmalarına yol açtığı kabul edilmesi kürtajın bencillik olduğu şeklinde bir algının oluşmasını engellemiş olabilir. Dünya Değerler Araştırmasına göre 2000'li yıllara gelene kadar Türkiye'de kürtaja bakışın Avrupa'ya oranla oldukça olumlu olduğu da dikkati çekmektedir.

Türkiye'de kürtajın tartışma konusu olmama durumu AKP hükümetinin pro-natalist politikaları sonucu bozulmuş ve kürtaj tartışmaları Türkiye gündemine oturmuştur. Kürtajın bir anda önemli bir tartışma konusu haline gelmesinin Başbakan Erdoğan'ın Uludere katliamının üstünü örtme, gündem değiştirme çabalarının sonucu olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Fakat kamuoyunun kürtaja bakışındaki değişiklik, doğum oranlarındaki düşüş ve AKP'nin pro-natalist politikaları göz önüne alınırsa Türkiye'de kürtaj karşıtlığının er ya da geç doğacak olduğu görülebilir. AKP hükümetinin Sağlıkta Dönüşüm Programı çerçevesinde yaptığı değişiklikler ve doğum kontrol yöntemlerinin ulaşılır kılınmasına yönelik “ihmaller” AKP hükümetinin üreme özgürlükleri ve kürtaj hakkına yönelik “gündem değiştirme”nin ötesinde bir ajandası

olduğunu göstermektedir.

5.3. Kürtaj Kısıtlamaları

Amerika’da kürtaja erişimi zorlaştırılma girişimleri kürtajın serbestleşmesinin hemen ardından başlamıştır. Türkiye’de ise 1983’te yapılan değişikliğin ardından 2004 yılına kadar kürtaj konusunda hiçbir değişiklik yapılmamıştır. 2004 yılında TCK’da yapılan değişiklikle yasa dışı kürtaja verilen cezalar azaltılmış ve tecavüz durumlarında kürtaj için ek süre tanınmıştır. Bu olumlu değişikliklere rağmen Nüfus Planlama Kanununa hiç dokunulmaması ve bu kanunda yazan eş rızası maddesinin kaldırılmaması sonucu pratikte kürtaj hakkına erişimde bazı sorunlar yaşanmıştır. Kürtaj ve doğum kontrol yöntemlerine ulaşımın zorlaştırılmasının zemini ilk olarak AKP’nin Sağlıkta Dönüşüm Programı çerçevesinde oluşmuştur. Amerika’daki kürtaj kısıtlamaları ile AKP’nin getirdiği ya da getirme niyetinde olduğunu açıkladığı kısıtlamalar benzerlik göstermektedir. Fakat Amerika’da bu kısıtlamalar lobi faaliyetleri sonucu çıkarılan yasalar ve itirazlarla karşılaşılacak yasaların yüksek mahkemenin onayından geçmesi şeklinde ilgili kesimlerin yakından takip ettiği hukuki süreçler sonucu gerçekleşirken Türkiye’de kürtaj ile ilgili kısıtlamaların yeni kürtaj yasa tasarısının geri çekilmesine rağmen ve basın ve kamuoyunun takip etmekte zorluk çektiği süreçler sonucu gerçekleştiriliyor olması özel bir duruma işaret etmektedir.

Amerika’da Roe v. Wade kararından sonra kürtaj karşıtı hareketin hızla örgütlenmesi ve atağa geçmesinin sonucu kürtaj hakkı konusundaki ilk büyük geri adım Medicaid fonlarının ve kamu kaynaklarının kürtaj için kullanımının yasaklanması olmuştur. Bu karar adeta, NOW gibi ana akım feminist örgütlerin de desteklediği seçim yanlısı hareketin kürtajı devletin müdahale etmemesi gereken bir kişisel seçim hakkı olarak tanımlamasının doğal sonucu olmuştur. Devletin kadınların kürtaj hakkına erişimini garanti altına almak gibi bir yükümlülüğü olmadığına karar verilmesiyle yoksul kadınların kürtaj hakkını kullanması çok zor hale gelmiş ve kürtaj devlet hastanelerinde yapılmayan, sadece özel kliniklerde alınabilen bir hizmet olmuştur. Bu durum kürtaj kliniklerinin yaşam yanlısı hareketin saldırıları için açık hedef haline gelmesine de yol açmıştır. 1991’deki Planned Parenthood v. Casey davasında Yüksek Mahkeme devletin sadece kadının sağlığını korumak için değil kadının

kararını hamileliği sürdürme yönünde etkileyecek şekilde de önlemler alabileceğini sadece bu önlemlerin kadın kürtaj hakkını kullanmasının önünde gereksiz külfet yaratmaması gerektiğini kararlaştırmıştır. Ayrıca mahkeme Roe v Wade'in getirdiği katı üç aylık sistemi reddetmiş ve hamileliğin ilk üç ayında da devletin kürtaj uygulamalarını düzenleyen prosedürler getirebileceğini söylemiştir. Bu kararlar kadının bilgilendirilmiş rızasının alınması adı altında zorunlu bekleme ve danışmanlık süreçlerine girmelerinin, ceninin kalp atışlarını dinlemek gibi psikolojik baskılarla karşılaşmalarının önünü açmıştır. Ayrıca kadının sağlığını koruma gerekçesi ile kürtaj kliniklerinden diğer sağlık kurumlarından beklenenin çok üstünde standartları tutturmaları talep edilerek kürtaj klinikleri kapanmaya zorlanmıştır.

AKP hükümeti de kürtaj süresini yasa üzerinde kısıtlama girişiminden vazgeçmiş olsa da Amerika'daki gibi doğrudan kürtajı yasaklamadan ya da yasal kürtaj süresini kısaltmadan, ayrıntı niteliğinde düzenlemeler üzerinden kürtaj hakkına erişimi zorlaştırmaktadır. Tıpkı Amerika'da olduğu gibi aslında düşük riskli ve nispeten basit bir medikal prosedür olan kürtaj olduğundan daha karmaşık ve tehlikeliymiş gibi ele alınmakta ve kadını kürtaj ile ilgili gelişebilecek komplikasyonlardan korumak adına kürtaj aşırı bir düzenlemeye tabii tutulmakta ve süreç zorlaştırılmaktadır. Normalde 12 haftanın altındaki kürtajlarda anesteziye ve ameliyathaneye gerek olmamasına ve Türkiye'de yasal kürtajın 10 hafta ile sınırı olmasına rağmen kürtaj sadece hastanelerde yapılır hale getirilmiştir. Üstelik pek çok hastane 8 haftadan sonraki kürtajları reddederken gerekli teçhizata sahip olmadıkları gerekçesini öne sürmektedir. Kürtaj hizmeti veren az sayıda hastanede yoğunluk nedeniyle hastalara yönelik kötü muamelede bulunulduğu iddiaları gündeme gelmiştir. Fakat kürtaj konusunda yoğunluğu azaltacak önlemler uygulanmamaktadır. İstenmeyen gebelikleri, dolayısıyla da kürtajı azaltacak en önemli etkenlerden olan maddi durumu olmayan kadınlara ücretsiz doğum kontrol yöntemleri ulaştırılması aksatılmaktadır. Kürtaj karşıtı olduğunu söyleyen AKP hükümeti aile planlaması talebini karşılıksız bırakarak kürtaj sayısının yükselmesine yol açan bir numaralı unsuru gerçekleştirmektedir. Öte yandan kürtaj konusunda kadınlara karşı düşmanca bir ortam yaratılması yükselen kürtaj talebinin bir kısmının karşılık bulamamasına yol açacaktır. İstenmeyen ve aldırılmayan çocuklar üzerinden az da olsa nüfus artışı sağlanması mümkündür.

Devletlerin kürtaj politikalarını anlamak için sadece yasaları incelemek yeterli

değildir. Devlet politikalarının kamuoyunu ne yöne çektiğine bağlı olarak sağlık çalışanları ve hatta hakim ve savcıların tutumları etkilenebilmekte ve yasalar farklı yorumlanabilmektedir.

Amerika’da 1978’de hayatta kalmak için kemik iliği nakline ihtiyaç duyan bir hasta, kuzenini, kemik iliği uyduğu halde nakil için ameliyat olmayı kabul etmemesi nedeniyle mahkemeye vermiştir. Mahkeme burdaki temel etik meselenin toplumun, üyelerinden birinin hayatını kurtarmanın tek yolu olarak, başka bir üyesinin beden bütünlüğü üzerindeki mutlak hakkını ihlal edip edemeyeceği olduğunu söylemiş ve hukuk yoluyla sanığın beden sınırlarının ihlal edilmesinin Amerikan toplumunun üstünde durduğu kavram ve ilkeleri değiştireceğini, böyle bir uygulamanın bireyin kutsallığını zedeleyeceğini savunmuştur.¹⁹⁴

Amerikan hukukunda sıkı sıkıya bağlı olduğu söylenen bireyin kutsallığı ve beden dokunulmazlığı ilkelerinin hamile kadınlar ve rahimlerindeki ceninler söz konusu olduğunda bazı mahkeme kararlarında es geçildiği görülmüştür. Son günlerini yaşamakta olan hamile bir kanser hastası ceninin hayatta kalacağına dair zayıf bir ihtimal yüzünden mahkeme kararıyla sezaryene zorlanmıştır. Çocukları koruma kanunlarını ceninleri de kapsayacak şekilde yorumlayan bazı mahkemeler içki ve uyuşturucu kullanan bazı anne adaylarını çocuklara zararlı madde kullandırma suçundan, ölü doğum yapmaları durumunda ise cinayetten yargılamıştır. Böylelikle diğer yetişkinler için suç teşkil etmeyen bazı davranışlar hamile kadınlar için suç haline gelmiştir.

Amerikan hukuk sisteminin liberal ilkeleriyle çelişir görünen ve sadece kadınlara uygulandığı için cinsiyet ayrımcılığı içeren bu kararların alınmasında Cenin Hakları hareketinin kamuoyu üzerindeki başarısı etkili olmuştur. Kürtajı doğrudan yasaklatamayan kürtaj karşıtları ceninin devlet tarafından korunması gereken hak sahibi bir insan olduğu anlayışını kürtajla alakalı olmayan konularda da yaygınlaştırmaya başlamıştır. Ceninin giderek anneden bağımsız bir varlık ve minik bir birey gibi algılanması mahkeme kararlarına yansımıştır.

Türk mahkemelerinde de hakimlerin, ceninlerin yasada var olmayan haklarını korumak adına kadınların yasada var olan kürtaj hakkını çiğneyen kararlar verdiği

¹⁹⁴ Bertha Alvarez Manninen, “Rethinking Roe v. Wade: Defending the Abortion Right in the Face of Contemporary Opposition”, *The American Journal of Bioethics*, c. 10, s. 12, (Kasım 2010): 39.

görülmüştür. Tecavüz sonucu hamile kalanların kürtaj için 20. haftaya kadar ek süreden yararlanabilecekleri şeklinde yasal hakları olmasına rağmen hakimler kürtajı engellemek için hastanelerin istediği, kadının tecavüz mağduru olduğunu gösteren belgeleri sağlamayı reddedebilmektedir. 2010 yılındaki bir tecavüz davasında tecavüz mağduru kadın kürtaj hakkını kullanma talebi “Cinayete ortak olamam” diyen hakim tarafından reddedilmiştir.¹⁹⁵ 2014'teki başka bir davada 18 yaşından küçük tecavüz mağdurunun kürtaj olması hakim tarafından engellenmiş ve bu kadar İnsan Hakları Sözleşmesinin yaşam hakkının korunmasının devletin görevi olmasına dair maddesi referans verilerek savunulmuştur. Hakime göre yaşam hakkı ceninleri de kapsamaktadır ve annenin sağlığını tehdit eden bir durum olmadığı sürece kürtaja izin vermek yaşam ihlali olacaktır.¹⁹⁶ Hakim burada yasada açık bir şekilde yer alan, kadının mağduru olduğu bir suç sonucu hamile kalması durumunda yararlanabildiği 20 haftalık kürtaj süresini görmezden gelmiştir. Kürtaj konusunda zamana karşı bir yarış söz konusu olduğundan bu tür yanlış kararlara itiraz edip zamanında kürtaj olabilmek mümkün değildir bu nedenle hakimlerin inanç ve tutumları kürtaj hakkı önünde ciddi engel oluşturabilmektedir.

2014'teki başka bir davada devlet koruması altındaki bir çocuk tecavüz sonucu hamile kalmış, hamileliği 10 haftalık yasal kürtaj süresi içinde fark edilmiş olmasına rağmen kızın kaldığı çocuk yuvasının avukatı kürtaj izni için mahkemeye başvurmuş, ceninden alınacak DNA örneğinin adli tıbbı gönderilmesini istemiştir. Dosyayı inceleyen hakim yasada mahkeme kararı ile hamileliğin sonlandırılmasına dair bir düzenleme olmadığını söyleyerek talebi reddetmiştir.¹⁹⁷ Normalde 18 yaşından küçükler ebeveyn onayıyla kürtaj olabilmektedir; bu karar akla devlet koruması altındaki kimsesiz çocuklar kürtaj hakkını kullanamayacak mı sorusunu getirmektedir.

5.4. Ceninler İçin Kişilik Haklarının Yasal Olarak Tanınması Ve Suni Döllenme Teknolojileri

Amerika'da Ceninin hak sahibi olduğu anlayışının daha da ilerletilmesi sonucu ceninlerin kişilik haklarına sahip olduğunu yasal olarak kabul ettirip, dolayısıyla kürtajı da yasak hale getirmek için uğraşan “Personhood” hareketi doğmuştur. Bu

¹⁹⁵ Ntvmsnbc, age.

¹⁹⁶ Aydoğdu, age.

¹⁹⁷ Bülent Aydoğdu, “Utan devlet baba! 'Dede' olacaksınız!” <http://haber.gazetevatan.com/utan-devlet-baba-dede-olacaksin/610416/7/yasam> [06.06.2014].

hareket çok radikal bir yaklaşıma sahip olması nedeniyle kürtaj karşıtlarının bile tam desteğini alamamaktadır, çünkü kişilik haklarının doğum değil de, döllenme anından itibaren başladığının yasal olarak kabul edilmesinin istenmeyen abartılı sonuçlarının olacağından endişelenilmektedir. Personhood hareketi kürtaj karşıtlarından %100 destek göremese de ceninler için kişilik hakkı yasalarını geçirme çabalarına aralıksız devam etmekte ve sadece kürtaj değil, hamile kadınların her türlü kişilik hakkına yönelik de tehdit oluşturmaktadırlar.

AKP hükümetinin kürtaj karşıtı ajandasını açıkça ortaya koyması ile bazı hükümet mensuplarının kendilerini cenin haklarını savunucusu olarak tanımladığı görülmeye başlanmıştır. Amerika'daki "Personhood" hareketine benzer radikal bir tutuma en çok yaklaşan, çocuk tanımının 0 yerine -1 yaştan başlayacak şekilde değiştirilmesi ve çocuk haklarının ceninleri kapsaması için UNICEF, Dünya Sağlık Örgütü, Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına başvuran TBMM Sağlık Komisyonu Başkanı olmuştur. Fakat bu konuda çok ısrarcı olunmamıştır ve her ne kadar hükümet mensupları ceninlerin de hakları olduğu söylemini kamuoyunda kürtaj karşıtlığını yükseltmekte başarı ile kullanmış olsa da cenin haklarını yasal olarak tanımak yönünde bir programları olduğu görülmemektedir. Zaten AKP hükümetinin kürtaj karşıtlığının temelinde pro-natalist politikaların yattığı ve aynı pro-natalist yaklaşımdan ötürü tüp bebek teknolojisinin yaygınlaştırılmasına ne kadar önem verdikleri düşünüldüğünde insan haklarını döllenme anından itibaren başlatacak bir anlayışın yerleşmesini istemeleri çelişki yaratacaktır. Amerika'da bazı eyaletlerde geçirilmek istenen, ceninleri kişi kabul edecek yasalar da kısırlık tedavisi derneklerinin bu yasalarla tüp bebek tedavisinin imkânsız hale geleceği yönündeki lobi faaliyetleri sayesinde engellenmiştir. Amerikalı kürtaj karşıtları tüp bebek denilen suni döllenme teknolojilerine de çoğunlukla karşı çıkmaktadır çünkü tüp bebek sürecinde çok sayıda döllenmiş yumurta oluşturulmakta ve bunların büyük kısmı elenmekte ya da rahim duvarına tutunamamaktadır.

5.5. Kürtajın Feminist Hareketin Gündemindeki Ağırlığı

Kürtajın yasaklanması dünyanın her yerinde olduğu gibi Amerika ve Türkiye'de de kadınların kürtaja başvurmasını sonlandırmamıştır. Amerika'da kadınlar bir müddet sonra yeraltı kürtaj ağları kurmaya başlamıştır ve kürtaj Amerika'da ikinci dalga

feminizm için en önemli konulardan biri haline gelmiştir. Fakat Türkiye'ye ikinci dalga feminizmin etkilerinin 10 yıl kadar geç gelmesinin ve Türkiye'de yeni bir feminist hareket ortaya çıkmasının zaten kürtaajın devlet tarafından serbestleştirilmek istendiğı döneme denk gelmesinin de etkisiyle kürtaajın yasak olduğı dönemde ciddi bir kürtaaj karşıtı kadın hareketinin olmadığı görölmektedir. Bunun bir nedeni de Türkiye'li kadınların, en azından şehirli kadınların yasa dışı kürtaaj hizmeti almakta Amerika'lı kadınlara göre daha az zorluk çekmesi, doktorların ücret karşılığı yasa dışı kürtaaj yapmayı kabul etmesinin yaygın olması olabilir. Türkiye'de özellikle orta ve üst sınıftan kadınların kürtaaj olamamaktan çok, erkek partnerlerinin doğum kontrolü önemsememesi ve kürtaajı hafifsemesi nedeniyle çok fazla kürtaaj olmak gibi bir sorunu olduğı, bu yüzden de feministlerin kürtaajı serbestleştiren yasaya biraz şüpheli ve eleştirel yaklaştığı görölmektedir.

Türkiye'de yeni canlanmış olan feminist hareket kürtaajın serbestleşmesine temkinli yaklaştımsken, Amerika'da ise her ne kadar kürtaajın serbestleşmesinde feminist hareketten çok sadece kürtaajı serbestleştirme ya da aile planlaması konusuna yoğunlaşmış büyük örgütlerin etkisi olmuş olsa da ana akım feminizm kürtaajı ülke genelinde serbest hale getiren Roe v. Wade kararını zafer olarak görmüş ve sahiplenmiştir. Roe v. Wade sonrasında ana akım feminizm de ABD gündeminde hep çok önemli bir yeri olmuş olan seçim yanlısı – yaşam yanlısı çekişmesinde seçim yanlısı kampta yerini almıştır ve kürtaaj tartışması feministlerin en önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaya devam etmiştir.

Kürtaaj meselesi yukarıda açıklanan nedenlerden ötürü yakın zamana kadar Türkiye gündeminde yer almamış olabilir, fakat tüm dünyadaki feminist hareketler için kürtaajın ne kadar önemli olduğı düşünöldüğünde neden Türkiye'deki feminist hareketin gündeminde de pek yer almadığı ayrıca cevaplanması gereken bir sorudur. Yasal kürtaaj mücadele sonucu kazanılmış, feministlerin övündüğü ve sahiplendiğı bir hak değildi çünkü serbestleşmesi nüfus politikalarıyla doğrudan bağlantılıydı, kaybedilme tehlikesiyle karşı karşıya olan bir hak olarak da görölmüyordu, feministleri alarına geçirecek bir kürtaaj karşıtı hareket doğmamıştı. Dahası her ne kadar kürtaaj yasasında “eş rızası” gibi feministleri rahatsız eden konular olsa da feministler meseleyi çok fazla kurcalamamayı seçmiş olabilirler çünkü Türk toplumunun muhafazakâr yapısı düşünöldüğünde kürtaaj yasasının gündeme taşınmasının ters tepme ihtimali vardır. Yine de AKP hükümetinin pro-natalist

politikalarını uygulamaya koyduğu ve kürtaj ve doğum kontrol yöntemlerine erişimin zorlaşmaya başladığı dönemlerde de kürtajın feministlerin gündemine girmesinin gecikmiş olması ilginçtir. Bu durum akla daha çok alt sınıftan kadınları etkileyen üreme özgürlüğü kısıtlamalarının orta sınıf kadınların oluşturduğu feministlerce geç mi fark edildiği sorusunu getirmektedir.

5.6. Feminist Hareketin Kürtaj Konusunda Kullandığı Söylem Ve Strateji

Roe v. Wade kararına giden reform sürecinde ana akım feminizm seçim yanlısı harekete eklemlenmiş ve feminist bir gündemi olmayan fakat kürtaj yasaklarının kaldırılmasını savunan örgütleri mücadeleden uzaklaştırmamak adına kürtaj yasaklarına karşı feminist bir söylem öne sürmekten çekinmiştir. Bu da kürtaj hakkının kadın hakları çerçevesinde değil cinsiyetlendirilmemiş bir mahremiyet hakkı ve kişisel seçim hakkı çerçevesinde tanınmasıyla sonuçlanmıştır.

Amerika’da seçim yanlısı söylem feminist hareketi büyük ölçüde etkisi altına almış diğer tüm görüşleri kıyıya itmiştir. Yasal kürtajın kişisel seçim hakkı ve özel yaşamın gizliliği çerçevesinde savunulması her ne kadar yoksul kadınların ücretsiz kürtaj hakkını koruyamamış ve kürtaj karşıtı hareketin saldırıları karşısında kadınların sürekli mevzi kaybetmelerine yol açmış olsa da ana akım feminizm seçim söyleminde hala daha ısrarcıdır. Seçim yanlısı söylemi benimsemiş olan feministler bu söylemi çeşitli yönlerden eleştirseler de kürtaj serbestliğini korumak açısından etkili olduğuna, bu söylemle kürtaj karşıtı insanların dahi “bu kötü bir seçim olsa da kişinin kendi seçimidir ve kimse karışamaz” noktasına çekilebildiğine inanmaktadırlar.

Türkiye’de ise feministlerin liberal bir kişisel seçim hakkı anlayışına oldukça mesafeli durdukları görülmektedir. Her ne kadar kürtaj tartışması ilk başta bir anda ortaya çıkan ve Amerika’daki seçim yanlısı söylemi anımsatan “Benim Bedenim, Benim Kararım” sloganının etkisi altında kalmış olsa da bu pek çok feminist tarafından da eleştirilen bir slogan olmuştur. Örgütlü feminist hareket çoğunlukla ücretsiz, güvenli ve erişilebilir kürtaj talep etmektedirler. Türkiye’de zaten kürtaj en başından devlet hastanelerinde ücretsiz yapılacak şekilde serbestleştirilmiş fakat yakın zamanda SGK kapsamından çıkarılmıştır. Feministlerin devlet müdahalesinden bağımsız çalışan özel kürtaj kliniklerini kürtaj kısıtlamalarına karşı ideal bir çözüm

olarak gördüğü ABD ile karşılaştırıldığında Türkiye çok farklı bir görüntü ortaya koymaktadır. Bu farkın temel nedeni Amerika’da liberal anlayışın ve kamu harcamaları konusunda kılı kırk yaran bir geleneğin olması, Türkiye’de ise daha çok sosyal devlet anlayışının yerleşmiş olmasıdır. Amerika’daki muadillerinin aksine Türkiye’deki feministler için ücretsiz kürtaj son derece makul bir taleptir.

Kısa sürede geniş kitlelerce duyulma konusunda olağanüstü başarılı olmuş ve adeta tekerleme halini almış “Benim Bedenim Benim Kararım” sloganının, seküler, modernist kesimden gördüğü büyük desteğe rağmen Türkiye’deki kadınların genelinin deneyimini yansıtmaya ve kadınların çoğunluğunca benimsenme konusunda ne kadar başarılı olduğu şüphelidir. Bu kimi feministlerin dahi karşı çıktığı, yanlış bulduğu bir slogan olmuştur. Dahası kürtajı bencillik olarak gören bir karşı tepkinin doğmasına yol açmıştır.

5.7. Feminist Hareket İçindeki Tartışmalar

Amerikan feminizminde Türkiye’de benzeri görülmeyen bir etnisite/renk temelli ayrışma vardır. Beyaz ırktan olmayan kadınlar beyaz feministlerin pek çok konuda kendilerini arkadan bıçakladığını düşünmektedirler. Kürtaj da bu konulardan biridir. Beyaz feminizm yoksul kadınların ve yoksul kadınların büyük çoğunluğunu oluşturan renkli ırklardan kadınların ücretsiz kürtaj hakkını kolayca feda etmekle suçlanmaktadır. Amerika’daki ana akım Beyaz feminizmin aksine Siyah, Latin ve Yerli feministler kişisel seçim yanlısı söyleme karşı son derece eleştireldirler. Seçim yanlısı hareketin “seçim hakkı” dahi demekten kaçınıyor olmasından, “hak” kelimesini kullanmak istememesinden rahatsızdırlar. Seçim söylemi ve sadece kürtaj hakkının ne kadar kırılırsa kırılısın bir şekilde yürürlükte kalmasına odaklanmak yerine daha geniş bir “üreme hakları” gündemi önermekte ve kürtajı da tüm diğer üreme hakları gibi sosyal hak çerçevesinde savunmaktadırlar. Kürtajın kadınların tek sorunu olmadığına dikkat çekmekte, kolaya kaçan ve güvenli olmayan doğum kontrol yöntemlerine mecbur bırakılmama ve yoksulluk nedeniyle doğum yerine kürtajı seçmek zorunda bırakılmamanın da çoğu kadın için kürtaja erişim kadar önemli üreme özgürlükleri olduğunu vurgulamaktadırlar.

Türkiye’de sosyalist feministlerce çıkarılan Feminist Politika dergisinin Amerika’daki Renkli Irklardan feministlere benzer bir şekilde üreme hakları

çizgisinde bir söylemi olduğu, kürtajı hem kadının kendi bedeni üzerindeki tasarruf hakkı hem de sosyal bir hak olarak savunduğu görülmektedir. Fakat bir sosyal hak olarak üreme hakları konseptini dile getiren feminist teorisyenler kürtajın bu çerçevede savunulmasının ve devlet güvencesi altına alınmasının talep edilmesinin, devlet müdahalesine, hamileliği sonlandırma kararının bir dereceye kadar devletle paylaşılmasına açık kapı bırakmak gibi bir sorun içerdiğini söylemektedirler.¹⁹⁸ Feminist Politika yazarları ise son derece kapsamlı bir üreme hakları talebinde bulunurken bir yandan da devlet müdahalesine hiç yer bırakmamaktadırlar. Devlet kürtaja hangi şartlarda izin verileceğini kısıtlamak bir yana kürtaja başvurulabilecek süreye dair bile hiçbir kısıtlama getirmemelidir, hamileliğin herhangi bir döneminde kürtajın gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceğine kadının sağlığını ve içinde bulunduğu şartları göz önüne alarak doktor ve kadın birlikte karar vermelidir. Feminist Politika yazarları kürtaj hakkına erişimi hem tamamen devlet güvencesi altına alan hem de devletin karar yetkisini %100 dışlayan taleplerini ikna edici bir temele oturtmamaktadırlar.

Her ne kadar Amerika'daki seçim yanlısı hareket hak kelimesini kullanmaktan kaçınmakla suçlanmış olsa da aslında seçim yanlısı hareket de mahremiyet hakkı, kişisel seçim hakkı ve bedensel dokunulmazlık hakkına dayanmaktadır Amerika'da pro-choice harekete eklemlenmiş olan ana akım feminizm de kürtajı hak temelli argümanlarla savunmaktadır. Yüksek Mahkeme özel yaşamın gizliliği hakkının anayasada yer aldığı ve kürtaj kararının da özel bir karar olduğu şeklinde bir yorum yapmıştır fakat ana akım feminizm kürtajı savunurken özel yaşamın gizliliğinden çok Thompson'ın kemancı alegorisinde ortaya koyduğu şekilde bedensel dokunulmazlık hakkına dayanmaktadır. Amerikan hukuk geleneğinde beden dokunulmazlığı ve kişisel otonomiye verilen önem göz önüne alındığında otonomi hakkını öne çıkarmak Amerikan feminizmi için mantıklı bir strateji olarak görünmektedir. Öte yandan Sally Markowitz, Thompson'ın argümanı dahil olmak üzere hak söylemine dayanan argümanların feministlerin kürtaja yaklaşımının temelini oluşturamayacağını savunmuştur.¹⁹⁹

Türkiye'de de getirilmek istenen kürtaj yasaklarına karşı çıkarken hak söylemine dayanılmaması gerektiğini savunan feministler olmuştur. Özellikle Amargi

¹⁹⁸ Smyth, age, 340.

¹⁹⁹ Markowitz, age, 2-4.

dergisindeki çoğu yazarın hak söylemine eleştirel bir şekilde yaklaştığı, sosyal ya da kişisel herhangi bir hak söylemi üzerinden savunulan kürtajın kadınlara yarar getireceğinden endişelendiği ve tartışmayı ceninle kadını rakip olarak konumlandıran ve kadının ceninle arasındaki özel bağı yok sayan çatışan haklar söyleminden kurtarmak istediği görülmektedir.

Amerikan feministleri için kritik bir tartışma konusu olan cinsiyet seçilimine dayanan kürtaj, Türkiye'de feminist hareketin gündemine henüz yansımamaktadır. Daha önce 10 haftalık kürtaj süresinin benzer yasalara sahip ülkelerdeki gibi 12 haftaya çıkarılması önerisinin 10. haftadan itibaren ceninin cinsiyetinin belli olacağı gerekçesiyle reddedildiği bilinmektedir. Fakat bunun sadece kürtaj süresini uzatmamak için öne sürülmüş basit bir bahane olması muhtemeldir çünkü Türkiye'de cinsiyet seçilimine göre kürtajın gerçekleştiğine dair hiçbir veri olmadığı gibi ilerde ortaya çıkabileceğine yönelik bir endişe ya da tartışma da mevcut değildir.

Amerika'da ise özellikle Hindistan, Çin ve Kore göçmenleri arasında dişi ceninlerin aldırılmasının yaygın olduğu bilinmektedir. Bu da kürtaj serbestliğinin cinsiyetçi bir geleneğin sürmesine imkân mı tanıdığı tartışmasını doğurmaktadır. Ayrıca pek çok feminist sadece göçmen gruplarda değil Amerikalı çiftlerin genelinde de erkek çocuk sahibi olma isteğinin yaygın olduğundan ve gelişen üreme ve cinsiyet belirleme teknolojileriyle birlikte ilerde ciddi bir cinsiyet dengesizliği sorununun ortaya çıkabileceğinden endişelenmektedir. Kadının kendi bedeni üzerinde karar verme hakkını zedelemekten bu duruma karşı nasıl önlem alınacağı tartışma konusudur. Liberal feministler seçim yanlılığı konusunda çelişkili bir tavır ortaya koymak istememekte, bazı sakıncaları olmasına rağmen cinsiyet seçimine dayanan kürtajlara müdahale edilmemesi gerektiğini savunmaktadır. Bu konuya çok daha eleştirel yaklaşan kesimler ise dişi ceninlerin aldırılmasının kadının özgür seçimi değil daha çok eş, kayın peder, kayın validenin seçimi olduğunu ve cinsiyet dengelerinin bozulması uzun vadede kadınlara, topluma ve hatta dünyaya zarar vereceği için mutlaka müdahale edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

5.8. ABD ve Türkiye'de Feminist Hareketin Kürtaj Konusunda Kayıp ve Kazanımları

Amerika'da feminizmin kişisel seçim hakkı söylemine takılıp kalması sonucu, kürtajın ülke genelinde serbestleşmesinden bu yana hiçbir kazanım elde edilemediği

gibi kadınların kürtaj hizmetlerine erişim konusundaki hakları bir bir ellerinden alınmıştır. Kürtaj konusundaki en önemli kayıplar üç kategoride toplanabilir:

- 1- Yoksul kadınların kürtaj olabilmek için devlet yardımı alamaması.
- 2- Ayrıntılı regülasyonlar ve kürtaj karşıtı hareketin tehdit ve saldırıları sonucu kürtaj kliniklerinin kapanmaya zorlanması ve kadınlar için zor ulaşılır hale gelmesi.
- 3- “Bilgilendirilmiş rıza” adı altında zorunlu düşünme süresi, zorunlu danışmanlık, zorunlu ultrason ve kalp atışı dinlemek gibi psikolojik baskılar ve bezdirici uygulamalara maruz kalınması.

Kürtaj karşıtı siyasetçilerin kürtajı zorlaştıran, ince ayrıntılara giren yasal tasarılarının ardı arkası kesilmemektedir. Bunun karşısında seçim yanlılarının tek yapabildiği yeni yasal düzenlemeleri iptal ettirmeye çalışmaktır. Amerika’da seçim yanlısı feminizm kaybedilen hakları geri alacak bir siyaset üretememektedir.

Türkiye’de feminizmin kürtaj konusundaki sınavı yeni başlamıştır. İnternette kadınların bedenleri üzerine “Benim Bedenim Benim Kararım” yazarak fotoğraflarını paylaştıkları kampanyaya büyük ilgi ve katılım olmuştur. Kadıköy’de yapılan ve sadece kadınların çağrılı olduğu kürtaj yasaklama girişimine karşı miting de büyük ve coşkulu bir kalabalık toplamıştır. Pek çok şehirde de kadınlar kürtaj yasaklarına karşı irili ufaklı eylem ve basın açıklamaları gerçekleştirmiştir. Tüm bu tepkiler sonunda AKP hükümetinin yakın zamanda çıkması beklenen kürtaj yasa değişikliğini rafa kaldırdığı görülmüştür. Kamuoyunu uzun süre meşgul eden kürtaj tartışmalarına ve hükümetin kürtaj yasası konusunda çizdiği kararlı görüntüye rağmen kürtaj konusunda yasal düzeyde hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Bu durum kürtaj yasağına karşı eylemlerin başarılı olduğu ve hükümete geri adım attırdığı ya da hükümetin kürtaj yasağı konusunda zaten hiçbir zaman ciddi olmadığı, sadece gündem değiştirme amaçlı bu konuyu kullanmış olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Fakat daha sonrasında kürtaj yasada serbest kaldığı halde pratikte gerçekleşen kısıtlamalar düşünüldüğünde kürtaj meselesinin AKP hükümeti için sadece bir gündem değiştirme aracı olmadığı ve kadın hareketinin hükümete bu konuda geri adım attırmada başarı elde ettiği algısının pek de doğru olmadığı görülür.

Amerika’da feminist hareketin kürtaj konusunda düştüğü açmazlar nedeniyle kürtajı

liberal bir kişisel seçim hakkı söylemiyle savunmak Türkiye'nin önünde kötü bir strateji olarak görünmektedir. Türkiye'de Amerika'daki gibi liberal bir anlayış hakim olmadığından, Türkiye şartları için uygun bir strateji de değildir. Zaten Türkiye'de feminizmin kişisel seçim hakkı söylemine pek de sıcak bakmadığı görülmektedir. Fakat yine de kürtaj tartışmalarına kişisel seçim hakkını çağrıştıran “benim bedenim, benim kararım” tutumu damga vurmuştur. Bu slogan kürtaja başvuran kadınların deneyimlerini yansıtmaktan uzak olmakla eleştirilmiştir. Ayrıca kürtaj karşıtı kesimim kürtaj konusunda yaratmaya çalıştığı “şehirli kadınların bencilce eylemleri” imajına katkıda bulunmuştur. Türkiye'de feminist hareket içindeki tartışmalarda asıl öne çıkan iki yaklaşım üreme özgürlükleri ve hak söyleminin reddidir. Feminist örgütlerin kürtaj eylemlerinde “kürtaj haktır” demek yerine, bu iki yaklaşımın arasında yer alan “güvenli ve ücretsiz kürtaj” haktır sloganı kullanılmaktadır.

Türkiye'de kadınların kürtaj konusundaki hak kayıplarına bakıldığında Amerika'daki itirazlar sonucu Yüksek Mahkemeye taşınan, Yüksek mahkemenin onayından geçen, feministler ve seçim yanlısı örgütler tarafından adım adım takip edilen süreçlerden çok farklı çok daha flu bir görüntü ile karşılaşılmaktadır. Kürtaj konusundaki ilk kayıp kürtaj ve doğum kontrol hizmetlerinin ulaştırılmasında önemli bir rolü olan Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlama Merkezlerinin Sağlıkta Dönüşüm Projesi kapsamında işlevsiz hale getirilmeleri olmuştur. Yavaş yavaş gerçekleşen bu değişimin kürtaja erişim ile olan bağlantısı ilk etapta dikkatleri çekmemiştir. Kürtaja erişimde ikinci önemli kayıp Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezlerinin işlevsizleştirilmesinden sonra kürtaj hizmeti konusunda en önemli rolü üstlenmiş olan devlet hastanelerinin bu konuda giderek daha gönülsüz davranması ve yasada tanınmış olan kürtaj haklarını kadınlara tanımamaya başlamasıdır. AKP hükümeti kürtajı kısıtlayacak yasa değişikliğinden geri adım atmış gibi görünse de hükümetin istediği yönde kısıtlamalar bir şekilde uygulamada gerçekleşmeye başlamıştır. Hastaneler kimi zaman kürtaj zaten yasakmış gibi davranmakta, kimi zaman keyfi süre kısıtlamaları getirmekte, kimi zaman süre kısıtlamalarını gerekli donanımına sahip olmamalarına dayandırmaktadırlar, ki Türk Tabipler Birliği bunun geçerli bir bahane olmadığını belirtmiştir. Hükümetin kürtaj karşıtlığını ilan etmesinin ardından feminist örgütler, Türk Tabipler Birliği, Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği ve bazı gazeteciler kürtaj uygulamalarındaki değişiklikleri daha dikkatli takip etmeye başlamışlardır. Bunun sonucunda İzmir'de bir hastanenin kürtaj kodunu sistemden

kaldırmasına verilen tepkiler kürtajın yeniden SGK kapsamına alınmasıyla son bulmuştur. Bu olumlu gelişmeye karşın, kürtaj konusunda durduk yerde infial yaratıldığı, kürtajı yasaklamakla suçlanan hükümetin aksine kürtaj haklarını genişlettiği şeklinde bir propaganda ile karşılaşılmıştır. Feminist örgütler ve kürtaj hakkı ile ilgilenen diğer kesimler, göze batmayacak şekilde gerçekleşen kürtaj kısıtlamalarını tespit etmenin yanı sıra bir de bu kısıtlamaların gerçekliğine ve devlet politikalarının sonucu olduğuna insanları inandırmakla yükümlü hale gelmiştir.

6. SONUÇ

Bu tezde ABD ve Türkiye'nin, kürtaj politikaları ve feministlerin kürtaj mücadelesine yaklaşım biçimleri açısından karşılaştırmalı bir analizini sunduk. Öncelikle bir çerçeve sunması için, feministlerin kürtajı hangi argümanlarla nasıl bir teori üzerinde savunması gerektiğine dair tartışmalara ve feminist hareketlerin seçtikleri stratejiler ve sonuçlarına dair benzer karşılaştırmalı çalışmalara değindik. Devamında Türkiye ve Amerika'da tarihsel olarak kürtaj politikalarının nasıl geliştiğini ve feminist hareketlerin kürtaj mücadelesinde nasıl yollar izlediğini, feminist hareket içindeki tartışmaları inceledik. Bu konulardaki gazete haberleri, akademik çalışmalar ve feminist yayınlardan yararlanılmıştır. Son olarak da tez boyunca anlattığım şeyleri toparlayan bir karşılaştırma sunmaya çalıştık.

ABD ve Türkiye kürtaj konusunda bazı noktalarda benzerlik gösterebilir de çoğunlukla çok farklı seyir izlemiş iki ülkedir. İki ülkede de daha önce devletin pek ilgi alanına girmeyen kürtaj 19. yüzyılda birbirine yakın dönemlerde fakat çok farklı dinamikler sonucunda yasaklanmış, sonrasında yine yakın dönemlerde (Amerika'da 1973, Türkiye'de 1983'te) ve yine farklı dinamikler sonucunda yasallaştırılmıştır. Yasallaşmanın sonrasında Amerika'da kürtaj konusunda sular hiç durulmamış, yaşam yanlıları ile seçim yanlıları arasında çekişme sürüp gitmiş ve kürtaj konusunda özgürlükler kırılmıştır. Türkiye'de ise AKP'nin üçüncü defa tek başına iktidar olduğu ve pro-natalist politikalarını yoğun bir şekilde uyguladığı döneme kadar kürtaj tartışma konusu olmamış, kürtaj karşıtı bir hareket doğmamış ve Türkiye feminizmi için de önemli bir gündem maddesi olmamıştır.

Amerika'da kürtaj haklarını kırmak, kürtaja erişimi zorlaştırmak için girişimler devam etmektedir. Kürtaj karşıtı hareket başarılı stratejiler geliştirmiş, ceninlerin anneden bağımsız ve anneye çatışan haklara sahip bir canlı olduğuna dair bir algı yaratmış ve kürtaja dair her türlü ayrıntı üzerine kısıtlayıcı düzenlemeler getirmeye çalışmışlardır. Bu girişimlerin birçoğu da başarılı olmuştur.

Türkiye'de nüfus artış hızındaki düşüş nedeniyle nüfusun hızlı yaşlanacak ve yaşlı nüfusu taşıyacak çalışma çağındaki insanların oranının hızla küçülecek olmasından

endişe edilmektedir. Bu durumun yaratacağı ekonomik sorunlardan duyulan endişeyle Türkiye'de ikinci bir pro-natalist dönem başlamış ve kürtaj karşıtı politikaların uygulanmaya başladığı son dönemde Amerika'dakine benzer bir tablo oluşmuştur. Kürtajı daha güvenli kılmak adı altında sadece kürtaja erişimi güçleştirmeye hizmet eden, sağlık ve güvenlik açısından aslında gereksiz olan düzenlemelerle kürtaj hizmeti verebilecek yerler azaltılmış, gerekli donanımın olmadığı gerekçesiyle keyfi süre kısıtlamaların yapılmasının önü açılmıştır. Kürtaj karşıtı söylemler medyada genişçe yer bulmuş ve Amerika'daki kürtaj karşıtı söylemleri taklit eden bir görüntü ortaya çıkmıştır. Yine Amerika'dakilere benzer zorunlu düşünme süresi ve ceninin kalp atışlarını dinletme gibi ikna uygulamalarının getirilebileceği söylenmiştir.

Amerika'da kürtajın serbestleşmesinden sonra güçlü bir kürtaj karşıtı hareket doğmuşken Türkiye'de böyle bir gelişme olmamıştır. Bu durum Türkiye'de kürtajın uzun süre tartışılmamasının, kürtaj yasalarında değişiklik yapılmamasının ve feministler için önemli bir gündem maddesi olmamasının da nedenlerinden biridir. Türkiye'de kürtajın bir hak mücadelesi değil devlet politikaları doğrultusunda ve hızlı nüfus artışının ciddi bir sorun olarak algılandığı yıllarda gerçekleştirilmiş olması kürtaj karşıtı bir hareket doğmamasında etkili olmuştur. Amerika'da ise Yüksek mahkemenin meşhur 1973 Roe v. Wade davasında verdiği bir kararla bütün eyaletler için kürtajın ilk 12 hafta yasaklanamaz hale gelmesi muhafazakâr kesimlerde şok etkisi yaratmış ve güçlü ve kararlı bir kürtaj karşıtı hareketin hızlıca örgütlenmesine yol açmıştır. Bu durum kürtaj gibi bir meselenin Yüksek Mahkemenin bir kararıyla noktalanmasının mümkün olmadığını göstermiştir.

Kürtaja erişim üzerinde bir tehdit olmadığı için Türkiye'de feminist hareket uzun süre kürtajı tartışmamıştır. Feminist bir kürtaj savunusunun nasıl olması gerektiğine dair tartışmalar feminist dergilerde kendisine yer bulmamıştır. Ayrıca feministler Türkiye'de kürtaj konusunda rüzgârın yön değiştirdiğini erken fark edememişlerdir. Dolayısıyla hükümetten kürtajı yasaklamaya yönelik bir girişim geldiğinde hazırlıksız yakalanmış ve sonraki aylarda bir yandan kürtaj kısıtlamalarına karşı ses çıkarırken bir yandan da kürtajı hangi temelde savunmaları gerektiğini tartışmaya başlamışlardır.

Türkiye'de kürtaj karşıtlığı Amerika'nın izinden gider gibi görünürken aynısını

feminist hareket için söylemek mümkün değildir. Aksine Türkiye'de feminizm Amerika'da ana akım feminizme hakim olan kişisel seçim hakkı söylemine ve liberalizme mesafeli durmakta ve daha çok Amerika'daki Renkli Irklardan kadın örgütlerinin savunduğu üreme hakları ile hak söyleminin eleştirisini tartışmaktadırlar.

Amerika'nın hegemonik gücü nedeniyle bu ülkedeki kürtaj tartışmaları ve pro-choice feminizmin söylemleri diğer ülkeler üzerinde etkili olabilmektedir. Fakat dikkatli incelendiğinde Amerika'da feminizmin kürtaj konusunda bir çıkmazda olduğu, kadınların sürekli hak kayıplarıyla karşı karşıya olduğu görülür. Kürtaj, devletin müdahale etmemesi gereken bir alan olduğu mantığıyla yasallaştırılmış olduğundan devlet, kadınların seçim haklarını gerçekleştirebilmesini güvence altına alacak önlemler almakla yükümlü görülmemekte aksine kadınların seçim hakkını kullanmasını zorlaştıracak yönde düzenlemeler getirilmektedir. Bu manzaranın oluşmasında ana akım feminizmin kürtajı devlet müdahalesinden uzak, bağımsız kliniklerde gerçekleştirilecek bir kişisel seçim olarak savunmasının da etkisi vardır. Seçim söylemi nedeniyle en çok hak kaybına uğrayan yoksul kadınların çoğunluğunu oluşturdu Renkli Irklardan kadınlar kürtajın sadece kişisel seçim söylemine hapsedilmesi konusunda son derece eleştireldirler ve bunu yerine Türkiye'li feministler içinde de destek bulan kapsamlı ve devlet desteğini içeren bir üreme hakları söylemini önermektedirler.

KAYNAKÇA

- Acar, İbrahim Atilla, İsmail Kitapçı. “Sosyal Güvenliğin Demografik Boyutu: Türkiye’deki Emeklilik Sistemindeki Değişim”. **Maliye Dergisi**. s.115. 2008: 77-97.
- Ağırgöl, Çağla, Burçak Cürül. “‘Merdiven altı’ kürtaj yasallaştı!”. <http://birgun.net/haber/merdiven-alti-kurtaj-yasallasti-12261.html> [28.04.2014].
- Akal, Emel. **Kızıl Feministler**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Akşit, Elif Ekin. “Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Nüfus Kontrolü Yaklaşımları”. **Toplum ve Bilim**. s. 118. 2010: 179-197.
- Arman, Ayşe. “Narkoz Vermeden Kürtaj Yaptılar”. 8 Ocak 2013. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/22313236.asp> [28.04.2014].
- _____. “Memleketimden Ürkütücü Kürtaj Manzaraları”. 10 Ocak 2013. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/22328657.asp> [28.04.2014].
- Asiltürk, Osman. “Tecavüzü hiçe sayan hâkimden kürtaja ret!”. 28 Nisan 2010. http://www.sabah.com.tr/Yasam/2010/04/28/tecavuzu_hice_sayan_hkimden_kurtaja_ret [28.04.2014].
- Aydoğdu, Bülent. “Cenin hakkı psikolojinden önemli”. 16 Ocak 2014. <http://haber.gazetevatan.com/cenin-hakki-psikolojinden-onemli/601348/1/gundem> [28.04.2014].
- _____. “Utan devlet baba! 'Dede' olacaksın!” “17 Şubat 2014. <http://haber.gazetevatan.com/utan-devlet-baba-dede-olacaksin/610416/7/yasam> [06.06.2014].
- Barın, Özlem. “Avrupa’da Kürtaj Hakları Mücadelesi”. **Feminist Politika**. s. 7. Yaz 2010.
- Barot, Sneha. “A Problem-and-Solution Mismatch: Son Preference and Sex-Selective Abortion Bans”. **Guttmacher Policy Review**. c. 15, s. 2. Bahar, 2012: 18-22.
- Beisel, Nicola, Tamara. Kay. “Abortion, Race, and Gender in Nineteenth-Century America”. **Sociological Review**. c. 69. s. 4. Ağustos 2004: 498-518.
- Binion, Gayle. “Feminist Theory Confronts US Supreme Court Rhetoric: The Case of Abortion Rights”. **International Journal of Law, Policy and the Family**. c. 11. 1997: 63-85.
- Boonin, David. **A Defense of Abortion**. 2. bs. New York: Cambridge University Press, 2003.
- Bora, Aksu. “Evet, Uludere!”. <http://www.amargidergi.com/node/12> [08.05.2014].
- _____. “Birlik Ve Beraberliğe En Çok Muhtaç Olduğumuz Şu Günlerde Kürtaj Yasağı”. **Amargi**. S:26. Güz 2012: 32-34.
- Boyle, Mary. **Re-Thinking Abortion: Psychology, Gender, Power and The Law**. London: Routledge, 1997.

Bream, Shannon. "Abortion Battle Heats Up on the Hill". Fox News Haber Sitesi <http://www.foxnews.com/politics/2011/12/05/abortion-battle-heats-up-on-hill/> [13.03.2014].

Cantürk, Safure. "Kürtaj için danışman ve iki gün düşünme süresi". 28 Aralık 2012 <http://m.sabah.com.tr/Gundem/2012/12/28/kurtaj-icin-danisman-ve-2-gun-dusunme-suresi> [1.05.2014].

Cannold, Leslie. **The Abortion Myth: Feminism, Morality, and The Hard Choices Women Make**. Hanover: University of New England, 2000.

Caron, Simone M. **Who Chooses?: American Reproductive History since 1830**. University Press of Florida, 2008.

Cornell University Law School Legal Information Institute "Roe v. Wade" <http://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/410/113> [25.09.2014]

Çaha, Ömer. **Sivil Kadın: Türkiye'de Kadın ve Sivil Toplum**. Ankara: Savaş Yayınevi, 2010.

Cherry, April L. "Feminist Understanding of Sex-Selective Abortion: Solely a Matter of Choice?". **Wisconsin Women's Law Journal**. c. 10. 1995: 161-223.

Cindoğlu, Dilek. "Kürtaj Olmama Hakkı". **Somut**. yıl. 3. s. 30. 1983.

Collins, Lee Rubin, Susan L. Crockin. "Fighting Personhood Initiatives In The United States". **Reproductive Biomedicine Online**. c. 24. s. 7. Haziran 2012: 686-691.

Collins, Patricia Hill. **Black Feminist Thought : Knowledge, Consciousness and the Politics of Empowerment**. London: Routledge, 2000.

Daniels, Cynthia R. **At Women's Expense: State Power and The Politics of Fetal Rights**. Harvard University Press: 2009.

Davas, Aslı. "İsteğe Bağlı Kürtajın Önündeki Görünmeyen Engeller". **Feminist Politika**. s. 7, Yaz 2010: 24.

Demir, Esra. "Kürtaj Hak Olursa Karar Kadınlara Kalır Mı?". **Amargi**. s:26 Güz 2012.

Demirci, Tuğba, Selçuk Akşin Somel. "Women's Bodies, Demography, and Public Health: Abortion Policy and Perspectives in the Ottoman Empire of the Nineteenth Century". **Journal Of The History Of Sexuality**. c. 3. s. 17. 2008: 377-420.

Dicker, Rory. **History of U.S. Feminisms**. California: Seal Press, 2008.

Direk, Zeynep. "Bedenim Benim, Benim Bedenim". **Amargi**. s:26. Güz 2012: 4-7.

Doan, Alesha. **Opposition and Intimidation: The Abortion Wars and Strategies of Political Harassment**. 4. bs. The University of Michigan Press, 2010.

Donovan, Josephine. **Feminist Teori: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri**. çev. Aksu Bora, Fevziye Sayılan, Meltem Ağduk Gevrek. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Duben Alan, Cem Behar. **İstanbul Haneleri: Evlilik, Aile ve Doğurganlık 1880-1940**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.

Elbek, Osman. Adaş, Emin Baki. "Sağlıkta Dönüşüm Eleştirel Bir Değerlendirme". **Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni**. c. 12. s. 1. 2009: 33-44.

- Eroğlu, Haldun. “Osmanlı İmparatorluğunda Iskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme)”. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. c. 2. s. 6. 2009: 603-604.
- Ertem, Ece Cihan. “Anti-abortion Policies in Late Ottoman Empire and Early Republican Turkey: Intervention of State on Women’s Body and Reproductivity”. **Fe Dergi**. c. 3. s. 1. 2011: 47-55.
- Esmer, Yılmaz. <http://betam.bahcesehir.edu.tr/tr/2012/05/kurtaj-konusunda-turk-ve-avrupa-kamuoyu-1990-2011/> [25.06.2014].
- Feminist Kolektif. “Kadınlar hükümetten ne istiyor?”. <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/guencel/haberler-uyurular-basin-aciklamalari/847-kad-nlar-huekuemetten-ne-istiyor.html> [28.04.2014].
- Ferree, Myra Marx ve diğ. “Resonance and Radicalism: Feminist Framing in the Abortion Debates of the United States and Germany”. **American Journal of Sociology**. c. 109. s. 2. 2003: 304- 344.
- Fried, Marlene Gerber. **From Abortion to Reproductive Freedom: Transforming a Movement**. Boston:South End Press,1990.
- Gillette, Justin. “The Constitutionality of Race and Sex Selective Abortions”. **Washington Law Review**. s. 88. 2013: 645-646.
- Gilligan, Carol. **In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development**. 38. bs. USA: Harvard University Press, 2003.
- Gök, Fitnat. “Kaç Adım Geri?”. **Sosyalist Feminist Kaktüs**. s. 9. Aralık 1989: 54-55.
- Greaves Jason C. “Sex-Selective Abortion In The US: Does Roe v. Wade Protect Arbitrary Gender Discrimination”. **Civil Rights Law Journal**. c. 23. s. 3. 2013: 333-363.
- Green, Kelsey Anne. “Humiliation, Degregation, Penetration: What Legislatively Required Pre-Abortion Transvaginal Ultrasounds and Rape Have In Common”. **Journal of Criminal Law & Criminology**. c. 103. s. 4 Ekim 2013: 1171-1199.
- Guttmacher Institute. “State-Level Assault on Abortion Rights Continues in First Half of 2013”. 8 Haziran 2013. <http://www.guttmacher.org/media/inthenews/2013/07/08/index.html> [7.04.2014]
- Hartmann, Margaret. “Another Anti-Abortion Ad Campaign Targets African-Americans”. <http://jezebel.com/5717047/another-anti-abortion-ad-campaign-targets-african-americans> [22.04.2014].
- Işık, Tarık. “Kürtaja 4 hafta sınırı”. Radikal e-gazete, 30 Mayıs 2012. http://www.radikal.com.tr/turkiye/kurtaja_4_hafta_siniri-1089532 [28.04.2014].
- Jaggar, Alison M. “Abortion and a Women's Right to Decide”. **Living With Contradictions: Controversies in Feminist Social Ethics**. ed. Alison M. Jaggar. Colorado: Westview Press, 1994.
- Karaca, Ekin. “Kürtaj Yasada Hak, Hastanelerde Yasak”. **Bianet Bağımsız İletişim Ağı**. 03 Mayıs 2013. <http://bianet.org/bianet/kadin/146346-kurtaj-yasada-hak-hastanelerde-yasak> [21.04.2014].
- Karakuş, Filiz, Sakine Günel. “Kürtaj Hakkına Hükümet Bariyeri Sürüyor”. **Feminist Politika**. s. 15 Yaz 2012: 14.

- Kline, Wendy. **Bodies of Knowledge: Sexuality, Reproduction and Women's Health in The Second Wave**. Chicago: The University of Chicago Press, 2010.
- Koçali, Filiz. "Kaktüs: İlk Sosyalist Feminist Dergi".
<http://bianet.org/kadin/siyaset/9780-kaktus-ilk-sosyalist-feminist-dergi> [25.04.2014].
- Kohler Riessman, Catherine. "Women and Medicalization: A New Perspective". **The Politics of Women's Bodies : Sexuality, Appearance, and Behavior**. ed. Rose Weitz. New York : Oxford University Press, 1998.
- Konan, Belkıs. "Osmanlı Devletinde Çocuk Düşürme Suçu". **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. c. 57. s. 4 2008: 319-335.
- Kristan Hawkins, "Pro-life Concerns About IVF Include Abortion, Exploitation".
<http://www.lifenews.com/2011/09/06/pro-life-concerns-about-ivf-include-abortion-exploitation/> [28.04.2014].
- Kur'an. El-Müminûn. 23/12.
- Kürtaj Haktır Karar Kadınların Platformu. **İstemeden Hamile Kalırsanız**. (2012)
www.kurtajhaktir.org/2014/02/e-kitap-brosur.html [21.04.2014].
- _____. 8 Haziran 2012 Tarihli Basın Açıklaması.
<http://www.kurtajhaktir.org/2012/06/8-haziran-2012-basn-acklams.html>
[21.04.2014].
- Linders, Annula. "Victory and beyond: A Historical Comparative Analysis of the Outcomes of the Abortion: Movements in Sweden and the United States".
Sociological Forum. c. 19. s. 3. Eylül 2004: 371-404
- Luthra, Rashmi. "Toward A Reconceptualization of 'Choice': Challenges By Women At The Margins". **Feminist Issues**. 1993: 41-54.
- MacKinnon, Catharine. **Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru**. çev. Türkân Yöney, Sabir Yücesoy. İstanbul: Metis Yayınları, 2003.
- Manninen, Bertha Alvarez. "Rethinking Roe v. Wade: Defending the Abortion Right in the Face of Contemporary Opposition". **The American Journal of Bioethics**. c. 10. s. 12 (2010): 33-46.
- Markowitz, Sally. "Abortion and Feminism.". **Social Theory and Practice**. c. 19 1990: 1-17.
- McBride Stetson, Dorothy. "US Abortion Debates 1959-1998: The Women's Movement Holds On". **Abortion Politics, Women's Movements, and The Democratic State: A Comparative Study of State Feminism**, ed. Dorothy McBride Stetson. Oxford University Press, 2002.
- Medoff, Marshall, Christopher H. Dennis. "Trap Abortion Laws and The Partisan Political Party Control of State Government". **The American Journal of Economics and Sociology**. c. 70. s. 4. Ekim 2011: 951-973.
- MGK, 557 Sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun ile 765 Sayılı Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısının Danışma Meclisince Kabul Olunan Metni ve Millî Güvenlik Konseyi Adalet Komisyonu Raporu. (D. Meclisi : 1/448; 2/84; M. G. Konseyi : 1/495)
- Miller, Ruth. "Rights, Reproduction, Sexuality and Citizenship in the Ottoman Empire and Turkey". **Signs**. c. 32, s. 2. 2007: 347-373.

- Nelson, Jennifer. **Women of Color and the Reproductive Rights Movement**. New York University Press, 2003.
- New, Michael J. "Analyzing the Effect of Anti-Abortion U.S. State Legislation in the Post-Casey Era". **State Politics & Policy Quarterly**. c. 11. s. 1. 2011: 28-47.
- North, Anna. "Womb Lynching!: On The Anti-Choice Targeting Of African-American Women". <http://jezebel.com/5483679/womb-lynching-on-the-anti-choice-targeting-of-african-american-women> [22.04.2014].
- Ovadia, Stella. "Kürtaj yasasına ilişkin birkaç söz ve bir tanıklık". **Somut**. yıl. 3 s. 30 (1983).
- Önal, Günseli. "Kürtaj kararı yine kadınlarda". <http://www.milliyet.com.tr/2004/05/06/guncel/gun07.html> [18.05.2014].
- Öngel, İklim. "Doğum kontrolüne kontrol". http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/saglik/61215/Dogum_kontrolune_kontrol.html [30.04.2014].
- _____. "Kürtaj artık SGK kapsamında". 18 Mart 2014. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/saglik/51971/Kurtaj_artik_SGK_kapsaminda.html [28.04.2014].
- Pollitt, Katha. "Fetal Rights: A New Assault On Feminism". **Politics of Women's Bodies: Sexuality, Appereance and Behaviour**. New York: Oxford University Press, 1998.
- Pollock, Earl. **The Supreme Court and American Democracy : Case Studies on Judicial Review and Public Policy**. Westport Conn: Greenwood Press. 2009.
- Porter, Elisabeth. "Abortion Ethics: Rights and Responsibilities". **Hypatia** c. 9 s.3. 1994: 66-87.
- Reagan, Leslie J. "Medicine, Law and State". **A Companion to American Women's History**. Ed: Nancy A. Hewitt. Blackwell: 2005.
- Riddle, John M. **Contraception and Abortion from the Ancient World to the Renaissance**. 4. bs. ABD, Harvard University Press: 1994.
- Roberts, Dorothy E. "The Future of Reproductive Choice for Poor Women" **Politics of Women's Bodies: Sexuality, Appereance and Behaviour**. NewYork: Oxford University Press, 1998.
- Ross, Loretta J. "The Color of Choice". **Color of Violence: The INCITE! Anthology**. South End Press, 2006.
- _____. "African-American Women and Abortion". **Abortion Wars: A Half-Century of Struggle**. ed. Rickie Solinger. University of California Press, 1998: 161-207.
- Rovner, Julie. "Partial-Birth Abortion:' Separating Fact from Spin". NPR. 21 Şubat 2006. <http://www.npr.org/2006/02/21/5168163/partial-birth-abortion-separating-fact-from-spin> [22. 04. 2014].
- Salinger, Rickie. "Pregnancy and Power Before Roe v. Wade: 1950-1970". **Abortion Wars**.
- Sanchez, Erika L. "A Texas OB/GYN Details the Horrific Consequences of Abortion Restrictions". <http://www.cosmopolitan.com/advice/health/texas-doctor-denied->

admitting-privileges [7.04.2014].

Sarıca, Nuran. "Birleşmenin Faturası Kadınlara Mı Çıkarılacak?". **Sosyalist Feminist Kaktüs**. s. 12. Eylül 1990: 38-40.

Saul, Jennifer Mather. **Feminism: Issues and Arguments**. New York: Oxford University Press, 2003.

Schoen, Johanna. "Living Through Some Giant Change The Establishment of Abortion Services". **American Journal of Public Health**. c. 103. s. 3. 2013: 416-425.

Sendika.Org. "Çorum'da kürtaj yapan hastane yok: 'O işi yapmadan önce düşünecektiniz'". <http://www.sendika.org/2013/04/corumda-kurtaj-yapan-hastane-yok-o-isi-yapmadan-once-dusunecektiniz/> [17.11.2013].

Shrage, Laurie. **Abortion and Social Responsibility : Depolarizing the Debate**. Oxford University Press, 2003.

Smith, Andrea. "Beyond Pro-Choice Versus Pro-Life: Women of Color and Reproductive Justice". **Feminist Formations**. c. 17. s. 1. Bahar, 2005: 119-140.

Smith, Janet Farrell. "Rights- Conflict, Pregnancy and Abortion". **Beyond Domination: New Perspectives on Women and Philosophy** ed. Carol Gould. New Jersey: Rowman and Allanheld, 1984'ten aktaran Porter, Elisabeth. "Abortion Ethics: Rights and Responsibilities". **Hypatia** c. 9. s.3. 1994: 66-87.

Smyth, Lisa. "Feminism and Abortion Politics: Choice, Rights, and Reproductive Freedom.". **Women's Studies Internatinal Forum**. c. 25. 2002: 336.

Solinger, Rickie. "Undivided Rights: Women of Color Organize for Reproductive Justice (review)". **Feminist Formations**. c. 17. s. 1. Bahar, 2005: 239-241.

Suter, Sonia M. "The Politics of Information: Informed Consent in Abortion and End-of-Life Decision Making". **American Journal of Law & Medicine**. s. 39 2013: 12.

Staggenborg, Suzanne. **Pro-Choice Movement: Organization and Activism in the Abortion Conflict**. New York: Oxford University Press, 1991.

TBMM Tutanak Dergisi. Dönem XXII, 5. Yasama Yılı, Toplantı 58, c. 145. 01 Şubat 2007: 677.

Thomson, Judith Jarvis. "A Defense of Abortion.". **Philosophy and Public Affairs**. c. 1. 1971: 47-66.

Toksöz, Ayşegül. "The Regulation of Abortion in Contemporary Turkey: Laws, Policies, Discourses". Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2011.

Torun, Şule. "Kadın bedeninin sahibi olmalıdır". **Somut**. yıl. 3. s. 28. 1983: 4.

Tusuk, Mine. "Doktorlar: 4 haftada kürtaj olmaz". Radikal e-gazete. 31 Mayıs 2012. http://www.radikal.com.tr/turkiye/doktorlar_4_haftada_kurtaj_olmaz-1089629 [28.04.2014].

Tüfekçi, İbrahim. "İslam Hukukuna Göre Gebeliğin Sonlandırılması". **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. s. 45. Eylül 2013: 135-140.

TÜİK. "Nüfus Projeksiyonları ve Tahminleri: 1927-2025 Dönemi Nüfus Artış Hızı".

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=39 [15.06.2013].

“Türk Ceza Kanunu (3038 S. K.)”, **Resmi gazete**, 3337, Haziran 1936

Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği (TJOD). “Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği Kürtaj Raporu”. <http://www.tjod.org/turk-jinekoloji-ve-obstetrik-dernegi-tjod-kurtaj-raporu/> [28.04.2014].

Türk Tabipleri Birliği Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kolu. “Kadınların Sağlıklı ve Güvenli Koşullarda Kürtaj Hakları Kısıtlanamaz; Karar Kadınlarındır”. <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/kurtaj-3574.html> [28.04.2014].

Ucatlı, Abdulahat. **İslam Hukunda Cenine Müdahalenin Hükmü**. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2009.

Uğurlu, Gülümser. “Kürtaj Hakkının Yasal Zincirleri”. **Feminist Politika**. s. 7. Yaz 2010: 25-26.

Ünal, Didem, Dilek Cindioğlu. “Reproductive citizenship in Turkey: Abortion Cronicles”. **Women's Studies International Forum**. s. 38. 2013: 21-31.

Yarar, Betül. “Kürtaj Yasağına Karşı Mücadele Zeminini İyi Değerlendirmek: Kürtaj Yasağı Öldürür, Yaşam Hakkımızı İstiyoruz”. <http://www.amargidergi.com/node/80> [08.05.2014].

Ziegler, Mary. “Women's Right on The Right”. **Berkeley Journal of Gender, Law & Justice**. c. 28. s. 2. 2013: 232-268.

“2 bin 500 aile tüp bebek sahibi olacak”. AK Parti Resmi İnternet Sitesi. <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/2-bin-500-aile-tup-bebek-sahibi-yapilacak/32725> [28.04.2014].

“Akdağ'dan Kürtaj Yanıtı”. CNN Türk Resmi Haber Sitesi. 11 Ocak 2013. <http://www.cnnturk.com/2013/turkiye/01/11/akdagdan.kurtaj.yaniti/692157.0/> [28.04.2014].

“Akdağ 'kürtaj yasası' kapsamını anlattı”. Samanyolu Haber Sitesi. 12 Haziran 2012 <http://www.samanyoluhaber.com/saglik/Akdağ-kurtaj-yasasi-kapsamini-anlattı/775202/> [28.04.2014].

“Anti-Abortion Movement Targets Black Women In Latest Efforts”. http://www.huffingtonpost.com/2011/04/22/black-women-anti-abortion-movement_n_852591.html [22.04.2014].

“Çizgilerle Kürtaj”. **Kadınların Sesi**. s. 53. Mart 1980.

“Çocuğun ne suçu var, anası kendisini öldürsün!”. Haber Turk Resmi İnternet Sitesi. <http://www.haberturk.com/polemik/haber/747352-cocugun-ne-sucu-var-anasi-kendisini-oldursun-> [12.04.2014].

“Doğmamış çocuğa kimlik!”. Ahaber. <http://www.ahaber.com.tr/Gundem/2012/06/02/dogmamis-cocuga-kimlik> [28.04.2014]. “Erdoğan: En Az Üç Çocuk Doğurun”, Hürriyet e-Gazetesi, 7 Mart 2008, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/8401981.asp?m=1> [25.03.2014].

“Erdoğan: Her kürtaj bir Uludedir”. Radikal e-gazete. 26 Mayıs 2012. http://www.radikal.com.tr/politika/erdogan_her_kurtaj_bir_uludedir-1089189 [25.03.2014].

“Erdoğan: Kürtaj Yasasını Çıkartacağız”. Mynet Haber. 29 Mayıs 2012.
<http://www.mynet.com/haber/politika/erdogan-kurtaj-yasasini-cikartacagiz-633265-1>
[25.03.2014].

“Erdoğan: Kürtaj bir cinayettir”. Milliyet e-gazetesi. 26 Mayıs 2012.
<http://siyaset.milliyet.com.tr/erdogan-kurtaj-bir-cinayettir/siyaset/siyasetdetay/26.05.2012/1545254/default.htm> [25.03.2014].

“Feminist Hareketin Önüne Koyması Gereken Gündem Nedir? Niçin?”. haz. Yasemin Öz. **Amargi**. s. 10. Güz 2008: 23-28.

“İstedığımız Zaman İstedığımız Kadar Çocuk!”. **Feminist Politika**. s. 7. Yaz 2010: 22-23.

“Kadınlar hükümetten ne istiyor?”.
<http://www.sosyalistfeministkolektif.org/guencel/haberler-duyurular-basin-aciklamalari/847-kad-nlar-huekuemetten-ne-istiyor.html> [23.04.2014]

“Korkuyorum Çocuk”. **Feminist**. s. 4. Mart 1988: 14.

“Kürtajda 'eş rızası' şartı aranıyor”. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25499787/> 19 Subat 2014. [10.04.2014].

“Kürtaj hakkımızdan vazgeçmeyeceğiz!”. Milliyet e-gazete, 26 Mart 2014.
<http://www.milliyet.com.tr/-kurtaj-hakkimizdan-eglence-1857424/> [28.04.2014].

“Kürtaj Nedir”. **Kadınların Sesi**. s. 41. Aralık 1978.

“Kürtaj Yaptıran Kadına Hapis”. Haber Turk Resmi İnternet Sitesi.
<http://www.haberturk.com/polemik/haber/759732-kurtaj-yaptiran-kadina-hapis>
[28.04.2014].

“Kürtaj 12 Eylül yasaıdır”. Haber Turk Resmi İnternet Sitesi.
<http://www.haberturk.com/saglik/haber/746800-kurtaj-12-eylul-yasasidir>
[28.04.2014].

“Müezzinoğlu'ndan "kürtaj" çıkışı”. CNN Türk Resmi Haber Sitesi. 13 Mart 2014.
<http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/kurtaj-bir-hastalik-midir-ki-medulada-yeri-olsun> [28.04.2014].

“Planned Parenthood v. Casey”. The Oyez Project at IIT Chicago-Kent College of Law. http://www.oyez.org/cases/1990-1999/1991/1991_91_744/ [20. 04. 2013]

“Planned Parenthood of Southeastern Pa. v. Casey - 505 U.S. 833 (1992)”
<http://supreme.justia.com/cases/federal/us/505/833/case.html#878> [20. 04. 2013]

“Texas Senatörü Wendy Davis Kürtaj Karşıtı Yasayı Bloke Etti”. **Feminist Politika**. s. 19. Yaz 2013 : 7.

“Türk Jinekoloji Derneği: Kürtaj gizlice yasaklandı”. T24 Bağımsız İnternet Gazetesi. 11 Mart 2014, <http://t24.com.tr/haber/turk-jinekoloji-dernegi-kurtaj-gizlice-yasaklandi/253143> [28.04.2014].